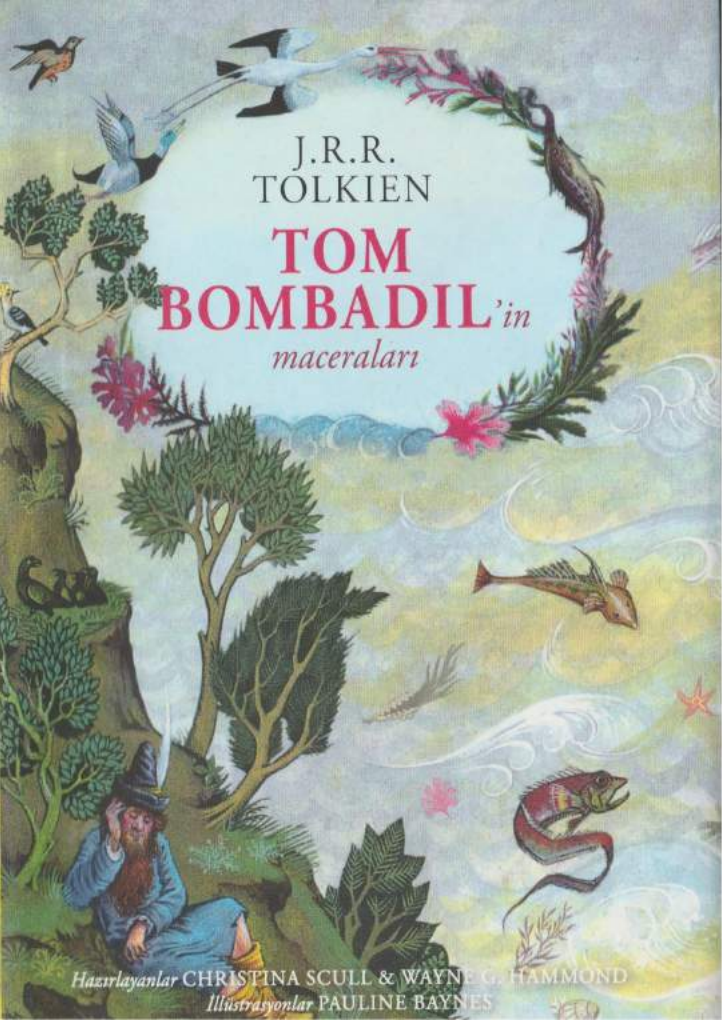

J.R.R.
TOLKIEN
TOM
BOMBADIL'in
maceraları
Hazırlayanlar CHRISTINA SCULL & WAYNE G. HAMMOND
İllüstrasyonlar PAULINE BAYNES

"Elinizdeki kitap, bu ilgi çekici karakterlerin hikâyelerinin devamını bekleyen *Hobbit* hayranlarının kaçırmak istemeyeceği bir kitaptır."

Elli yıl önce ilk kez basıldığında kitabın üzerine bu sözler yazılmıştı.

Yüzüklerin Efendisi'ndeki en ilginç karakterlerden biri olan eğlence dolu ve esrarengiz Tom Bombadil, Hobbitlerin yazdığına inanılan, Bilbo ile Frodo Baggins ve arkadaşlarının hikâyeleriyle beraber Kırmızı Kitap'a kaydedilen şiirlerde de yer almaktadır. *Tom Bombadil'in Maceraları*, bu şiirlerin yanı sıra Üçüncü Çağ'ın sonunda Shire'ın efsanelerini konu alan diğer şiirleri de bir araya getiriyor.

"Profesör Tolkien, *Hobbit*'in içerisine yerleştirdiği şiirlerde şarkılara, tekerlemelere ve baladlara yeteneği olduğunu bize göstermişti. *Tom Bombadil'in Maceraları*'nda bu yeteneğin daha seviyesinde olduğu anlaşılıyor."
LISTENER

Bu özel edisyon Tolkien'in bazı şiirlerinin ilk kez yayımlanacak öncel versiyonları, Tom Bombadil'in nesir şeklinde yazılmaya başlanan hikâyesinin bir parçası ve Tolkien araştırmacıları Christina Scull ve Wayne G. Hammond'ın ayrıntılı notlarıyla genişletilmiştir.

TOM BOMBADIL'İN MACERALARI

ve Kırmızı Kitap'tan başka şiirler

Tom Bombadil'in Maceraları
ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler

J.R.R.Tolkien

Orijinal Adı: *The Adventures Of Tom Bombadil*
and other verses from The Red Book

İthaki Yayınları - 1280

Yayın Koordinatörü: *Tuğçe Nida Sevin*
Editör: *Alican Saygı Ortanca*
Kapak Uygulama: *Hamdi Akçay*
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: *Pınar Demirhan*
1. Baskı, Kasım 2017, İstanbul

ISBN: 978-605-375-732-0

Sertifika No: 11407

Türkçe Çeviri © Niran Elçi, 2017
© İthaki, 2017 OZ
© The J.R.R. Tolkien Copyright Trust 1962, 2014
© Illüstrasyonlar, HarperCollins Publishers, 1962
© Büyük Britanya'da ilk olarak George Allen & Unwin tarafından 1962 yılında The Adventures Of Tom Bombadil and other verses from The Red Book adıyla yayımlanmıştır.

Bu eserin tüm hakları Akcalı Telif Hakları Ajansı aracılığıyla satın alınmıştır. Yayıncının yazılı izni olmaksızın alıntı yapılamaz.

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Caferağa Mah. Neşe Sokak, 1907 Apt. No:31 Moda - Kadıköy / İstanbul
Tel: (0216) 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
editor@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kapak, İç Baskı: Deniz Ofset Matbaacılık
Gümüşsuyu Cad. Topkapı Center, Odin İş Merkezi No: 403/2 Topkapı-İstanbul
Tel: (0212) 613 30 06 - Faks: (0212) 613 51 97
Sertifika No: 29652

J.R.R. TOLKIEN

TOM BOMBADIL'İN MACERALARI

ve Kırmızı Kitap'tan başka şiirler

PAULINE BAYNES'IN
ILLUSTRASYONLARIYLA

HAZIRLAYANLAR
CHRISTINA SCULL & WAYNE G. HAMMOND

ÇEVİRİ
NİRAN ELÇİ

ithaki

İÇİNDEKİLER

Giriş 7
Önsöz 31
1 Tom Bombadil'in Maceraları 38
2 Bombadil Kayıkla Açılıyor 47
3 Macera 59
4 Prenses Mii 65
5 Aydaki Adam Yatmak Bilmedi 69
6 Aydaki Adam Çok Erken İndi 73
7 Taş Trol 79
8 Perry Winkle 82
9 Mewlipler 89
10 Fil 92
11 Fastitocalon 94
12 Kedi 97
13 Gölge Gelin 100
14 İstif 102
15 Deniz Çanı 107
16 Son Gemi 113

Yorumlar 119
Galeri 285

Ek
I. Tom Bombadil: Bir Düzyazı Parça *291*
II. Bir Varmış Bir Yokmuş ve *Tavrobel'de Bir Akşam* *294*

GİRİŞ

Yüzüklerin Efendisi'nin ilk kısmında, Frodo, Sam, Merry ve Pippin Kadim Orman'dan geçerken kötü niyetli İhtiyar Söğüt Adam'ın saldırısına uğrarlar. Şans eseri Tom Bombadil tarafından kurtarılırlar. Tom Bombadil onlara, saçma sapan şarkılar söyleyen, "yüksek tepeli eski, yıpranmış bir şapka ve şapkasının bandına uzun mavi bir tüy takmış" ve "kalın bacaklarında kocaman sarı çizmelerle paldır küldür yürüyen bir adam" gibi gelir ve "ya da öyle görünüyordu" diye de eklerler. "Tom Bombadil'in mavi bir ceketi, uzun kahverengi bir sakalı vardı. Gözleri mavi ve parlak, yüzü olgun elma kadar kırmızıydı ama kahkaha atarken yüz ayrı kırışıkla kırışıyordu." (1. Kitap, 6. Bölüm) Hobbitlere göre o bir kurtarıcı ama aynı zamanda bir muammadır. Frodo, Altınyemiş'e, "Tom Bombadil kim?" diye sorduğunda Altınyemiş basitçe, "O işte..." diye yanıt verir – ve o anda hobbitlerin midillileriyle ilgilenmekte olan Tom'un şarkı söylediği duyulur:

İhtiyar Tom Bombadil neşeli adamdı;
Parlak maviydi ceketi, çizmeleri sarıydı.

Bunun üzerine Frodo, Altınyemiş'e "sorgularcasına' bakar ve Altınyemiş ekler: "O, gördüğün gibidir. Ormanın, suyun ve tepenin Efendisidir." Daha sonra Frodo, Tom'un kendisine sorar, "Sen kimsin, Efendim?" ve yanıt şudur, "Daha adımı bilmiyor musun? Tek yanıt budur." Ama o da, daha geniş bir mitolojiye, *Yüzüklerin Efendisi*'nin temelini oluşturan "Orta-dünya'nın özüne" atıfta bulunarak şöyle açıklar: "Tom ırmaktan ve ağaçlardan önce buradaydı; Tom ilk yağmur damlalarını, ilk meşe palamudunu hatırlıyor. Büyük Ahali'den (İnsanlar ve Elfler) önce patikalar açtı ve Küçük Ahali'nin (Hobbitler) gelişini izledi. Krallardan ve mezarlardan ve Höyük-hayaletlerinden önce buradaydı o. Elfler batıya göçtüğünde, denizler bükülmeden önce, Tom buradaydı." (1. Kitap, 7. Bölüm)

Yüzüklerin Efendisi'ni okuyan biri, Peter Hastings, Altınyemiş'in "O işte" yanıtının, Tom Bombadil'in Tanrı olduğunu ima ettiğini düşünmüş. Tolkien buna karşı çıkıyor: "Altınyemiş ve Tom *isimlerin* gizemine atıfta bulunuyor... Frodo "Tom

Bombadil nedir?" diye sormuyor, "Kimdir?" diye soruyor. Biz ve o, kuşkusuz soruları karıştırıyoruz. Altınyemiş, bence doğru yanıtı veriyor. "Ben, ben olanım" (Mısır'dan Çıkış 3:14'te Tanrı'nın Musa'ya yanıtı) yüceliğine girmemize hiç gerek yok – bu, *O işte*'den çok farklı. Taviz olarak "ne" sorusuna dair bir yanıt ekliyor" (The *Letters from J.R.R Tolkien* (1981)). Tolkien'in okuyucuları Tom hakkında pek çok teori öne sürmüştür ve bir konsensüs oluşmamıştır. *Yüzüklerin Efendisi: Okur Rehberi*'nde [*The Lord of the Rings: A Reader's Companion*] (2005) bunlara değindik ve burada tekrarlamayacağız. *Yüzüklerin Efendisi*'nin ilerleyen bölümlerinde Tom Bombadil hakkında daha fazla bilgi edinsek de, nihayetinde o hiçbir kategoriye uymuyor. Tolkien'in *Hobbit*'i ve genel olarak "Silmarillion" adı verilen daha eski "efsanelerini" içeren özel mitolojisindeki hiçbir zeki varlık grubuna ait görünmüyor. Yaratıcısı da bir yanıt vermemişken, "Tom Bombadil Kimdir/Nedir?" sorusuna kesin bir yanıt verilemez. Tolkien bir okura, Tom'un kökenini bilmediğini ama dilerse "tahmin yürütebileceğini" ama Tom'u bir sır olarak bırakmayı tercih ettiğini söylemiş. Bir başka okura ise, *Yüzüklerin Efendisi* dünyasındaki bazı şeylerin

açıklanmadan bırakılması gerektiği yorumunu yapmış: "mitolojik bir devirde bile muammalar olmalıdır, ki her zaman vardır da. Tom Bombadil'i (bilinçli olarak) bu muammalardan biri olarak bıraktım." (*Letters*) Ve Peter Hastings'e şöyle yazmış: "Tom hakkında derin derin düşünmeye gerek olmadığını düşünüyorum, bu yaklaşım Tom karakterinin gelişmesini sağlamıyor. Ama pek çok kişi onu tuhaf hatta uyumsuz bir karakter olarak gördü" (*Letters*).

Bu sonuncu nokta, Tom Bombadil'in *Yüzüklerin Efendisi* yaratılmadan önce de kurguda var olduğu gerçeğiyle açıklanabilir. Bu isim ilk olarak Hollanda'dan getirilmiş bir oyuncak bebeğe verildi – birbirine bağlanmış tahta çubuklardan yapılmış bir oyuncak. Oyuncak Tolkien'in çocuklarından birine veya hepsine aitti ve tam da *Yüzüklerin Efendisi*'nde tarif edildiği şekilde giydirilmişti. Ve Tolkien, evdeki diğer oyuncaklar için yaptığı gibi –*Roverandom*'a ilham veren küçük tasmalı köpek ve *Bay Bliss*'te geçen oyuncak ayılar– Tom Bombadil'i hikâyelerde bir karakter yaptı. Bu hikâyelerden baştan çıkartıcı bir tanesi Oxford Üniversitesi Bodleian Kütüphanesi'nde bulunuyor ve bu kitabın ekine de alındı.

1931 civarlarında, Tolkien Tom'u bir şiirde de

kullandı. Bu şiirde, bizim tanıdığımız Tom Bombadil'e ek olarak Altınyemiş, İhtiyar Söğüt Adam ve Höyük-hayaleti'ni de yarattı. Bu karakterlerin hepsi *Yüzüklerin Efendisi*'nde geçmektedir. Şiir 15 Şubat 1934'te, *Oxford Magazine*'de, *Tom Bombadil'in Maceraları* adıyla yayımlandı ve bu kitapta basılan bu versiyondur. 1937 sonlarında, *Hobbit* kitabı başarılı olduktan sonra devamı talep edildi fakat Tolkien başta bir devam hikâyesi düşünemedi. Bunun üzerine Tom Bombadil'i yine düşünmeye başladı. Yayıncısına şöyle yazmış: "Belki benzer ama yeni bir hikâye? Sizce Tom Bombadil, Oxford ve Berkshire kırsalının [yetişkin hayatı boyunca Tolkien'in yakınında yaşadığı bir bölge] (kaybolmaya yüz tutmuş) ruhu, bir hikâyenin kahramanı olabilir mi? Yoksa, tahmin ettiğim gibi, bu mektuba eklediğim dizelerde [*Oxford Magazine*'den] mi kalmalı? Yine de, bu portreyi genişletebilirim" (*Letters*). Sonuçta, Tolkien yeni hikâyesini hobbitler üzerine kurdu ama Tom'u ilk başlara ekledi. Peter Hastings'e yazdığında, "onu çoktan bağımsız olarak 'icat ettiğimden'... ve yolda 'macera' istediğimden" diye yorumlamış (*Letters*). *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki Tom 'portresi' gerçekten de genişletilmiştir ama aynı zamanda, tıp-

kı Tom gibi, anlatıldıkça büyüyen ve dikkate değer ölçüde karmaşıklaşan bir hikâyeye uyacak şekilde, dönüşmüştür.

Tom Bombadil karakteri Tolkien'in teyzesi Jane Neave'e cazip gelmiş ve Ekim 1961 başlarında Tolkien'e, "merkezinde Tom Bombadil olan, biz yaşlıların Noel hediyesi olarak satın alabileceği kadar ucuz, küçük bir kitap çıkarıp çıkarmayacağını" sormuş (Humphrey Carpenter, *J.R.R.Tolkien, Biyografi* (1977)). Tolkien, Jane'in talebinin "güzel bir fikir" olduğunu söyleyerek yanıt vermiş, "Tom hakkında daha fazla yazmak istediğimden değil. Ama orijinal şiir (*Yüzüklerin Efendisi* basılmadan önce *Oxford Magazine*'de çıkan versiyon), senin beğeneceğin, güzel bir kitapçık olabilirdi ve her şiir Pauline Baynes tarafından resimlenebilirdi" (4 Ekim 1961, *Letters*). Pauline Baynes, Tolkien'in 1949'da yayınlanan *Ham'li Çiftçi Giles*'ı ve o sırada yeni basılmış olan ve Puffin Books'tan çıkan *Hobbit*'i resimleyen sanatçıydı. 11 Ekim'de Tolkien bu fikri George Allen & Unwin yayınevinden Rayner Unwin'e gönderdi ve "Bombadil" şiirinin "çok görsel" olduğunu, Pauline Baynes "şiiri resimlemeye ikna edilebilirse, başarılı olabileceğini" belirtti (Tolkien-George Allen&Unwin arşivi, Har-

perCollins, bundan sonra 'A&U arşivi' olarak bahsedilecektir"; alıntı: Scull ve Hammond, *J.R.R. Tolkien Companion: Kronoloji* (2006)).

Unwin kabul etti ama satılabilecek uzunlukta bir kitap oluşması için Tolkien'den başka şiirlerini de derlemesini istedi. Tolkien'in aklındaki, Beatrix Potter'ın *Tavşan Peter'ın hikâyesi* gibi küçük bir kitaptı; yine de, Unwin'e yazdığı gibi, 15 Kasım'a kadar, "zamanımın izin verdiğince araştırdım ve ışık görmesi veya (derlenip toplandıktan sonra) bir kez daha sunulması mümkün olan şiirlerden kopyalar çıkardım. Zengin bir hasat olmadı. Her şeyden önce Tom Bombadil'le birlikte iyi gidecek çok fazla şiir yok." Derlediği şiirler arasında, "birlikte iyi gidebilecek" *Macera* ve *Aydaki Adam Erken İndi* vardı. "Diğerleri hakkında," diye devam ediyor, *Perry Winkle, Deniz Çanı, İstif* ve *Ejderhanın Ziyareti*'ne atıfta bulunarak, "çok kuşkuluyum; kendi başlarına veya bir dizi olarak, herhangi bir değerleri olduğundan bile emin değilim" (*Letters*).

15 Kasım'da Jane Neave'e de bir mektup yazan Tolkien, farklı yerlerde yayınlanan ve bazılarını teyzesine gönderdiği şiirlerini "taramaktan" ve "cilalamaktan"; ve aynı zamanda, *Yüzüklerin Efendi-*

si'ne dâhil ettiği *Gıygıy* şarkısından ve *Trol Yalnız Oturuyordu* şiirinden (*Aydaki Adam Çok Geçe Kaldı* ve *Taş Trol*) bahsediyor (2 Aralık 2003 tarihli Christie's müzayede kataloğunda bahsi geçiyor). Bir hafta sonra Jane Teyze'sine bir kez daha yazarak, "bu eski, yarı unutulmuş şeyleri çıkarıp parlatmaktan çok keyif aldım," diyor. "Yapmam gereken başka, daha sıkıcı şeyler olduğundan, daha da fazla. Her durumda, okuyucuları olarak sen varsın. Korkarım basılmaları pek olası değil" (22 Kasım, *Letters*). Bu mektupla beraber *Prenses Mii* şiirinin de bir kopyasını göndermiş.

Rayner Unwin aldığı şiirlerden birer kopyayı Pauline Baynes'e göndermiş ve Tolkien de 23 Kasım'da ona yazmış. Sanatçı her iki mektubu olumlu yanıtlamış. Şiirleri düşsü bulduğunu yazıyor, görülmekten çok hissedilen şiirler ama Tolkien şu yanıtı veriyor: "sana gönderilen şiirler (Deniz-çanı dışında, en zayıf şiir o ve onun kitaba dahil edilmesini gerçekten istemem, en azından diğer şiirlerle birlikte) bir dizi çok kesin, berrak, belirgin resimler olarak yaratıldı – fantastik, hatta belki saçma ama düşsü değil!" (6 Aralık, *Letters*). 8 Aralık'ta, Tolkien, Unwin'e yazarak şöyle diyor: "Baynes canlı, inanılır resimler üretmek fakat

bir yandan da akıcı, kıvrak çizgileriyle onlara harika bir fantezi havası vermek konusunda büyük bir yeteneğe sahip. Ama [bir mektupta Tolkien'e aktardığı] düşüncelerine yürekten katılıyorum; şiirlerin hepsi birbirinden çok farklı ve hepsini bir arada yayınlamak konusunda bazı kuşkularım var. Deniz-çanı adlı muğlak, öznel ve en az başarılı şiirin her durumda çıkarılması gerektiğini düşünüyorum" (A&U arşivi; *Kronoloji*).

Fazla zaman geçmeden, Tolkien önerilen derlemenin onun planladığından farklı bir şeye dönüştüğünü gördü. Artık tek bir mevcut şiirin yeniden basıldığı, yazardan çok illüstratöre yük olan küçük bir kitap değildi. "Tom Bombadil ve Maceraları'yla iyi gidecek şiirler araştırmak, düzeltmek veya yeniden yazmak çok emek gerektiriyor..." Aynı zamanda, Tolkien hâlâ şiirlerinden "çok emin değildi" ve "aslında şahsi bir hobi olan bir şeyin değerlendirilmesi veya eleştirilmesi konusunda kendimden kuşku ediyorum," diyordu (14 Aralık, A&U arşivi; *Kronoloji*). Ama Unwin'in önerisi üzerine eski şiir koleksiyonunu 'taradı', 'eksiksizce gözden geçirildikten sonra kullanılabilecek' başka şiirler buldu ve bunlardan dördünü yayıncısına gönderdi – *Firiel* (daha sonraki

adıyla *Son Gemi), Gölge-Gelin, Kapıyı Çalmak* (daha sonra *Mewlip*) ve *Kortirion Ağaçları. Firiel* şiirinin, "başlı başına iyi veya kötü olması bir yana", o zamana kadar gönderdiği diğer şiirlerle uyumlu olacağını düşünüyordu. Ama "*Ağaçlar* çok uzun, fazla hırslı ve iyi bulunsa bile muhtemelen uyumu bozar." (Rayner Unwin'e mektup, 5 Şubat 1962, A&U arşivi; *Kronoloji*) Tolkien bu mektupta aynı zamanda, daha fazla şiir gerekiyorsa *Yüzüklerin Efendisi*'nden bir iki tane eklenebileceğini düşünüyordu, örneğin *Fil* ve *Aydaki Adam Geç Kaldı* (Frodo'nun Sıçrayan Midilli'de söylediği şarkı).

Başka konularla meşgul olsa da ve karısının, yaşadığı düşüşün ardından sağlığı için endişelense de, 12 Nisan 1962'de Rayner Unwin'e söylediği gibi, Tolkien tüm boş zamanını derlemeye harcıyordu. Hâlâ şiirlerden memnun değildi, hatta "bu şeylere ve her tür değerlendirmeye tüm güvenimi yitirdim," diyordu, "Pauline Baynes onlarda ilham bulmadığı sürece, onların bir 'kitap' oluşturduğunu hayal edemiyorum. Pauline Baynes'in onlarda ilham bulmasını hararetle diliyorum ama neden şiirler ona ilham versin, bilemiyorum. Bazıları kendilerine has bir tarzda iyi olabilir ve hepsi beni şahsen eğlendiriyor; ama

yaşlı hobbitler her şeyi eğlenceli bulur zaten." Yine de, işe kendini tamamen verdi ve gereken bağlamı ve çerçeveyi kazandırdı:

> Muhtelif şiirler –bazıları endişeyle olsa da, sunduğum her şey– gerçek bir "derleme" oluşturmuyor. Aralarındaki, olası tek bağlantı hepsinin *Yüzüklerin Efendisi*'nin geçtiği dönemde, Shire'dan çıktığı fikri. Ama bu da zayıf bir bağlantı. Hepsini birbirine uyumlu kılmak için epey çalıştım: çalışmalarım şiirleri düzeltmek konusunda çok işe yaramamış olsa da, ciddi bir şekilde zarar da vermediğimi umuyorum. Yeni bir *Bombadil* şiiri yazdığımı fark etmiş olabilirsin [*Bombadil Tekneyle Açılıyor*], eski şiire yeterince uyumlu olduğunu umuyorum ama anlamak için *Yüzüklerin Efendisi*'ni biraz bilmek gerekiyor. Her durumda Tom'u, eklendiği *Yüzüklerin Efendisi* dünyasına biraz daha "entegre etmek" konusunda işe yarıyor.
>
> 16 şiiri sıraya soktum: kabaca, Bilbomsu, Samimsi [Bilbo Baggins ve Sam Gamgee "tarafından" yazılmış gibi] ve Kuşkulu. İllüstrasyon ve süsleme açısından belli bir sıralama gerekecek. Ama bu sıralama konusunda sabit fikirli değilim. Sıralama –ve

şiirler– konusunda eleştiriye açığım; reddedilmeye de. Bayan Baynes dilerse, çalışmalarına uyacak şekilde düzenlemeler yapmakta özgür.

Muhtemelen bir tür "önsöz" gerekir. Ekte sunduğum önsöz, bu amaç için yazılmadı! Gerçi bir iki konu daha basitçe açıklanabilir. Ama şiirlere yaptıklarımı ve artık neye atıfta bulunduklarını, saçma sapan bir editoryal kurgu olarak sana açıklamayı daha kolay ve (kendim için) daha eğlenceli buldum. [A&U arşivi; *Letters*]

Tolkien burada on altı şiirden bahsediyor: yayımlanan nihai derleme. 12 Şubat 1962'de on ikisini Allen&Unwin'e göndermiş: *Tom Bombadil'in Maceraları, Ejderhanın Ziyareti, Macera, Firiel (Son Gemi), İstif, Kapıyı Çalan (Mewlip), Aydaki Adam Erken İndi, Perry Winkle, Prenses Mii, Deniz-Çanı, Gölge-Gelin* ve *Kortirion Ağaçları*. Daha eski bir "Silmarillion" şiirinin değiştirilmiş hali olan *Kortirion Ağaçları* daha sonra *Kayıp Öyküler Kitabı, Birinci Bölüm*'de (1983) yayınlandı. J.R.R. Tolkien'in en küçük oğlu ve edebi mirasının icracısı olan Christopher Tolkien, eski şiirlerini "cilalarken" babasının eski eserlerinden bir başkasını, *Sen ve Ben ve*

Kayıp Oyun Kulübesi'ni de yeniden çalıştığı spekülasyonunu yaptı.

Rayner Unwin *Kortirion Ağaçları*'nın çıkarılması konusunda Tolkien'le hemfikir oldu. *Edjerhanın Ziyareti* de çıkarıldı: itfaiyecilerin söndürmeye çalıştığı ejderhanın hikâyesini Hobbitlerin dünyasına getirmek çok zor olabilirdi. (İlk önce *Oxford Magazine*'de yayınlanan *Ejderhanın Ziyareti, Hobbit ve Notlar* kitabında yeniden basıldı (1988, 2002) ve gözden geçirilmiş versiyonu *Çocuklar için Kış Masalları 1* (1965) ve *Genç Sihirbazlar* (1969) antolojilerinde çıktı. Derlemeyi zenginleştirmek için, Tolkien *Yüzüklerin Efendisi*'nden üç şiir: *Aydaki Adam Çok Geç Kaldı, Fil* ve *Taş Trol*; yeni "Bombadil" şiiri *Bombadil Tekneyle Açılıyor*'u ve 1956'da torunu Joanna için yazdığı *Kedi*'yi ekledi. Eski bir "hayvan hikâyeleri" şiiri *Fastitocalon*'u da gözden geçirdi. Yeni sıralama, birbirine benzeyen şiirleri olabildiğince bir araya getiriyordu. İki "Bombadil" şiirinin ardından iki "peri" şiiri geliyordu, sonra iki Aydaki Adam şiiri, iki trol şiiri; sıra dışı *Mewlip* şiiri merkeze yakın yerleştirilmişti ve üç "hayvan hikâyeleri" şiiri, dört "atmosfer" ve duygu şiiri ile bitiyordu.

Şiirlerin *Hobbit* ve *Yüzüklerin Efendisi* ile aynı "kaynaktan" geldiğini –"Batısınırları Kırmızı Kitabı"– söyleyen Tolkien'in "editoryal kurgusundan" ve bu derlemeden memnun kalan Rayner Unwin, şiir kitabını Noel 1962'de yayınlamaya karar verdi. Kitabı resimlemesi için Pauline Baynes'le resmi olarak anlaşıldı ama Baynes bu işe ancak Haziran ortasında başlayabildi. Resimlerin, Allen&Unwin'in sanat editörü Ronald Eames ile işbirliği içinde, dikkatle planlanması gerekti: Bazı resimler siyah-beyaz olacaktı, diğerlerine bir renk daha (turuncu) eklenecekti ve tasarruf açısından, ek renk derlemeyi oluşturan geniş yaprağın yalnızca bir tarafına basılacaktı. Baynes içerik konusunda Tolkien'in görüşlerini sordu ama Tolkien onu serbest bıraktı ve yalnızca kaygısız görünen şiirlerinin altında ciddi bir temel olduğu ve yalnızca komik olarak algılanmaması gerektiği uyarısını yaptı.

Ağustos başında, Baynes resimlerinin ilkini, cilt ve gömlek illüstrasyonlarını teslim etti. 22 Ağustos'ta altı tam sayfa illüstrasyonu tamamlamıştı. Allen&Unwin beş tam sayfa resim kullanmayı planladığından, Tolkien'e hangisini çıkarmaları gerektiğini sordular. "Pauline ilk bakışta insanı büyülüyor,"

diye yazmış Tolkien, Rayner Unwin'e; "ama yalnızca resim açısından değil, tasvir açısından da bakmak lazım" (29 Ağustos 1962, A&U arşivi; *Kronoloji*). Baynes'in *Kedi* ve *Aydaki Adam Erken İndi* için çizdiği büyük resimlere hayranlık duysa da, ikisinin de kusurları olduğunu düşünüyordu; ama onun görüşüne göre elenmeyi en çok hak eden Baynes'in *İstif* için çizdiği tam sayfa resimdi. Tolkien bu resimdeki genç savaşçı tasvirini ve ejderhanın başının mağaranın girişine doğru değil, aksi yönde uzanmasını eleştiriyordu. Sonuçta, altı büyük illüstrasyonun altısı da yayınlandı ve *Bombadil* derlemesi *Şiirler ve hikâyeler* (1980) kitabında yeniden basıldığında, Baynes *İstif* için çizdiği resmi (karşı sayfada) değiştirdi.

Tolkien aynı zamanda, kitap taslağında gördüğü kapak resmi karşısında da hayal kırıklığına uğradığına karar verdi. Kitap kapağını tamamen saran tasarımın üst kapağında *Macera*'daki denizci, alt kapağında ise uyuyan Tom Bombadil betimlenmekte ve toprak, deniz ve gökyüzünden oluşan bir fon kuşlar, balıklar ve başka yaratıklarla süslenmiş. "Heyhat!" diye yazmış Tolkien, Ronald Eames'e, "ancak şimdi görebiliyorum... kitabın adına uyan bir illüstrasyon için, resimler yer değiştirmeli: Bombadil önde olmalı

ve Gemi sola, batıya doğru seyretmeli!" Yayıncının seçtiği yazı tipinden de mutlu değildi, "ağır, şişman, serifli bir tip", "resmin tarzıyla çatışıyor" (12 Eylül 1962, A&U arşivi; *Kronoloji*). Ama Allen&Unwin sıkışık bir üretim programıyla çalışıyordu ve herhangi bir değişiklik yapmak için çok geçti.

Tom Bombadil'in Maceraları ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler 22 Kasım 1962'de yayımlandı. Tolkien ön kopyalar almıştı bile ve Rayner Unwin *Kedi* şiirinin tam sayfa illüstrasyonunun *Fastitocalon* metninin içinde, *Fastitocalon* illüstrasyonunun karşısına, uyumsuz bir şekilde yerleştirilmiş olduğunu fark etmişti – her iki resim için de iki renkli baskıya izin veren düzenlemeden kaynaklanan bir kaza. Unwin ve Tolkien, yeni baskılarda *Kedi* ve *Fastitocalon*'un yerlerinin değiştirilmesi ve resimlerin düzeltilmesi gerektiğine karar verdi; 1962'deki ikinci Allen&Unwin baskısında bu yapıldı (1963'teki ilk Amerika baskısında da) ve sonradan gelen tüm baskılarda bu düzen takip edildi.

Tolkien 28 Kasım'da, George Allen&Unwin yayınevinin başkanı Stanley Unwin'e *Times Literary Supplement* ve *The Listener*'da çıkan *Bombadil* değerlendirmelerinin onun için "hoş bir sürpriz" olduğunu yazdı. "Çok daha tepeden bakan ve kibir-

li yorumlar bekliyordum. Değerlendirenler kitabı beğenmeme arzusuyla yola çıkmış fakat Victorian vakarlarını koruyamamış göründüklerinden dolayı daha da memnun oldum" (*Letters*). *Times Literary Supplement*'da 23 Kasım 1962'de yayınlanan (Alfred Duggan'a atfedilen) değerlendirme Tolkien'i "bir yazı ustası, yeni görüşler kaşifi olmasa da, dâhi bir şair" olarak niteliyordu. *The Listener*'dan (22 Kasım) Anthony Thwaite ise Tolkien'in önsözündeki "ağır bilgiç latifeler" ile şiirleri karşılaştırıyordu: Şiirler "şen şakrak, çenebaz, melankolik, saçma, gizemli. Ve şiirlerdeki en heyecan verici, en cazip taraf, şairin olağanüstü teknik becerisi. Profesör Tolkien *Hobbit*'e serpiştirdiği şiirlerle, şarkı, bilmeceli tekerleme ve balad konusunda yetenekli olduğunu göstermişti. *Tom Bombadil'in Maceraları*'nda, bu yeteneğin dehaya yaklaştığını görüyoruz." İkincisine karşılık olarak Tolkien; Stanley Unwin'e, "bir 'profesörün' konusu olan profesyonel tekniklerini bildiğini göstermesinin neden 'latife' sayıldığını ama bir yazar, diyelim ki, hukuk ve mahkemeler hakkında bilgili olduğunu gösterdiğinde bunun inanılır ve ilginç bulunduğunu merak ettiğini" yazmış (28 Kasım, *Letters*). Tolkien'in, Christopher Derrick'in Roma Katolik dergisi

The Tablet (15 Aralık 1962) için yazdığı değerlendirmeyi görmüş olması da olası. Derrick yazısında *Bombadil*'i "acayip" olduğu ithamlarına karşı savunuyordu. Kitap, birkaç istisna dışında, olumlu değerlendirmeler aldı.

19 Aralık'ta Tolkien oğlu Michael'a memnunlukla, "T.B.'nin" daha yayınlanmadan neredeyse 8,000 kopya sattığını anlatıyor (hazırlıksız yakalandıklarından aceleyle bir baskı daha yapmaları gerekti) ve ilk telif ücreti cüzi olsa da, Betjeman [popüler şair John Betjeman] dışında herhangi birinin şiirden kazandığından daha fazlası demek olduğunu belirtiyor. (*Letters)* 23 Aralık'ta, Pauline Baynes'e de derlemenin (şiir için) olağan üstü iyi sattığını yazmış ve kitabın başarısını daha çok onun illüstrasyonlarına bağlamış.

1952'de, Tolkien *Aydaki Adam Geç Kaldı, Fil* ve *Taş Trol* şiirlerini (sonuncusunu değişikliklerle) arkadaşı George Sayer'ın kayıt cihazına okudu: bu okumalar, *Yüzüklerin Efendisi* ve *Hobbit*'ten diğer alıntılarla birlikte, ilk olarak 1975'te vinil plak olarak basıldı. 1967'de *Tom Bombadil'in Maceraları, İstif, Aydaki Adam Erken İndi, Mewlip* ve *Perry Winkle* şiirlerini ticari olarak kaydetti ve bu kayıtlar *Orta-dünya'dan Şiirler ve Şarkılar* adıyla albüm olarak yayımlandı.

Albüm aynı zamanda, besteci Donald Swann'ın *Yol Gidiyor, Bitmiyor* adlı şarkı derlemesinden, bariton William Elvin'in söylediği *Macera* şarkısını da içeriyordu. Tolkien bu seansta *Macera, Prenses Mii* ve *Deniz Çanı*'nı da kaydetti ama bunlar ancak, Tolkien'in 1967'de yaptığı başka okumalar ve George Sayer'la yaptığı kayıtlarla birlikte, *J.R.R.Tolkien Ses Kayıtları Derlemesi*'nin bir parçası olarak 2001'de yayınlandı.

Tom Bombadil ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler 1962'den beri sürekli yayınlanıyor olsa da, Tolkien'in kısa eserlerini içeren büyük derlemeler yerine başlı başına birer kitap olarak her zaman yayımlanmıyordu. Bu şiirleri yeniden sunmak ve karşılaştırma için önceden yayınlanmış versiyonlarını veya (eski versiyonları içeren) taslaklarını da dâhil etmek bize memnunluk veriyor. İlk kez *Bombadil* kitabından üç sene sonra yayımlanan ve Tom'un ve Altınyemiş'in rol oynadığı bir başka şiiri, *Bir Varmış Bir Yokmuş* şiirini ve muhtemel önceli *Tavrobel'de Bir Akşam* şiirini de dahil etmek uygun geldi.

Bu kitap boyunca, Tolkien'in geniş mitolojisinden tırnak içinde "Silmarillion" olarak bahsetme ve onu oluşturan, 1977'de yayınlanmış hikâyelere italik harflerle *Silmarillion* olarak atıfta bulunma gelene-

ğini sürdürdük. Tolkien'in *Bombadil* derlemesinin önsözünde yaptığı gibi, okuyucunun (en azından) *Yüzüklerin Efendisi*'ne aşina olduğunu varsaydık.

J.R.R.Tolkien'in eserlerini yeniden veya ilk defa basmamıza izin verdiği için Tolkien mirasçılarına minnettarız; ve bu kitap oluşturulurken pek çok noktada verdikleri destek için Christopher Tolkien, Maier Blackburn hukuk bürosundan Cathleen Blackburn, Bodleian Kütüphaneleri personeli ve özellikle Colin Harris, Catherine Parker ve Judith Priestman, HarperCollins editörleri ve prodüksiyon ekibi, özellikle de David Brawn, Terence Caven ve Natasha Hughes'a çok şey borçluyuz. Aynı zamanda, Abingdon'da bulunan Our Lady's Okulu Yıllığı'ndan *Gölge Adam*'ın bir kopyasını sağladıkları için Our Lady of Mercy Enstitüsü'nden Sr. Joan Breen ve Sr. Barbara Jeffrey'ye ve bizi onlarla tanıştırdığı için Our Lady's Okulu'ndan Stephen Oliver'a teşekkür etmek isteriz. Ve her zamanki gibi, Tolkien'in icat ettiği diller konusundaki faydalı tavsiyeleri için Carl F. Hostetter ve Arden R. Smith'e teşekkür ederiz.

Christina Scull & Wayne G.Hammond
Ocak 2014

Tom Bombadil'in Maceraları

ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler

ÖNSÖZ

Kırmızı Kitap pek çok şiir içeriyor. Bunların birkaçı *Yüzüklerin Efendisi'nin Düşüşü* anlatımına dahil edilmiş ya da hikâyelere ve tarihçelere eklenmiş; pek çoğu bağımsız sayfalarda bulunuyor, bazıları dikkatsizce sayfa kenarlarına ve boş kalan yerlere çiziktirilmiş. Sonuncuların büyük kısmı anlamsız geliyor, okunur halde olanlar bile genellikle anlaşılmıyor ya da yarı hatırlanan parçalar halinde kalmış. Bu dizelerden 4, 11, 13 Numara oluşturulmuş; ama genel niteliklerine daha iyi bir örnek olarak, Bilbo'nun *Kış ısırmaya başladığında* dizelerinin bulunduğu sayfadaki karalama verilebilir:

Öyle döndürüyordu ki yel rüzgâr horozunu
Kuyruğunu dik tutamıyordu;
Ayaz öyle kesmişti ki ardıçkuşunu
Bir salyangozu bile kıramıyordu.
"Zor benim işim," diye haykırdı kuş,

"Her şey boşuna," diye yanıt verdi horoz;
Ve böylece sürdürdüler feryatlarını.

Bu seçki daha eski parçalardan alınmıştır ve daha çok Üçüncü Çağ'ın sonunda Hobbitler ama özellikle Bilbo, onun dostları ve onların soyundan gelenler tarafından yazılmış görünen Shire efsaneleri ve latifeleri ile ilgilidir. Ama yazarları nadiren belirtilmektedir. Metin dışı olanlar muhtelif el yazıları ile yazılmıştır ve muhtemelen sözlü gelenekten alınıp yazıya dökülmüştür.

Kırmızı Kitap'ta, 5 Numara'nın Bilbo, 7 Numara'nın Sam Gamgee tarafından yazıldığı söylenir. 8 Numara SG diye imzalanmıştır ve bu atıf kabul edilebilir. 12 Numara da SG olarak işaretlenmiştir ama Sam Hobbitlerin özellikle sever göründüğü komik hayvan hikâyelerinden eski bir parçaya kendi dokunuşlarını eklemiş olabilir ancak. *Yüzüklerin Efendisi*'nde, Sam 10 Numara'nın Shire'da gelenek olduğunu ifade etmiştir.

3 Numara, Hobbitleri eğlendiren bir başka türe örnektir: başlangıcına dönen ve böylece dinleyiciler isyan edene kadar tekrarlanabilen bir tekerleme ya da hikâye. Kırmızı Kitap'ta bunun pek çok örne-

ği bulunmaktadır ama diğerleri basit ve kabadır. 3 Numara bunların en uzunu ve en giriftidir. Bilbo tarafından yazıldığı açıktır. Bu, Bilbo'nun Elrond'un evinde kendi eseri olarak okuduğu uzun şiirle açık ilişkisinden anlaşılabilir. Orijinal olarak 'saçma bir tekerleme olan eserin Ayrıkvadi versiyonu değiştirilerek, biraz da uygunsuz kaçan bir şekilde, Yüksek Elf Lisanı'na ve Eärendil hakkındaki Númenór efsanelerine adapte edilmiştir. Muhtemelen veznini Bilbo bulduğundan ve bununla gurur duyduğundan dolayı. Bu, Kırmızı Kitap'taki diğer parçalarda bulunmamaktadır. Burada verilen eski versiyon Bilbo'nun yolculuğundan dönüşünü takip eden ilk günlere ait olmalıdır. Elf geleneklerinin etkisi görülebilse de, onlara ciddi olarak başvurulmaz ve kullanılan isimler (*Derrilyn, Thellamie, Belmarie, Aerie*) Elfçe değil, Elf tarzında uydurmalardır.

Üçüncü Çağ'ın sonundaki olayların etkisi ve Rivendell ve Gondor ile temas sonucunda Shire ufkunun genişlemesi başka parçalarda da gözlenebilir. Burada Bilbo'nun Aydaki Adam tekerlemesinin ardına konan 6 Numara ve 16 Numaralı son parça, nihai olarak Gondor'dan alınmış olmalıdır. Kıyılarda yaşayan, ırmakların denize akmasına aşi-

na olan İnsanlar'ın geleneklerine dayalı oldukları açıktır. 6 Numara *Belfalast*'tan (rüzgârlı Bel koyu) ve Dol Amroth'daki Denize Bakan Kule *Tirith Aear*'dan bahseder. 16 Numara Güney Krallığı'nda denize akan Yedi Nehir'den[1] bahseder ve Yüksek Elf Lisanı'ndaki Gondor ismini kullanır, *Firiel*, ölümlü kadın.[2] Langstrand'da ve Dol Amroth'da, eski Elf konutlarına ve Morthond'un ağzındaki limana, yani İkinci Çağ'da 'batıya giden gemilerin' Eregion çağlayanına kadar seyrettiği limana dair pek çok gelenek vardı. Dolayısıyla, bu iki parça Güneyli malzemenin elden geçirilmesinden ibaret ama bu Bilbo'ya Ayrıkvadi aracılığı ile ulaşmış da olabilir. 14 Numara da Ayrıkvadi'nin Elf ve Númenór ilmine dayalı ve Birinci Çağ'ın sonundaki kahramanlık günlerini konu ediyor; Turin ile Cüce Mim hakkındaki Númenór hikâyesinden yankılar içeriyor.

---

1 Lefnui, Morthond-Kirl,Ringlo, Gilrain-Sernui ve Anduin.

2 İsim bir Gondor prensesine aitti ve Aragorn o prenses aracılığı ile Güney soyuna ait olduğunu iddia ediyordu. Aynı zamanda Elanor'un kızlarından birinin ismiydi, Sam'in kızı ama ismi tekerleme ile ilgiliyse, ondan alınmış olmalı; Batı Bataklığı'nda doğmuş olamaz.

1 ve 2 Numara'nın Erdiyarı'ndan geldiği açık. Erdiyarı, Dingle, Söğütlüdere'deki[1] ormanlık vadi hakkında ve Bataklık'ın batısındaki Hobbitlerin sahip olamayacağı kadar bilgi içeriyor. Aynı zamanda, Erdiyarı halkının Bombadil'i tanıdığını da gösteriyorlar,[2] ama Shire halkı nasıl Gandalf'ın güçlerini pek az anlamışsa, onların da Bombadil'in güçlerinden pek haberleri olmadığı açık: ikisi de iyi kalpli kişiler olarak görülüyordu, belki gizemli ve öngörülemez ama yine de komik. 1 Numara daha eski bir parça ve Bombadil ile ilgili efsanelerin muhtelif hobbit versiyonlarından oluşuyor. 2 Numara benzer gelenekleri kullanıyor ama Tom'un sataşmaları burada arkadaşlarına yaptığı şakalara dönüşüyor ve söz konusu arkadaşlar bu şakalara (korkuyla karışık) eğlentiyle

1 Perdeduvar Söğütlüdere'nin kuzey kıyısındaki küçük bir limandı; Çit dışındaydı ve bu yüzden suya doğru uzanan bir çit tarafından dikkatle korunuyordu. Dikenli Tepe limanın arkasındaki yamaca, Yüksek Çit ile Brendibade'nin arasındaki dar çıkıntıya kurulmuş küçük bir köydü. Shire Deresi'nde, Mithe'de bir iskele vardı ve iskeleden başlayan yol Derinçukur'a ve oradan Sazlık ve Mezra yoluna uzanıyordu.

2 Gerçekten de, Bombadil'in pek çok eski ismine ek olarak, bu ismi (Erdiyarı biçimiyle) muhtemelen onlar vermiş.

yaklaşıyor; ama muhtemelen çok daha sonra, Frodo ile yoldaşları Bombadil'in evini ziyaret ettikten sonra yazılmışlar.

Burada sunulan hobbit kaynaklı şiirlerin iki ortak özelliği var. Hobbitler tuhaf sözcükleri, uyakları ve vezinleri severlerdi – sadelikleri içinde, Hobbitlerin bu tür şeyleri erdem ya da zarif saydığı açıktı ama aslında yalnızca Elf uygulamalarının taklidi oldukları belli. Aynı zamanda, an azından yüzeysel olarak, neşeli ya da havaidirler ama zaman zaman başta anlaşılandan daha fazlasının kastedildiği de tahmin edilebilir. Hobbit kaynaklı olduğu kesin olan 15 numara bir istisnadır. 15 Numara en son parçadır ve Dördüncü Çağ'a aittir; ama yine de buraya alınmıştır çünkü başına el yazısı ile *Frodo'nun Düşü* diye bir not alınmıştır. Bu olağanüstüdür ve parçanın Frodo tarafından yazılmış olması pek mümkün olmasa da, başlık Frodo'nun son üç senesinde, mart ve ekimde ona musallat olan karanlık ve ümitsiz düşlerle ilgili olduğunu göstermektedir. Ama 'gezginlik hastalığına' yakalanmış Hobbitlerle ilgili başka eserler de vardı kuşkusuz ve eğer geri dönerlerse, daha sonra tuhaflaşıyorlar, iletişim kurulmaz oluyorlardı. Hobbit imgeleminde, deniz arka planda hep vardır; ama Üçüncü Çağ'ın sonunda Shire'da baskın çıkan ruh

hali, ondan korkmak ve Elf ilmine tamamen güvensizlik duymaktır ve o Çağ'ın sonunu getiren olaylar ve değişimler bu ruh halini tamamen dağıtamamıştır.

1

TOM BOMBADİL'İN MACERALARI

İhtiyar Tom Bombadil neşeli adamdı;
Parlak maviydi ceketi, çizmeleri sarıydı,
Kuşağı yeşil, pür deri pantolonu;
Yüksek şapkasına taktığı bir de kuğu tüyü.
Söğütlüdere'nin çimenli pınardan kaynadığı
Ve vadiye aktığı Tepe'nin altında yaşardı.

İhtiyar Tom yazın dolanırdı otlakları
Düğünçiçekleri toplar, gölgeleri kovalardı
Çiçeklerde uğuldayan yabanarılarını gıdıklar
Saatlerce mesken tutardı suyun kıyısını.

Tom orada uzun sakalını suya indirmiş:
Fırlayıverdi Nehir-kadının kızı Altınyemiş;
Sarkan sakalını çekince, suya düştü Tom çırpınarak
Nilüferlerin altına battı guruldayarak ve yutkunarak.

"Hey Tom Bombadil!" dedi güzel Altınyemiş,
"Nereye gidiyorsun?
Su kabarcıklarınla yüzgeçli balıkları ürkütüyorsun,
Kahverengi su sıçanı ve dalgıçkuşunu da,
Üstelik tüylü şapkanı kaptırmışsın suya!"

"Getir şapkamı geri, aferin güzel kızım!
Suya girmekten hiç mi hiç hoşlanmadım.
Sen dal içine! Bul söğüt köklerinin altını,
Gölgeli göletlerde uyu, küçük su kızı!"

Annesinin en derin çukurdaki evine
Yüzdü küçük Altınyemiş. Ama Tom düşmedi peşine;
O güneşin altında, söğüt köklerine oturdu
Sarı çizmelerini ve perişan tüyünü kuruttu.

Söğüt-adam uyandı, şarkısına başladı,
Sallanan dalların altında Tom'u uykuya yatırdı;
Bir çatlağa kıstırdı; çatlak pat! diye kapandı,
Ceketi, şapkası ve tüyüyle, Tom Bombadil'i kaptı.

"Ha, Tom Bombadil! Ne geçiyordu zihninden,
Ağacımın içine bakıp, su içmemi izlerken,

Odun evimin derinliklerinde, beni tüyle gıdıklar,
Yüzüme yağmur gibi su damlaları dökerken?"

"İhtiyar Söğüt Adam, beni dışarı bırak!
Kaskatı kaldım burada; yastık kadar yumuşak
Bir şey yok sert çarpık köklerinin arasında.
Sen yine suyunu iç, Nehir-kızı gibi dön kendi
uykuna!"

Konuştuğunu duyunca Söğüt-adam onu bıraktı;
Odundan evini sımsıkı kilitlerken homurdanıp
gıcırdadı,
Ağacın içinde kendi kendine fısıldadı.
Tom söğütlü vadiden, Söğütlüdere'ye çıktı.
Ormanın saçaklarında oturup biraz dinledi:
Dallarda cıvıldayıp ötüşen kuşların seslerini.
Kelebekler başının çevresinde titreşerek göz kırparken,
Gri bulutlar geldi tam da güneş batarken.

Tom yine ayaklandı. Titrek yağmur başladı,
Nehirde halka halka şıpırtılar yayıldı;
Rüzgâr yapraklardan serin damlalar yağdırdı;
İhtiyar Tom seke seke gidip bir deliğe sığındı.

Porsuk çıktı dışarı kar beyaz suratıyla
Kara gözlerini kırpıştıra kırpıştıra. Karısı ve oğullarıyla
Tepeye yapmıştı yuva. Tom'u ceketinden yakaladılar,
Toprağın içine çekip, tünellerine taşıdılar.

Gizli evlerinin içinde oturup homurdanarak:
"Ho, Tom Bombadil!" dediler, "Nereden böyle
yuvarlanarak?
Çat kapı kapımızdan içeri daldın ve işte,
Porsuklara yakalandın.
Seni geçirdiğimiz yolları asla bulamayacaksın!"

"Bak şimdi ihtiyar Porsuk, dur da lafımı dinle!
Hemen çıkışı göster! Devam etmeliyim yürümeye.
Bana gül çalılarının altındaki gizli arka kapıyı gösterin;
Sonra pis patilerinizi temizleyip, tozlu
burunlarınızı silin!
Saman yastığınıza uzanıp dönün uykunuza,
Aynısını söyledim Altınyemiş'le İhtiyar Söğüt
Adam'a!"

Bunun üzerine Porsuklar, "Affedersin!" dediler.
Tom'u yine dikenli bahçelerine götürdüler,

Sonra geri dönüp saklandılar titreyerek,
Tüm kapılarını tıkadılar toprak pençeleyerek.

Yağmur dinmişti. Gökyüzü açılmıştı yaz
alacakaranlığına
İhtiyar Tom Bombadil eve vardı kahkahalarla,
Kilitli kapısını açtı, kepenkleri kaldırdı.
Mutfağında pervaneler uçuşmaya başladı;
Tom gördü pencereden göz kırpan ilk yıldızları,
Ve yeni hilal batıda erkenden batmaya başladı.

Tepe altına karanlık çöktü. Tom bir mum yaktı;
Merdiveni gıcırdatarak yukarı kata çıkıp kapıyı açtı.
"Hoo, Tom Bombadil! Bak ne getirdi gece sana!
Kapının arkasındayım. Yakaladım seni sonunda!
Tepedeki taş halkasının içindeki eski höyükte
Kalan Höyük-adamı unutmuştun işte.
İşte o yine dışarıda. Yeraltına götürecek seni.
Zavallı Tom Bombadil, solgun ve soğuk
görüyorum geleceğini!"

"Çık dışarı! Kapat kapıyı ve gelme buraya bir daha!
Al parlak gözlerini, götür boş kahkahanı da!
Çimenlik höyüğüne dön, koy kemikten başını

Taştan yastığına, İhtiyar Söğüt Adam gibi tıpkı,
Ve küçük Altınyemiş ve inlerindeki Porsuklar!
Bekliyor unutulmuş hüznün seni, ve gömülü altınlar!"

Höyük-adamı pencereden atlayıp kaçtı,
Avludan geçip duvarı gölge gibi aştı,
Haykırarak tepeye tırmanıp buldu taş halkasını,
Kemiklerini takırdatarak ıssız höyüğüne kapandı.

İhtiyar Tom Bombadil yastığına uzandı
Söğüt'den daha sessiz, Altınyemiş'den de tatlı,
Porsuklardan ve Höyük-adamı'ndan rahat;
Körük gibi horlayarak, topaç gibi vızıldayarak
uykuya daldı.

Sabah ışığına uyandı, sığırcık gibi ıslık çalarak,
"Gel gidelim, sevgilim, seninle şen ve şakrak!"
Perişan şapkası, çizmeleri, ceketi ve tüyüyle donandı;
Pencereyi ardına dek güneşli güne açtı.

Bilge yaşlı Bombadil, ihtiyatlı adamdı;
Parlak maviydi ceketi, çizmeleri sarıydı.
Kimse onu yaylada, vadide yakalayamazdı,
Ya Söğütlüdere'yi, ya orman patikalarını aşındırırdı,

Ya da nilüfer göletlerinde gezerdi kayığıyla.
Ama bir gün yakaladı Nehir-kızını sazların arasında,
Yeşil elbisesi içinde, saçlarını salmış, otururken,
Çalılardaki kuşlara eski su şarkıları söylerken.

Onu sımsıkı tuttu ve bırakmadı! Su-sıçanları
koşturarak kaçtı
Sazlar hışırdadı, balıkçıllar haykırdı, kızın yüreği
pır pır attı.
Tom Bombadil dedi ki: "İşte benim güzel kızım!
Benimle eve geleceksin! Çoktan hazır sofram:
Sarı kaymak, petekli bal, beyaz ekmek ve tereyağı
bekliyor;
Penceredeki güller, kepenklerin etrafından bakıyor.
Tepe altına geleceksin! Derin yosunlu göledinde
Bırak anneni: orada âşık bulamazsın kendine!"

Bizim Tom Bombadil'in düğünü şen şakraktı,
Tüylü şapkası yerine, düğünçiçeklerinden taç taktı;
Gelini tepeden tırnağa gümüş-yeşil giyinmişti
Unutma-beni ve süsen çiçeklerindendi buketi.
Tom nehir-kızının ince beline sarılıp sığırcık gibi
şakıdı,
Kemanla şarkı söyledi ve balarısı gibi mırıldandı.

Evinde lambalar ışıldıyordu ve yatak örtüleri beyazdı;
Parlak bal-ayında Porsuk ailesi Tepe altına vardı,
Porsuklar oynarken ve onlar yastıkta uyurken
İhtiyar Söğüt Adam pencereye tıkladı da tıkladı,
Sazlık kıyıda Nehir-kadını iç çekerken
İhtiyar Höyük-adamının ağladığını duydu
höyüğünden.

İhtiyar Tom Bombadil bütün bu seslere aldırmadı,
Tıkırtılara, takırtılara, oynayan ayaklara kulak tıkadı;
Gün doğana kadar uyudu, sonra sığırcık gibi
şakıyarak:
"Hey! Gel bana sevgilim," dedi, "şen ve şakrak!"
Tom eşiğe oturup yontarken söğüt sopalar,
Güzel Altınyemiş hâlâ sarı saçlarını tarar

2

BOMBADIL KAYIKLA AÇILIYOR

Eski sene kahverengiye dönüyordu; Batı Rüzgârı
uğuldadı;
Tom Orman'da yere düşen bir kayın yaprağını yakaladı.
"Yelin getirdiği mutlu bir gün yakaladım kendime!
Neden gelecek seneyi bekleyeyim? Alırım istediğimde.
Bugün kayığımı onarıp açılacağım rastgele
Söğütlü derede batıya doğru, canımın çektiği yere!"

Bir dala oturmuştu Küçük Kuş. "Selam, Tom! Seni
duydum.
Canının nereyi çekeceğini, nereye gideceğini
tahmin ediyorum.
Uçup uçup gideyim, söyleyeyim seni karşılasın
diyorum."

"İsim yok, seni boşboğaz, yoksa tüylerini yolup
yerim seni,

Her kulağa şakıyorsun seni hiç ilgilendirmeyen şeyleri!
Nereye gittiğimi söylersen Söğüt-adam'a, söğütten
şişte kavurur
Kızartırım seni. Merakının da sonu olur!"

Çalıkuşu kuyruğunu dikti, şakıyarak uçup gitti:
"Önce yakalaman gerek! İsim söylemeye gerek yok ki.
Kulağına konacağım: dinleyecek haberimi.
"Mithe'den aşağı," diyeceğim, "tam güneş batarken."
Acele et, acele et! Tam zamanı su içmenin!"

Tom kendi kendine güldü: "Ben de oraya giderim.
Belki başka yollardan, ama oraya kürek çekerim."
Kürek yonttu, kayığını yamadı; çekip çıkardı onu
gizli dereden
Sazların ve bodur söğüdün arasından, yatık
karaağacın dibinden,
Sonra ırmağa açıldı şarkı söyleyerek: "Budala
bodur söğüt sen de,
Söğütlü dereyle birlikte ak, hem derinde ve sığ yerde!"

"Hey! Tom Bombadil! Nereye gidiyorsun böyle,
Dingildek kayığına binmiş kürek çeke çeke?"

"Belki Söğütlüdere boyunca Brendibade yoluna;
Belki arkadaşlarım ateş yakar şerefime Çitin-sonu'nda.
Küçük ahaliden birini tanıyorum orada,
Iyi davranır yoldan geçene. Oraya giderim arada sırada."

"Akrabama haber götür, onlardan bana haber getir!
Bana derin göletleri ve balıkların saklandığı yeri bildir!"

"Olmaz o zaman," dedi Bombadil, "ben yalnızca geziyorum
Sırf suyun kokusunu almak için, ayak işi yapmıyorum."

"Vay vay! Kibirli Tom! Aman teknen sallanmasın!
Söğüt köklerine dikkat! Çırpınman beni güldürmesin."

"Çok konuştun, Mavi Yalıçapkını! Temennini kendine sakla!
Sen uç git de balık kılçıklarıyla tüylerini tara!
Dal üstünde şen bir beyken kendi evinde pis serseri

Kızıl gerdanlı olsan bile yaşadığın evin feci kirli.
Rüzgâra göre sallanırmış gagasından asılı
yalıçapkınları
Ben öyle duydum: buraya kadar olta atması!"

Yalıçapkını kapadı gagasını, gözlerini kırpıştıra
kırpıştıra,
Tom geçerken dalının altından türkü çığıra çığıra.
Sonra kanat açtı birden, masmavi bir tüy düşürdü
Işıl ışıl kaptı Tom onu: güzel bir armağan olmuştu.
Yüksek şapkasına taktı tüyü, eskisini çıkarıp attı:
"Tom'un tüyü şimdi mavi, şen bir renk ve pek kalıcı!"

Kayığın çevresinde halkalar ve kabarcıkları çarptı
gözüne.
Tom küreği şap! diye indirdi ırmakta gördüğü
gölgeye.
"Fooş! Tom Bombadil! Ne çok oldu görüşmeyeli.
Kayıkçı oldun demek? Ya alabora edersem seni?"

"Ne? Niye, seni bıyıklı velet, sana binerdim o zaman.
Tir tir titrerdin parmaklarım sırtındayken."

"Hah, Tom Bombadil! Söylerim seni anneme;

'Çağır bütün akrabanı, babanla kardeşlerini de
esirgeme!
Tom tahta bacaklı su tavuğu gibi delirdi: kürek
çekiyor
Söğütlüdere boyunca, eski teknesine binmiş
gidiyor!' "

"Samur postunu Höyük-adamlarına veririm.
Tabaklarlar hemen!
Sonra altın halkalarla süslerler! Görse bile annen
Tanımaz kendi oğlunu, bıyığını görmedikçe.
Hayır, sataşma ihtiyar Tom'a, daha
çevikleşmedikçe!"

"Fooş!" dedi porsuk delikanlı, ırmak suları saçarak
Tom'un üstüne başına; kayığı da sallayarak
Altına daldı ve kıyıya çıkıp baktı,
Uzakta solup giderken Tom'un şen şarkısı.

Elvet adasının yaşlı kuğusu kibirle geçti yanından,
Tom'a karanlık bir bakış fırlattı, sesli sesli hıhladı
burundan.
Tom güldü: "Seni ihtiyar su kuşu, kayıp mı ettin
tüylerini?

Yeni bir tane ver bana! Aşındı gitti önceki.
Güzel bir çift laf söylesen, daha fazla severdim seni:
Uzun boyun, sessiz gırtlak, yine de dudak
bükersin kibirli kibirli!
Bir gün Kral dönerse seni derdest edecek,
Sarı gaganı dağlayıp senin azametini bitirecek!"
Yaşlı Kuğu kabardı, tısladı ve hızlandı;
Dümen suyunda sallanan Tom küreklere asıldı.

Söğütlübent'e vardı Tom. Irmak köpük köpük akarak
Sepetlidüzlük'e vardı fokurdayarak ve şakırdayarak;
Tom'u yel gibi döndürerek taşların üzerinden aşırdı,
Mantar gibi zıplatarak Perdeduvar'daki limana taşıdı.

"Hoy! Ormancı Tom teke sakalını takmış da
geliyor değil mi!"
Diye güldü Çitin-sonu ile Dikenli Tepe'nin küçük
ahalisi.
"Dikkat et, Tom! Ok ve yaylarımızla
vuruvermeyelim seni!
Ne orman halkı ne de Höyük öcüleri geçebilir bu
nehri
Ne kayıkla ne de salla Brendibade'yi aşamazlar,
yoktur izin."

"Hay, küçük şişko-göbekler! O kadar da eğlenmeyin!
Nice hobbit gördüm, saklanmak için çukur eşeleyen,
Sırf boynuzlu bir keçi ya da porsuk gördüğünden,
Ay ışınlarından korkarsınız, gölgenizden ürkersiniz.
Orkları üstünüze salarsam, koşa koşa kaçarsınız!"

"Çağır, Ormancı Tom. Sakalın dökülene kadar söyle.
Şapkana üç tane ok. Senden korkmuyoruz işte!
Şimdi nereye gidiyorsun? Aradığın biraysa,
Dikenli Tepe'nin fıçıları derin değil, yetmez sana!"

"Brendibade üzerinden Shire köyüne gidiyorum,
Ama nehir kayık için çok hızlı akıyor, korkuyorum.
Pek isterdim küçük ahali alsın beni teknelerine,
Hoş akşamlar ve şen sabahlar dilerdim kendilerine."

Kızıl akıyordu Brendibade; nehir ateş almıştı sanki,
Güneş Shire ötesinde alçaldı ve sonra battı kurşuni.
Mithe Basamakları boştu. Onu karşılayan yoktu.
Kazıklıyol sessizdi. Tom konuştu: "Karşılama da
pek şen oldu!"

Tom yolda yürürken ışık artık seyreldi.
Saz lambalar parladı ileride. Biri ona seslendi.

"Hey sen!" Midilliler kalakaldı, tekerler kayarak durdu.
Tom hiç ona bakmadan, durmadan taban vurdu.

"Hey sen! Dilenci, ne dolanıyorsun Bataklık'ta!
Ne işin var burada? Şapkana saplanmış oklarla!
Biri sinsi sinsi dolandığını görüp uyardı mı seni böyle?
Gel buraya! Bana hemen burada ne aradığını söyle!
Shire-birasıdır, eminim, yoktur tek kuruşun ama.
Kapılarını kapatmalarını söylerim, bulamazsın onu da!"

"Vay, vay, Çamur-ayak! Mithe kıyısında buluşmaya
Geç kalmış biri için amma aksi bir karşılama!
Seni şişko ihtiyar çiftçi, hırıldamadan yürüyemeyen,
Daha hoş olsa gerek çuval gibi arabada gezmen.

Kuruşuna cimri bacaklı fıçı! Dilenci nasıl seçici olsun,
Yoksa sana gitmeni söylerdim, kaybeden sen olurdun.
Gel, Tırtıl! Binmeme yardım et! Bir kupa borçlusun bana.
Eski bir dost tanımalıydı beni alacakaranlıkta da!"

Gülüşerek yola çıktılar, Sazlıkada'da hiç durmadan,
Açık han kapısından gelen bira kokusuna
aldırmadan.
Tırtıl Yolu'na döndüler takır tukur, hoplayarak,
Tom çiftçinin arabasında oynayarak sıçrayarak.
Karıkboyu üzerinde yıldızlar ve Tırtıl'ın evi ışıldıyordu;
Mutfakta yanan ateş karanlığa kalanları karşılıyordu.

Tırtıl'ın oğulları kapıda eğildi, kızları da diz kırdı,
Karısı susamışlardır diye bira kupalarını çıkardı.
Şarkılarla, şen öykülerle, herkes yemek yiyip oynadı;
İyi adam Tırtıl da, kemerine rağmen hopladı,
Tom birasına ara verip biraz kaval çalarken,
Annenin kahkahalarıyla, kızlar oynayıp sıçradı.

Diğerleri saman, ot ve tüy dolu yataklarına girdiğinde,
Kafa kafaya verdi bizimkiler ocak başındaki yerlerinde.
İhtiyar Tom ile Çamur-ayak, haber değiş tokuş ettiler
Höyüktepe'den, Kule Tepeleri'nden: atlılardan ve
yürüyenlerden bahsettiler;
Ve buğday başaklarından, arpa tanelerinden ve
ekip biçmekten;
Bree'nin tuhaf hikâyelerinden, pazardan,
demirhaneden ve değirmenden;

Fısıldayan ağaçların söylentilerinden, melez
çamlardaki güney yelinden,
Geçit'teki uzun boylu Gözetçilerden, sınırdaki
Gölgelerden.

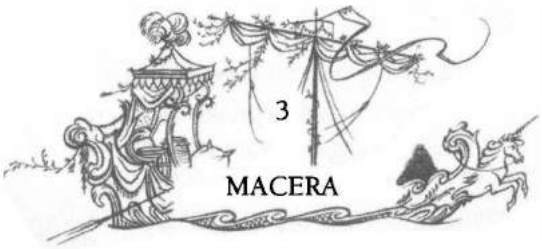
İhtiyar Tırtıl sonunda közlerin yanındaki
sandalyede daldı.
Tom yarı hatırlanan düşler gibi, şafaktan önce
evden çıktı,
O düşler ki, bazısı neşeli, bazısı hüzünlü ve
bazısında uyarılar saklı.
Kapının açıldığını kimse duymadı; sabah sağanak
vardı
Tom'un ayak izlerini sildi, Mithe'de hiç iz bırakmadı,
Çitin-sonu'nda ne şarkısını duydular ne de ağır
adımlarını.

Kayığı üç gün bekledi Perdeduvar'daki limanda,
Sonra bir sabah süzüldü Söğütlüdere'den yukarıya.
Susamurları gece gelip saldı onu, dedi Hobbitler,
Bendin üzerinden aşırıp nehir yukarı ittirdiler.

Elvet adasından çıkıp geldi Yaşlı Kuğu yüze yüze,
Kayığın ipini gagasına aldı kibirle,

Suda götürdü çekerek; samurlar yanında yüzdü
İhtiyar Söğüt-adam'ın dolaşık köklerinin
etrafından götürdü;
Yalıçapkını pruvaya tünedi, oturakta çalıkuşu
şakıyordu,
Şen şakrak getirdiler kayığı eve doğru.
Sonunda Tom'un deresine geldiler. Susamuru dedi,
"Gördün mü şunu!
Bacaksız sutavuğu, yüzgeçsiz balık olur mu!"
Ey! Budala bodur söğütlü dere! Kürekleri
unutmuşlardı geride!
Perdeduvar'daki limanda yatıp bekliyorlardı, Tom
gelip bulsun diye.

3
MACERA

Bir zamanlar şen bir yolcu,
Bir haberci, bir denizci:
Yaldızlı bir gondol yaptı
Gezmek için ve içini
Sarı portakallarla doldurdu
Erzak olarak lapa koydu;
Mercanköşk, lavanta ve kakule
Güzel kokularla bezedi.

Rüzgârlarına yük gemilerinin
Seslendi onu taşısın diye
Onu oyalamak için bekleyen
On yedi nehri aşırsın diye.
Çakıl taşlı yatağında
Şen Derrilyn'in aktığı
Sudan çıkıp kıyıya
Yapayalnız yanaştı.
Otlaklardan geçti sonra

Kasvetle uzanan Gölge-diyar'a,
Tepe altından, tepe üstünden
Yorgun argın devam etti yola.

Oturup bir türkü çığırarak,
Gezisine ara verdi;
Oralarda kanat çırpan
Güzel kelebeğe evlenme teklif etti.
Kelebek dudak büktü ona
Acımadan alay etti;
Bu yüzden bizim gezgin de
Sihir ve demircilik öğrendi.

İncecik bir ağ dokudu
Yakalamak için onu;
Böcek derisinden, kırlangıç tüyünden
Kanat yapıp peşinden uçtu.

Örümcek ağından ipliklerle
Yakaladı onu şaşkın;
Yumuşacık bir kameriye
Yaptı ona nilüferlerden
Uzanıp uyuması için
Çiçekler ve tüyden gelin yatağı;

Gümüş ışık ve ince beyaz ipekten
Bir elbiseyle donattı.

Mücevher dizdi kolyelerine
Ama amansızca harcadı onları kelebek
Üzüntü içinde yola koyuldu gezgin
Sonunda feci kavga ederek;
Kelebeği bıraktı solmaya
Titreyerek kaçıp gitti;
Rüzgârın peşine takılarak
Kırlangıç kanadında uçup gitti.

Takımadalardan geçti
Sarı kadife çiçeklerinin açtığı
Sayısız gümüş çeşmeli
Ve peri altınından dağları.
Savaş ve baskına daldı
Deniz ötesinde yağmaladı,
Gezindi Belmarie'nin üzerinde
Thellamie'de ve Fantasie'de

Mercan ve fildişinden
Bir kalkanla miğfer yaptı

Kılıcı ise zümrütten
Ve dehşetengizdi düşmanlığı
Parlak gözlü, altın saçlı
Aerie ve Faerie elfleriyle.
Atlarına atlayıp meydan okudular
Elf şövalyeleri bizimkine.

Kristaldendi zincir zırhı,
Alaca akiktendi kını;
Dolunayda gümüş uçlu
Mızrağı abanozdandı.
Bakırtaşından ve damlataştan
Ciritlerini çıkardı,
Sonra Sema'nın yusufçuklarını
Buldu, savaştı ve galebe çaldı.

Yabanarıları ve arıkuşları
Ve Balarıları ile çatıştı,
Ve Altın Petek'i kazandı;
Bürümcüklü ve yapraklı
Ve çiçek tenteli gemisiyle
Güneşli denizde eve yelken
Ve oturup şarkı söyleyerek
Zırhını silip parlattı.

Bir süre daha oyalandı
O küçük ıssız adalarda,
Sallanan otlardan başka şey bulamadı
Son yolu seçti sonunda
Peteğini alıp döndü
Ama tam eve vardığında
Mesajı ve görevi geldi aklına!
Aklından uçup gidivermişti
Savaşlarda, yolculuklarda
Ve efsunlu turnuvalarda.
Bu yüzden yine gitmeliydi
Binmeliydi yine gondola,
Sonsuza dek bir haberci
Bir yolcu ve aylak olarak,
Avare gezmeliydi bir tüy gibi,
Bir denizci gibi rüzgâra kapılarak.

4

PRENSES Mİİ

Küçük Prenses Mii
Çok şekerdi
Elf şarkılarında bile adı geçer:
Saçlarında inciler
Güzelce örülmüşler;
Altın ibrişimler
Örümcek ağından örtüsünü süslerdi.
Yıldızdandı boynundaki
Gümüş örgüler.
Hafif güve ağından
Ve ay ışığı beyazından
Dokunmuş bir ceket giyer,
Gömleğinin beline
Doladığı kemerine
Dikilmiş elmas çiyler.

Gündüzleri gezerdi
Gri manto giyerdi

Bulutlu mavi başlığıyla;
Geceleri çıktığında
Parıl parıl parlardı
Yıldızlı gök altında.
Balık pulu dizili
İncecik terlikleri
Işıldardı o koştuğunda
Dans ettiği havuza,
Ve rüzgârsız suda
Suyun serin aynasında oynardı.
Işıktan bir sis gibi
Uçarcasına dönerdi
Dokunduğunda ayakları
Gümüşten bir fiske gibi
Basıp geçtiği dans pisti
Bir cam gibi pırıldardı.

Başını kaldırıp yükseklere
Baktı çatısız göğe,
Sonra da gölgeli kıyıya;
Ardından döndü arkasına
Gözlerini indirdiğinde
Gitmiyor mu aşağıda
Bir Prenses Şii

Güzelliği aynı Mii:
Dans ediyorlar birbirlerinin ayak uçlarında!

Şii de hafifti
Mii kadar ve zeki;
Ve Şii, tuhaftır ama,
Başında yıldızlı tacı
Tepetaklak asılıydı
Dipsiz bir kuyuya!
Işıl ışıl gözlerinde
Muazzam bir hayretle
Baktı Mii'nin gözlerine:
İşte bu harika,
Yıldızlı deniz üstünde
Baş aşağı sallanmaca!

Yalnızca ayakları
Buluşuyordu birbiriyle;
Oraya bir yol var mı
Gitmek için o diyara
İnsanların dik durmayıp
Gökten asıldığı yere
Kimse neresi bilmiyor
Büyüyle de öğrenmiyor

Elf ilminden bile.
Böylece tek başına
Yapayalnız bir elf hâlâ
Önceki gibi oynaya oynaya
Saçlarında incilerle
Güzelim elbisesinin içinde
Balık pulundan terlikleriyle
Mii çekip gittiğinde:
Gitti Şii de
Balık pulundan terlikleriyle
Güzelim elbisesinin içinde
Saçlarında incilerle!

5

AYDAKİ ADAM YATMAK BİLMEDİ

Bir han vardı, eski ve neşeli
  eski kurşuni tepenin altında,
Orada yaptıkları bira öyle karaydı ki
Aydaki Adam bile aşağı indi
  içmek için kana kana.

Beş telli keman çalar
  seyisin çakırkeyif kedisi
Yayını çeker ileri geri,
Bir pesten mırıldanır, bir tizden ciyaklar
  sonunda itip çeker testere gibi.

Hancının beslediği küçük köpek
  şakalara bayılır;
Eğlenirken hancının konukları
Şakaları dinlemek için diker kulakları
  ve kahkahadan boğulmasına ramak kalır.

Boynuzlu inek var bir de
  kraliçe gibi burnu havada;
Müzik başını döndürdüğünde
Başlar tüylü kuyruğunu sallamaya
  çimenlikte oynamaya.

Hey! Dizi dizi gümüş tabaklarla
  gümüş kaşıkları unutmamalı!
Özel bir çift var pazara ayrılan
Cumartesi akşamından
  özenle parlattıkları.

Aydaki Adam içerken birasını
  kedi feryat etmeye başladı;
Masada bir tabakla kaşık oynadı,
Bahçedeki inek deli gibi sıçradı,
  ve küçük köpek kendi kuyruğu kovaladı.

Aydaki Adam bir kupa daha aldı,
  sonra sandalyesinin altına yuvarlandı;
Orada uyuyup kaldı ve bira düşledi,
Ta ki yıldızlar solana kadar gökyüzünde,
  şafak sökene kadar her yerde.

Seyis çakırkeyif kedisine dedi ki:
"Ay'ın beyaz atları var ya,
Kişneyip ısırıyorlar gümüş gemlerini;
Ama burada bayılıp kaldı sahipleri,
ve güneş yükselecek yakında!"

Gıygıy da gıygıy çaldı kemanını kedi,
ölüyü bile uyandıracak bir ezgiydi:
Ciyak ciyak, ileri geri, hızlandırdı tempoyu,
Hancı Aydaki Adam'ı sarsıp durdu:
dedi ki, "Saat üçü geçti!"

Yavaşça yuvarladılar Adam'ı tepeden yukarıya
oradan da sepetlediler Ay'a,
Atlar koştu arkadan dörtnala,
İnek geldi geyik gibi oynaya oynaya,
ve tabak koşarak geldi bir kaşıkla.

Gıygıy da gıygıy, keman gittikçe hızlandı;
köpek de kükremeye başladı,
İnekle at amuda kalktı;
Tüm konuklar yataktan fırladı
hep birlikte ortada oynadı.

Tıngır mıngır koptu keman telleri!
ve inek Ay'ın üzerinden atladı.
Küçük köpek bastı kahkahayı,
Ve cumartesi gününün tabağı
pazarın gümüş kaşığıyla kaçtı.

Tombul ay yuvarlandı tepenin ardına,
güneş kafasını kaldırdığında.
İnanamadı ateşten gözlerine;
Çünkü gündüz olmaya gündüzdü de
herkes gitmişti yataklarına!

6

AYDAKİ ADAM ÇOK ERKEN İNDİ

Aydaki Adam'ın gümüş ayakkabıları,
ve gümüş ipliktendir sakalı;
Opal taçlı başı,
incilerle kaplı kuşağı,
Ve gri mantosuyla bir gün yürüyüp gitti de
ışıl ışıl zeminde,
Kristal anahtarıyla açtı fildişi bir kapıyı
gizliden gizliye.

Parlak saçlardan telkari merdivenden
hafif adımlarla indi,
Karar verdiği çılgın maceraya
sonunda çıktığı için neşeliydi.
Ak elmaslar keyif vermiyordu artık;
bıkmıştı minaresinden
Ay taşından yapılmış, tek başına
ay dağında yükselen.

Solgun esvabına işleyecek beril ve yakut için
göze alırdı her tehlikeyi,
Işıl ışıl mücevherlerle,
zümrüt ve safirden bir taç düşlerdi.
Yalnızdı da, işsiz güçsüz
altın dünyaya bakar durur.
O şen şakrak dönerken uzaktan gelen
uğultuya kulak kabartır.

Gümüş ayında dolunayda
ateş özlerdi içten içe:
Solgun selenitin duru ışığını değil;
kırmızıydı yüreğinde,
Kızıl ve gül ve köz parıltısı,
dil dil yanan ateşler,
Fırtınalı bir günün şafağında
alev alev yanan gökler.

Mavi gökler ve orman yeşili canlı renkler
olur idi istediği olsa;
Kalabalık dünyanın neşesini
ve insanların iyimserliğini eklerdi buna.
Şarkıları, kahkahaları,
sıcak yemekleri ve şarapları özlerdi,

Kar tanesinden beyaz kekler yer,
seyrek ay ışığını içerdi.

Ayaklarını oynattı et hayal ederken,
bir de biber, bol bol içki;
Dikkatsizce takılıp merdivenden
düştü akanyıldız gibi,
Yortu arifesinde bir gece
titreşerek takla makla
Merdivenden düştü köpük köpük
dolambaçlı Bel Koyu'na.

Aldı mı bir düşünce, ya batıp da erirse
ne halt edeceğim diye,
Tam o anda bir balıkçı teknesiyle
mürettebatı hayret içinde,
Bulup ağlarına aldılar onu sırılsıklam
fosforluymuş gibi ışıldayarak
Mavimsi beyaz ve opal rengi
narin yeşil parlak parlak.

İstemeye istemeye paketlendi
sabah balıklarıyla karaya gönderildi:
"Handa bir yatak tutsan daha iyi,

kasaba yakındır zaten," dendi.
Yalnız Denize Bakan Kule'nin tepesinde
matem çanı çınladı bir kere
Adam'ın çılgınca yolculuğunu
ilan etti o münasebetsiz saatte.

Şafak soğuk ve rutubetliydi
ocak yanmıyordu, kahvaltı yoktu ortada,
Ateş yerine kül, çimen yerine çamur,
güneş yerine tüten bir lamba
Loş arka sokakta. Tek bir kişi görmedi,
şarkı söyleyen ses duymadı;
Horultular vardı onun yerine çünkü herkes
yataktaydı ve daha çok uyuyacaktı.

Sıkı sıkı kilitlenmiş kapıları çaldı geçerken,
seslendi, bağırdı boşu boşuna,
Sonunda içi aydınlık bir han buldu,
tıkladı pencere camına.
Uykulu aşçı aksi aksi baktı,
"Ne istiyorsun?" dedi sonra.
"Ateş, altın ve eski şarkılar,
fena olmaz bol bol kırmızı şarap da!"
"Burada yok o dediğinden," dedi aşçı alay ederek,

"ama girebilirsin içeri.
Gümüşüm yok, sırtıma ipek gerek –
kalmana izin veririm belki.
Sürgüyü kaldırmak için bir gümüş armağan
kapıdan geçmek için bir inci;
Ocak başında aşçının yanında
oturmak için yirmi daha gerekti.

Aç ve susuzdu ama geçmedi boğazından
tacıyla pelerinini verene kadar tek bir lokma;
Tek alabildiği de kırık ve dumandan
kararmış bir çömlek kapta,
Tahta kaşıkla yenilecek
iki günlük soğuk lapa.
Çünkü erikli yortu pudingi için, zavallı aptal,
çok erken inmişti ayından aşağı:
Ay Dağları'ndan gelen dikkatsiz yolcu
saçma sapan bir macera yaşamıştı.

7

TAŞ TROL

Trol tek başına oturup taş koltuğuna,
Eski bir kemiği kemirdi somura somura;
  Senelerdir kemiriyordu aynı kemiği,
    Çünkü zordu bulmak bir parça eti.
      Yok ki! Belasını veresi!
  Yalnız yaşardı tepelerde bir mağarada,
    Zordu bulmak bir parça eti.

Tom yukarı tırmandı çekip koca çizmeleri.
Trol'e dedi ki: "Pardon, ama elindeki de nesi?
  Tim amcamın incik kemiğine benziyor,
    Şimdi mezarında yatıyor olması gerekirdi.
      Mezarda! Taşların altında!
  Tim gideli kaç sene oldu ama,
    Ben de sanıyordum yatıyor mezarında."

"Delikanlı," dedi Trol, "ben bu kemiği çaldım.
Ama delikte yatan kemikten ne anladım?

Amcan ölüydü kurşundan bir kütük gibi
Ben bulmadan önce bu incik kemiğini.
Teneke gibi! Sıskacık kemiği!
Zavallı ihtiyar bir trole verse de olur;
Bu saatten sonra ne yapsın incik kemiğini?"

Tom dedi ki: "Anlamıyorum ki neden senin gibileri
İzin bile almadan kapıyor eline geçeni
Babamın kardeşinin baldırını, inciğini;
Ver bana o eski kemiği!
Dalgacı! Yağmacı!
Ölse de ona aittir o;
Bu yüzden ver o eski kemiği!"

"En ufak bir bahaneyle," dedi Trol alay ederek,
"Yerdim seni de, inciklerin tam kemirmelik.
Birazcık taze et ne de tatlı giderdi!
Bakayım dişe gelir misin şimdi.
Bak şimdi! Görürsün şimdi!
Eski kemik ve deriden bıkmıştım zaten;
Seni yemeye karar verdim şimdi."

Ama tam yemeğini yakaladığını sandığında,
Ellerinin kapandığını gördü havada.

Çünkü o daha aklını toplayamadan Tom geçmişti arkaya
Gününü göstermek için bir tekme patlattı.
Böylece uyardı! Bir de küfür salladı!
Poposuna bir çizmeyle, diye düşündü Tom.
Dünyanın kaç bucak olduğunu anladı.

Ama taştan serttir eti de ve kemiği de
Yapayalnız otururken tepelerde.
Dağların kökünü tekmelemekten farksız,
Çünkü Trol'ün poposu hissetmez bile.
Duymaz bile! Aymaz bile!
Tom'un inlediğini duyunca güldü yaşlı Trol,
Biliyordu ki hissetmişti onun ayağı tekmeleyince.

Tom'un bacağı sakatlandı, sonunda evine vardı,
Çizmesiz ayağı hâlâ sakattı;
Ama Trol'un umurunda değil, o hâlâ orada
Sahibinden çaldığı kemik hâlâ aynı!
Kemik arsızı! Kemik hırsızı!
Trol'ün koltuğu hep aynı koltuk,
Ve hâlâ aynı kemik sahibinden çaldığı!

8

PERRY WINKLE

Yalnız Trol oturdu taşa
başladı yaslı bir türküye:
"Neden, ah neden yaşamalıyım tek başıma
uzak Diyar'ın tepelerinde?"
Halkım gitti, bir daha gelmez
beni hiç düşünmediler bile;
ben tek trol, yapayalnız
fırtınabaşı'ndan ta Deniz'e."

"Bira içmem, altın çalmam,
Bilmem etin bile tadını;
ama adımlarımı işiten her adam
korkuyla çarpar kapısını.
Ayaklarım hafif olsaydı keşke,
ah, ellerim sert olmasaydı!
Halbuki yemeklerim gelir dişe,
yüreğim yumuşak, gülümsemem tatlı."

"Hadi, hadi!" diye düşündü, "bu iş gitmez böyle!
Gidip bir dost bulmalıyım;
hafif adımlarla geze geze
Shire'ı bir ucundan ötekine aşmalıyım."
Aşağı indi, yürüdü bütün gece
kürklü çizmeleriyle;
şafak vakti Kazın'a geldiğinde
millet yeni başlamıştı hareketlenmeye.

Trol sokakta kimi gördü dersin
takmış koluna şemsiyeyle sepeti
ihtiyar Bayan Bunce değil mi gelen?
Trol gülümsedi, durup selam verdi:
"Günaydın, bayan! İyi günler size!
Umarım afiyette buldum sizi?"
Ama kadıncağız bağırdı dehşetle
düşürerek şemsiyesiyle sepetini.

Belediye Başkanı Pott geçiyordu oradan
o korkunç sesi duyduğunda,
mosmor oldu, kızardı korkudan,
dalıverdi yeraltına.
Yalnız Trol üzülmüştü, incinmişti:

"Gitme!" dedi nazikçe,
ama Bayan Bunce kaçıverdi deli gibi,
yatağının altına saklandı evinde.

Trol pazar yerine gitti
ve tezgahlara bakındı;
yüzünü görünce koyunlar delirdi,
kazlar duvarın üstünden kaçtı.

İhtiyar Çiftçi Hogg birasını döktü,
Kasap Bill bıçağını fırlattı,
köpeği Grip kuyruğunu döndü
canını kurtarmak için kaçtı.

Yaşlı Trol oturup ağladı hüzünle
kilitlidelik kapısının dışında,
Perry Winkle yaklaştı çekine çekine
ve dokundu başına.
"Neden ağlıyorsun, seni koca fıçı?
Dışarısı içeriden iyi!"
Trol'e dostça bir şaplak attı,
ve sırıttığını görünce gülümsedi.

"Hey, Perry, evlat," dedi Trol,
"gel, aradığım sensin işte!

Sırtıma binmeye razı ol,
  Çaya götüreyim seni eve."
Perry atladı sırtına, sıkıca tutunarak,
  "Haydi gidelim!" dedi.
İhtiyar Trol'ün dizine oturarak
  o gece kendine ziyafet çekti.

Börek vardı, tereyağlı ekmek,
  reçel, kaymak, ayrıca kek,
Perry yemeye kararlıydı ama
  tüm düğmeleri kopana dek.
Çaydanlık öttü, ateş sıcaktı,
  kararmış tencere kocamandı,
Perry hepsini içmeye çalışırken
  çay içinde boğulayazdı.

Karınları patlamacasına doyunca
  bir süre konuşmadan durdular,
sonra Trol dedi ki, "Şimdi öğreteceğim sana
  nasıl yapar fırıncılar
güzel dolgun ekmekleri
  hafif kızarmış pideleri;
sonra yatarsın ot yatağa
  baykuş tüyünden yastıklarla."

"Küçük Winkle, nerelerdeydin?" dediler.
dedi Perry, "Doyurucu bir çaya davetliydim,
dolgun dolgun ekmekler
yedim de şişmanladım geldim."
"Ama Shire'da nerede, evlat, o dediğin?
Bree'ye kadar mı gittin yoksa?"
Ama Winkle yanıt verdi çekinmeden:
"Yok, söylemem hayatta."

Meraklı Jack, "Ben biliyorum," dedi,
"Görmüştüm onu giderayak:
ihtiyar Trol'ün sırtına bindi
Uzak Diyar'ın tepelerine dek."
Bunun üzerine herkes ayaklandı,
at, araba ve eşek ile,
tepedeki eve yollandı
bekliyordu bacası tüte tüte.

İhtiyar Trol'ün kapısını vurdular.
"Bize güzel dolgun ekmekler
pişir ne olur, iki de olur, üç de olur;
"Pişir ama!" diye bağırdılar, "Bol bol pişir!"
"Eve gidin, eve gidin!" dedi yaşlı Trol.
"Ben sizi davet etmedim ki!

Ekmeğim yalnız perşembe olur,
o da birkaç tane belki."

"Benim evim fazla küçük;
eve gidin! Eve gidin! Hata olmuş.
Ne börek kaldı, ne kaymak, ne kek:
Hepsini Winkle yemiş!
Sen Jack, Hogg, Bunce ve Pott, hepiniz
görünmeyin gözüme
gidin buradan! Evinize gidin topunuz!
Konukseverliğim Perry'ye!"

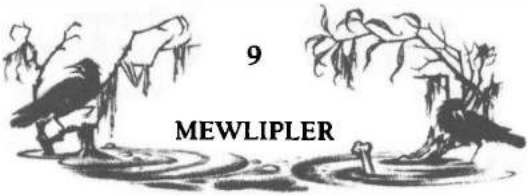

Perry Winkle bir şişti, bir şişti
dolgun ekmek yiye yiye,
yeleği patladı gitti,
şapka geçmedi kellesine;
her Perşembe çaya gitti
mutfakta oturdu yere,
yaşlı Trol küçüldü sanki
o zamanla büyüdükçe.

Winkle oldu büyük Fırıncı,
hâlâ şarkılar anlatır;
Deniz'den Bree'ye yayıldı şanı

ekmeklerinin, mayasız ve mayalı.
Ama benzemezdi o eski dolgun ekmeğe
ne de tereyağı o kadar güzel ve bol
Perry Winkle için her perşembe
çay sofrası sererdi Trol.

9

MEWLIPLER

Mewliplerin yaşadığı gölgeler
  Mürekkep kadar ıslak ve kara
Hafif hafif çalar taktıkları ziller
  Sen çamura battığında.

Sen çamura batarken
  Kim çalabilir kapılarını
Oluk başı canavarları sırıtarak izlerken
  Ve fokur fokur dökülürken suları.

Kokuşmuş ırmağın kıyısında
  Yaslı söğütler ağlar
Leş kargaları durup ayakta
  Uykularında gaklar.

Uzun ve zorlu bir yol Merlock Dağları'ndan
Kurşuni ağaçlıklı küflü vadiye aşar.
Rüzgârsız ve dalgasız bir kara gölün kenarında
Ay ve güneş görmemiş Mewlipler yaşar.

Mewlipler mahzenlerde oturur
Soğuk ve rutubetli derinliklerde;
Tek bir titrek mum yakar
Altın sayarlar aydınlığında.

Duvarlar ıslak, su damlar tavandan;
Kıyın kıyın süzülürlerken girişe
Usulca yere çarpan ayaklarından
Sesler çıkar fışır fışır ve şlap şlap diye.

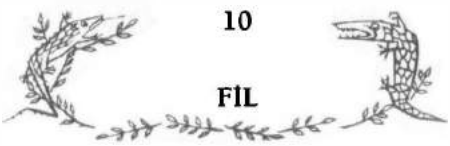
Sinsice bakarlar dışarı; aralıktan
Uzatırlar duyarlı parmaklarını,
Ve işlerini bitirdikleri zaman
Çuvalda saklarlar kemiklerini.

Uzun ve zorlu bir yol aşar Merlock Dağları'nı,
Örümcek gölgelerinden ve Tode bataklığından geçer

Geride bıraktığında sarkık ağaçları ve kendir tarlalarını

Mewlipleri bulursun – ve Mewlipler beslenir.

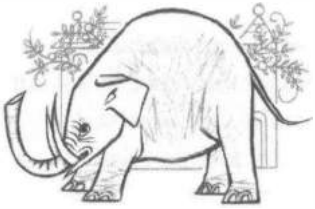

10

FİL

Fare kadar gri
Ev kadar iri
Burnum yılan gibi.
Otları eze eze gezerken
Yeri göğü sarsarım
Ağaçlar çatırdar ben geçerken.
Ağzımdadır boynuzlarım.
Güney diyarlarda yürürken
Koca kulaklarımı sallarım.
Paldır küldür gezine gezine
Sayısız sene yaşarım
Uyurken uzanmam yere
Ölürken bile ayaktayım.
Fil derler adıma
Her şeyden koca
Yaşlı, yüksek ve devasa
Bir kez çıksan karşıma

Unutmazsın beni asla.
Eğer beni hiç görmezsen
Sanırsın ki hayalim ben
Ama yaşlı fil derler bana
Yalan değmez ağzıma.

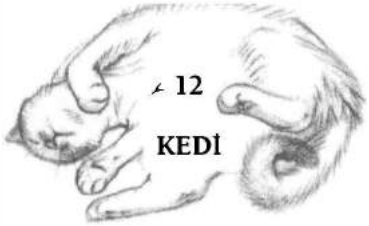

Bak, Fastitocalon orada!
Güzel bir yer, burada çıkalım karaya,
  Biraz çıplak bir yer olsa da.
Gel, bırak denizi! koşalım,
Dans edelim, güneşte uzanalım.
  Martılar oturuyor, bak!
        Dikkat!
    Batmaz martılar.
Otururlar, gezinirler, göz kırparlar:
Onlar işaret yollar,
  Olur da biri koyarsa aklına
  Yerleşmeyi adaya
Hastalanmıştır belki
Islaklık tak etmiştir canına
  Ya da kaynatacaktır tenceresini.

Ah, ne aptal ORAYA çıkan,
Küçük ateşler yakan
  Çay demleme umuduyla!
Kabuğu kalın olabilir,
Uyur görünür; ama hızlıdır,
  Yüzerken denizin altında,
    Sinsidir!
Duyduğunda onların ayak seslerini,
Ya da hissettiğinde ateşin sıcaklığını,
    Bir gülümseme çakar
    Ve dalar;
Aniden tepetaklak döner
Hepsini devirir, denize döker
  Boğulur gider aptal canlar
    Şaşkın şaşkın.
      Akıllı olun!
Deniz'de canavarlar vardır
Ama O'nun kadar kötüsü yoktur,
Bizim boynuzlu Fastitocalon,
Yok kudretli soydaşlarından kalan,
O son kalan Kaplumbağa-balığı
Bu yüzden seviyorsan canını
    Benden sana bir tavsiye:
Kulak ver kadim deniz ilmine,

Haritada yoksa çıkma o karaya!
Ya da daha iyisi,
Huzur içinde Orta-dünya'da
Geçir günlerini
Neşe ve mutlulukla!

12
KEDİ

Kilimdeki şişko kedi
  düşünü kuruyor sanki
açlığına çare taze fare
  ya da kaymak belki;
ya da belki özgürce
  gezip dolanıyordur düşünde
burnu havada, bağıra çağıra ve kibirle
  savaşarak kükreye kükreye
ince ve zarif kardeşleriyle,
  belki de Doğu'daki derin ininde
ziyafet çekiyordur kendine
  hayvanlarla ya da yumuşak insan etiyle.

Kocaman aslanın biri
  pençesi demir gibi,
amansız dişleri iri
  ve kanlı çenesi;

pard kara yıldızlı
  ayağına hızlı
yüksekten hafifçe
  atlar etinin üzerine
ormanın karanlık olduğu yerde...
  uzak belki hepsi şimdi
özgür ve vahşi;
  ama kilimdeki şişko kedi
Olsa da şimdi ehli
  evinin evcili,
unutmaz geçmişini.

13

GÖLGE-GELİN

Geceler gündüzleri kovalarken
yalnız yaşayan bir adam vardı
heykel gibi kıpırtısız otururken
hiç gölge düşürmezdi.
Beyaz baykuşlar tünerdi başına
kış vakti ay ışığında;
ölü sanarak gagalarını silerlerdi ona
haziran ayında yıldızlar altında.

Alacakaranlık parıltısında
grilere bürünmüş bir hanım geldi:
çiçekler bezeli saçlarıyla
bir an orada durup bekledi.
Adam uyandı, fırladı taştan
ve kırdı onu tutsak eden büyüyü;
ona sıkıca sarıldı, etine kemiğine bakmadan,
ve kadının gölgesine büründü.

Artık yürümez o kadın eskisi gibi
ne güneş, ne ay, ne yıldız altında;
yaşayıp gider günlerini
gece ile gündüzün olmadığı diyarda.
Ama senede bir mağaralar esnediğinde
ve uyandığında saklı şeyler
dans ederken şafağa dek birbirleriyle
tek bir gölge düşürürler.

Ay henüz yeni ve güneş genç iken
Tanrılar bahsederdi şarkılarında altından ve
gümüşten.
Gümüş serperlerdi yeşil çimenlerin üzerine,
Altın doldururlardı ak suların içine.
Daha çukur kazılmamıştı, Cehennem yoktu ortada,
Cüceler üretilmemişti, çoğalmamıştı ejderha,
Kadim Elfler yaşardı ve güçlü sihirleriyle
Oyuk vadilerdeki yeşil tepelerin içinde
Güzel eserler yaparken şarkı söylerlerdi
Elf-krallarının parlak taçlarını işlerlerdi.
Ama kaderin oyunuyla şarkıları soldu,
Demirin ve çeliğin zincirinde boğuldu.
Hırsın şarkı söylemeyen ve gülmeyen ağzı
Servetlerini karanlık deliklere yığdı,
İşlenmiş gümüş ve oyulmuş altın:
Bir gölge kapandı üzerine Elf yuvasının.

Karanlık bir mağarada yaşardı yaşlı bir cüce
Eli hep giderdi altına ve gümüşe;
Çekiçle, maşayla ve örs taşıyla
Çalışırdı elleri nasırlaşa nasırlaşa,
Dizi dizi yüzük ve madeni para işlerdi
Ve kralların kudretini satın almayı düşlerdi.
Ama gözleri zayıfladı, kulakları işitmez oldu
Ve yaşlı kafasındaki deri sararıp soldu;
Kemikli pençesinden hafifçe parlayarak
Mücevherler düşer oldu gözden kaçarak.
Ayak sesi duymadı, ama yer sarsılmıştı
Susuzluğunu gidermiş genç ejderha varmıştı,
Ve buharlar fışkırdı karanlık girişte,
Alevler hışırdadı rutubetli zeminde,
Cüce kızıl ateşte yapayalnız öldü;
Kemikleri kızgın çamurda küle döndü.

Gri taşın altında bir ejderha, yaşlı
Kızıl gözlerini kırparak yapayalnız yaşardı.
Coşkusu dinmiş, gençliği harcanmış bitmiş,
Boğum boğum ve kırışık, bacakları bükülmüş
Uzun seneler boyunca altınlarına tutsak;
Yüreğindeki ateş sönüyor ağır aksak.
Göbeğindeki çamura mücevherler yapışmış,

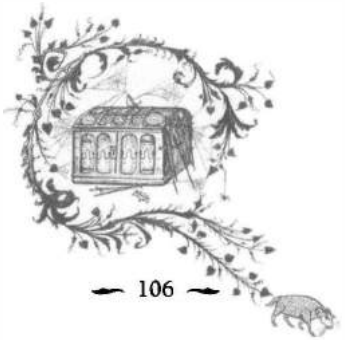

Gümüşü ve altını öpüp koklarmış:
En küçük yüzüğün bile yerini biliyor
Hepsini kara kanadının gölgesinde saklıyor.
Hırsızları düşlerdi taş gibi döşeğinde,
Onların etleriyle beslenirdi düşlerinde,
Kemiklerini ezerdi, içerdi kanlarını:
Nefesi de kokardı, sarkıtırdı kulakları.
Zincir zırhlar çınladı. Ejderha hiç duymadı.
Derin mağarasında bir ses yankılandı:
Parlak kılıç elinde genç bir savaşçı
Servetini savunsun diye ejdere haber saldı.
Hançer gibi dişleri, kemiktendi derisi,
Ama demir yırttı onu, ateşi söndü gitti.

Yaşlı bir kral otururdu yüksek tahtında:
Kemikli dizlerine sarkardı ak sakalı da;
Ne etin tadını alırdı ne de içkinin
Ne de şarkıların; bir tek düşünürdü için için
Kapağı oymalı devasa sandığını
İçine mücevherler ve altın sakladığı
Kara topraktaki gizli hazine odasında;
Demirden bantlı sağlam kapıların ardında.

Kullarının kılıçları pastan parıltısız,
İhtişamı sönmüş, idaresi haksız,
Salonları boş, soğuk sarayı,
Ama elf altını sahibi bir kraldı.
Dağ geçitlerindeki boruları duymadı,
Ezilmiş çimlerdeki kan kokusunu almadı,
Salonları yandı, krallığı devrildi;
Kemikleri soğuk bir çukura itildi.

Eski bir hazine var karanlık bir kayada,
Kimsenin açamadığı kapıların ardında;
O haşin kapıdan geçemez hiçbir insan.
Yeşil çimenler büyür üstünde o tümseğin;
Koyunlar orada beslenir, tarla kuşları uçar,
Deniz kıyısından bu yana eser bir rüzgâr.
Dünya beklerken ve Elfler uyurken
Gözünü ayırmayacak Gece o eski hazineden.

15

DENİZ ÇANI

Bir gün yürürken deniz kıyısında,
yıldız ışığı gibi geldi bana ıslak kumlarda
deniz çanına benzeyen beyaz bir kabuk;
titreyerek yattı ıslak avucumda.
Onu tutarken titrek parmaklarımda
bir tınlama duydum içinde, limanın yakınında
sallanan bir şamandıra, bir ses çınladı
sonsuz denizler üzerinde, şimdi çok solgun ve uzakta.

Sonra sessizce süzülen bir kayık gördüm
gece dalgalarının üzerinde, boş ve kurşuni.
"Saat çok geç oldu! Neden bekleyelim?"
İçine atlayıp bağırdım: "Götürün beni!"

Kayık aldı beni, ıslandım serpintiyle,
sise sarınıp yattım, bıraktım kendimi uykuya,

götürdü beni yabancı bir diyardaki unutulmuş kıyıya.

Derinliklerin ötesindeki alacakaranlıkta
bir deniz çanı sallandı dalgalarla,
ding dong, ding dong, diye kükredi sular
tehlikeli resiflerin gizli ağzında;
ve sonunda kayık uzun bir kıyıya vardı.
Bembeyaz parlıyordu kıyı, deniz çalkalanıyordu
gümüş ağa takılmış yıldızdan aynalarla;
balina kemiği kadar beyaz taştan uçurumlar
ıslak ıslak parlıyordu ay-köpüğü altında.
Parmaklarımdan aktı ışıl ışıl kumlar,
sanki inci tozu ve öğütülmüş mücevher,
opalden borular ve mercandan güller,
yeşil flütler ve ametistler.

Ama uçurumların altında loş mağaralar vardı,
yosundan perdeli, karanlık ve gri;
soğuk bir rüzgâr saçlarımı karıştırdı,
ve ışık solarken döndüm gerisingeri.

Bir tepeden akıyordu küçük bir dere;
suyundan içtim kana kana.
Onu izleyerek basamak basamak denizden yükseğe

vardım her daim akşam bir diyara.
Uçuşan gölgelerle kaplı bir çimenlikte,
düşmüş yıldızlar gibi serilmiş çiçekler,
cam gibi durgun ve serin, mavi bir gölette,
yüzen ay parçaları gibi nilüferler.
Karaağaçlar uyuyordu, söğütler sarkmış
dalgalanan yosunlarla dolu ağır ırmağa;
süsen sapları sığlıkları sarmış,
yeşil mızraklarla ve sazdan oklarla.

Bütün akşam vadide bir şarkı yankılandı
varlıklar ileri geri koşup oynadı:
Kar beyazı tavşanlar, deliğinden çıkmış fareler;
fenerden gözlerle kanatlanan pervaneler;
sessiz sedasız bir şaşkınlık içinde
karanlık kapılarından bakan porsuklar.
Dans edenler duydum, havada müzik,
yeşillikte oynayanlar, ayağına çevik.
Ama her gittiğim yerde aynıydı:
durgunluk çöktü, ayaklar kaçtı;
tek selam yoktu, yalnızca kaçanlar:
kavallar, insan sesleri ve borular.

Irmaktaki yapraklarla ve saz demetleriyle

mücevher yeşili bir manto yaptım kendime,
elimde uzun bir asa, altından bayrak;
yıldız ışığı gibi bir parıltı gözlerimde.
Çiçekten tacımla durdum tümsekte,
şafakta öten horoz gibi tiz bir sesle
gururla bağırdım: "Herkes nerede?
Neden kimse konuşmaz gittiğim her yerde?
Buraların kralıyım ben, duruyorum karşınızda,
süsenden kılıç, sazdan bir topuz.
Yanıt verin bana! Çıkın ortaya!
Konuşun benimle! Gösterin bir yüz!"

Kefen karası bir bulut çıkıp geldi.
Düşerek emekledim toprakta
el yordamıyla, siyah bir köstebek gibi
körlemesine ve bükük sırtımla.
Bir koruluk buldum: sessiz ve dingin
ölü yapraklar içinde; çıplaktı dallar.
Orada oturdum, düşüncelerim gezgin
deliklerinde horuldarken baykuşlar.
Bir sene bir gün kaldım o yerde:
böcekler geziniyordu çürük kütüklerde,
örümcekler ağ örüyordu ve yerdeki humusta
mantarlar kabardı dizlerimin çevresinde.

Sonunda uzun geceme bir ışık geldi,
bir baktım ki kırlaşmış uzun saçlarım
"Belim bükülmüş olsa da bulmalı denizi!
Kendimi kaybettim ve yolu unuttum,
ama gitmeliyim!" deyip ayaklandım;
gölge avlanan bir yarasa gibi bırakmadı peşimi;
kulaklarımda kurutan rüzgârın iniltisi,
dikenli çalılarla örtmeye çalıştım kendimi.
Ellerim yırtıldı, dizlerimde kalmadı yarasız yer,
belim bükülmüş sırtıma yığılan yıllarla.
Yüzüme vuran yağmurda tuz tadı alınca
anladım ki gelmişim denizdeki enkaza.

Kuşlar geldi bağıra çağıra;
sesler duydum soğuk mağaralarda,
havlayan foklar, hırlayan kayalar
ve deliklerden fışkıran sular.
Kış çabuk bastırdı; bir sise girdim,
taşıdım sırtımdaki seneleri dünyanın sonuna;
yoğundu kar, saçlarımda buzlar,
karanlık çöküyordu o son kıyıya.

Kayık hâlâ orada, denizde beklerdi,
dalgalarla kalkarak, pruvası sallanarak.

Bitkinlik içinde uzandığımda alıp götürdü beni,
dalgalara tırmanarak ve denizler aşarak,
martıların konduğu enkazlarını geçtik
ışıkla dolu koca gemilerin
kuzgun kadar kara, limana girdik,
kar kadar sessiz, ortasında gecenin.

Rüzgâr uğulduyor, kepenekler kapalı evlerde,
yollar boş. Bir kapı bulup oturdum,
çisentinin bir oluktan döküldüğü yere
taşıdığım her şeyi attım kurtuldum:
kapanan ellerimde kalan birkaç zerre kum,
bir deniz kabuğu, sessiz ve ölü.
Bir daha o çanı duymayacak kulaklarım,
ayaklarım adımlamayacak o aynı kumsalı,
bir daha asla, o hüzünlü yolda,
o kör geçitte ve uzun sokakta
yürümeyeceğim perişan. Ve konuşuyorum kendi kendime;
çünkü karşıma çıkanlar hâlâ konuşmuyor benimle.

16

SON GEMİ

Saat üçtü Fîriel dışarı baktığında:
kurşuni gece gidiyordu;
altın bir horoz çok uzaklarda
tiz ve berrak bir sesle ötüyordu.
Ağaçlar karanlık, şafaksa solgun, uyanan kuşlar cıvıldıyordu,
bir rüzgâr esti serin ve kırılgan
loş yaprakların arasında süzülüyordu.

Pencereden izledi büyüyen aydınlığı,
güneş ışınlarının uzanmasını
yaprakların ve toprakların üzerinde
ve çimenlikteki kurşuni çiylere.
Beyaz ayakları hareketlendi sessizce,
merdiveni indi bir kıvılcım gibi,
çiy damlalarıyla süslü çimlerde
dans edercesine süzüldü geçti.
Elbisesinin eteklerinde mücevherlerle

koşarak indi ırmak başına,
yaslanarak bir söğüt gövdesine
izledi suyun geçmesini salına salına.
Bir yalıçapkını taş gibi daldı suya
sazları hafifçe sallayıp bükerek
mavi bir şimşek düşmüştü adeta
zambakları uzağa sürükleyerek.

Aniden bir ezgi geldi kulağına,
orada ışıl ışıl dururken
salmış saçlarını omuzlarına
sabah alevi gibi beline dökülürken.
Flütler vardı, çalınan arpler,
rüzgâr gibi genç ve tizdi
kulağına kadar gelen ezgiler,
ve uzaktan uzağa çan sesleri.

Altın gagalı ve kürekli bir gemi
bembeyaz tahtalarla süzülüp geldi;
kuğular gururla önden yüzerek
onun yüksek pruvasına yol gösterdi.
Elf diyarının latif ahalisi
kürek çekiyordu gümüş-griler içinde
ve ayakta duruyordu taç takmış üç tanesi

parlak saçlarını rüzgâra vere vere.

Şarkı söylüyorlardı, arpleri ellerinde
küreklerin ağır darbelerine uyarak:
"Uzundur yapraklar diyar-ı yeşilde,
ve kuşları uçuşur şakıyarak.
Bu toprak daha çok gün
aydınlanacak altın şafakla,
çiçekler açılacak daha solmadan,
mısır tarlaları ak koçanlarla.

"Güzel yolcular, nereye gidersiniz buradan sonra
süzüle süzüle ırmak aşağı?
Belki alacakaranlığa, belki gizli barınağa
büyük ormanda tuttuğunuz saklı?
Kuzey adalarına ve taş kıyılara
sırtında uçarak güçlü kuğuların,
soğuk dalgaların üzerinde tek başına
feryatlarıyla ak martıların?"

"Hayır!" dediler. "Çok uzaklara
gidilecek en son yola,
sırtımızı vererek gri batı limanlarına,
ve göğüs gererek gölgeli sulara,

döneceğiz Elf yuvasına,
beyaz Ağaç'ın büyüdüğü diyara,
akan ak köpüklerin üzerinde
yıldızların parladığı son kıyıya.

"Ölümlü topraklara elveda diyerek,
vazgeçeceğiz Orta-dünya'dan!
Elf yuvasında berrak berrak
en yüksek kulede çınlıyor bir çan.
Burada yapraklar düşüyor, çimenler sarı,
güneş ve ay solup gidiyor sanki,
duyduk uzaktan gelen çağrıyı
o diyarlara çağıran bizi.

Kürekler durdu. Yana döndüler:
"Duydun mu çağırıyı, Yeryüzünün-kızı?
Fíriel! Fíriel!" diye seslendiler.
"Gemimiz daha dolmadı.
Tek bir kişi daha alabiliriz.
Gel! Günlerin akıyor hızla.
Gel! Toprağın Elf kadar güzel kızı,
kulak ver son çağrımıza."
Fíriel ırmak kıyısından baktı,
bir adım atmaya cesaret ederek;

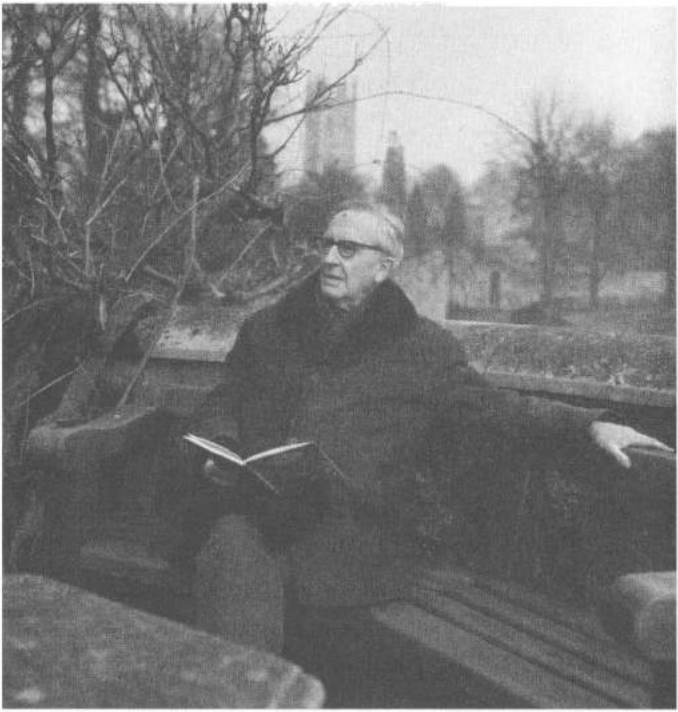
sonra ayakları çamura battı,
  ve kalakaldı onları izleyerek.
Elf gemisi yavaşça geçti
  suyun içinde hışırdayarak:
işittiler, "Gelemiyorum!" dediğini.
  "Doğam böyle, annem Toprak!"

Elbisesinin eteklerinde mücevher yoktu
  Fíriel çimenlikte geri dönerken
karanlık kapıdan geçip çatının altına
  evin gölgesine girerken.
Kızıl kahve önlüğünü geçirdi üzerine,
  uzun saçlarını örüp topladı,
ve o inip koyulurken işe
  güneş soldu, ışıltısı kalmadı.

Yedi Nehir hâlâ denize akar
  senelerin geçmesine aldırmadan
bulutlar süzülür, güneş de parlar,
  titriyor sazlar, söğütler, sabah ve akşam
fakat bitti, kalmadı artık
  yok artık batıya giden bir gemi
eskisi kadar ölümcül sularda
  şarkıları da onlar gibi yitip gitti.

Yorumlar

J.R.R. Tolkien Oxford'daki Merton Koleji'nin bahçesinde, 1968 basımı *Tom Bombadil ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler* kitabını okuyor.
Fotoğraf; John Wyatt

ÖNSÖZ

Tom Bombadil ve Kırmızı Kitaptan Başka Şiirler'den önce, *Ham'li Çiftçi Giles*'ın (1949), *Hobbit*'in (1951) ikinci baskısının ve *Yüzüklerin Efendisi*'nin (1954-5) önsözlerinde Tolkien eski bir eserin editörü ve çevirmeni rolünü takınmış, hem *Yüzüklerin Efendisi*'nin, hem de *Hobbit*'in "Batısınırları Kırmızı Kitabı" adlı aynı kaynaktan alıntı olduğunu "açıklamıştı". Kırmızı Kitap başlığı, "Hergest'in Kırmızı Kitabı" ve "Carmarthen'in Kara Kitabı" gibi ortaçağ derlemelerini yankılıyor; Tolkien'in hikâyeleri bağlamında, *Yüzüklerin Efendisi*'nin sonlarına doğru, anlatımın içinde (6. Kitap, 9. Bölüm) geçen kitaplara atıfta bulunuyor. Bu kitaplardan birinin adı *Yüzüklerin Efendisi'nin Düşüşü ve Kral'ın Dönüşü* idi. *Yüzüklerin Efendisi*'nin önsözünde, Kırmızı Kitap'ın *Yüzüklerin Efendisi*'nin ana metninden çok daha fazlasını içerdiği belirtiliyor.

Benzer şekilde, *Tom Bombadil'in Maceraları* derlemesinin önsözünde, "ilgili hikâyeler ve tarihçelerde", "ayrı ayrı sayfalarda" veya "sayfa kenarlarına ve boşluklara dikkatsizce yazılmış" şiirlerden bahsediliyor. Ve editoryal kurgu bu şekilde genişletilerek, Tolkien'in 1962'de basılan kitap için yazdığı veya gözden geçirdiği şiirlere Orta-dünya tarihinde bir yer verilmiş oluyor. Bu arada malzemenin kendisi Hobbit kültürü üzerine yorumlar, isimler ve karakterler hakkında notlarla genişletiliyor. Randel Helms'in 1974 tarihli *Tolkien'in Dünyası* kitabında dediği gibi, önsöz aynı zamanda metin akademisyenliğinin parodisi görevi görüyor ve kötü şiir suçlamalarına karşı koruma olarak kendi kendisinin parodisini yapıyor – çünkü şiirler Tolkien'in değil, hobbitlerin eseri olarak sunuluyor. Ayrıca, *Yüzüklerin Efendisi*'nde olduğundan daha az ciddi bir şekilde, Tolkien'in İkincil İnanç dediği şeyi kurgulamış oluyor, yani okuyucu gönüllü olarak bir hikâyenin çerçevesinin içine sokuluyor.

Tolkien'in belli şiirler hakkında değindiği kurgusal noktaların bazılarından aşağıda bahsediyoruz, mesela *Aydaki Adam Yatmak Bilmedi* adlı beşinci derlemenin *Hobbit*'in kahramanı Bilbo Baggins tarafından yazıldığından. Diğerlerinin *Yüzüklerin Efen-*

disi'nden Sam Gamgee (ya da "SG") veya *Yüzüklerin Efendisi*'nden Frodo Baggins tarafından yazıldığı belirtilmiş. Derlemedeki, bir sebepten önsözde adı geçmeyen tek şiir *Mewlipler*.

Önsözde Tolkien kısaca bazı şiirlerdeki ("hobbit kaynaklı") "tuhaf sözcüklere" ve "uyak ve vezin hilelerine" değiniyor. Kendi aramızdaki tartışmalarımızda, göreceli olarak daha sıradışı, daha az olağan kelimeleri cilaladık, ama okuyucu, özellikle şiirler sesli olarak okunursa,[1] akıllı varyasyonlara sahip pek çok farklı uyak düzeni fark edecektir. Kitaba adını veren şiir gibi bazılarının aşikâr uyak düzenleri (AABB) varken, diğerleri daha karmaşık; bazılarının (*Macera* gibi) dış uyağa ek olarak iç uyağı ve zaman zaman aliterasyonu da var. İstif *caesura*'dan faydalanıyor, yani Anglo-Saxon şirine has, satır arasında duraksamalardan. Hobbitlerin sevdiği söylenen şiirlerin özellikleri ve şiir yazma eylemi Tolkien'i eğlendiriyordu. *Yüzüklerin Efendisi*'ni Almancaya çeviren Margaret Carroux'a söylediği gibi, "(artık modası geçmiş) sözel yetenekler ve vezin araçları beni mem-

1 İngilizce orijinalinde. Orijinaldeki uyak düzeni Türkçeye her zaman taşınamadı. –*çn*

nun ediyor... hayal ettiğim tarihi dönemi [*Hobbit* ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde, Orta-dünya'da] şairlerin, şarkıcıların ve onların dinleyicilerinin bu sanatlardan zevk aldığı bir dönem olarak sunmak beni eğlendiriyor" (29 Eylül 1968, Scull and Hammmond, *J.R.R. Tolkien Companion and Guide* (2006))

Önsözün başlarında, Bilbo'nun "çiziktirdiği" şiirde, bildiğimiz rüzgâr horozuna *weathercock* deniyor (ya da *weathevane,* böylece Tolkien "all is vane [vain]" – her şey boşuna) diye kelime oyunu yapabiliyor. *Throstlecock* veya kısaca *throstle,* ötücü ardıç kuşu için kullanılan daha eski bir kelimedir.

Önsözün ilk dipnotunda bahsedilen *Serni* nehri, önceki edisyonlarda *Sernui* olarak yazılmış; bazı baskılarda ise *Kiril* sözcüğü *Kirl* olarak yanlış yazılmış. Fakat *Yüzüklerin Efendisi*'nin tüm baskılarında *Serni* bu şekilde yazılmıştır ve daha sonraki yazılarda, örneğin Tolkien'in 1969'da Pauline Baynes'e yazdığı ve Baynes'in 1970 tarihli *Orta-dünya Haritası*'ndaki isimler hakkında öğütler verdiği mektubunda da böyle geçer; bu yüzden burada da bu yazım şekli kullanılmıştır. (Fakat, Carl F. Hostetter'in bize bildirdiği gibi, *Sernui* sözcüğü geçerliliği doğrulanmamış bir türetilmiş sıfat olabilir; Tolkien'in icat ettiği

Sindarin dilinde, tıpkı *lithui* "külsü" gibi, *sarn* "taş" sözcüğünden ★"taşsı" anlamında türetilmiş olabilir. Daha sonra yazdığı *Gondor'un Nehirleri ve Fener-tepeleri*'nde, Tolkien *Sarn*'den aynı şekilde türetilmiş olarak bahseder. *Yüzüklerin Efendisi* metninde *Kiril,* Tolkien'in daha sonra verdiği, tüm Elf isimlerini K yerine C ile yazma (fakat yine K olarak okuma) kararı uyarınca *Ciril* olarak yazılır, ama orijinal *Yüzüklerin Efendisi* haritalarında (baskı sürecinde daha geç üretilmişlerdi) yine *Kiril* olarak kalmıştır. Bombadil'in önsözünde, belki *Kiril Ciril* olmalıdır çünkü Tolkien'in karar verdiği nihai yazım budur ve *Yüzüklerin Efendisi* haritalarının daha sonraki baskı ve versiyonlarında da bu yazım kullanılmıştır; fakat *Sarnui* muhtemelen *Sarn*'nin yalnızca hatalı yazılmış hali olsa da, Tolkien'in 1962 tarihli *Yüzüklerin* Efendisi haritasından sonra gelen önsözdeki dipnot geçtiği haliyle, *Kiril* sözcüğünü alıkoymak (tutarsız) olsa da, bize doğru geldi.

Başka açılardan, bu kitapta ve 1962'deki ikinci George Allen & Unwin edisyonundan bu yana *Tom Bombadil'in Maceraları ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler*'in tüm edisyonlarında basıldığı haliyle önsöz iki hata içerir. İlk baskıda *Kedi* ve *Fastitocalon* bu sırayla

dizilmiştir, ama ikinci baskıda sıralama değiştirilmiştir. Fakat önsözde bu şiirlerden 11 ve 12 numaralı şiir olarak bahsedilmesi değiştirilmemiştir (bkz. sonraki *Fastitocalon* notları). Tolkien sıralama değişikliğini onaylamıştır fakat Allen&Unwin'le yazışmalarında önsözü de buna uyacak şekilde değiştirmek konuşulmamıştır. Böyle bir kanıt olmadığından ve Tolkien'in önsözdeki 11. ve 12. şiirler hakkındaki yorumları, değiştirilmiş sıralamaya rağmen (isabetli olmasa da) hâlâ geçerli olduğundan, orijinal metin alıkonmuştur.

TOM BOMBADIL'İN MACERALARI

Tom Bombadil'in Maceraları ilk defa 15 Şubat 1934'te, *Oxford Magazine*'de, aynı başlıkla basıldı:

İhtiyar Tom Bombadil neşeli adamdı;
Parlak maviydi ceketi, çizmeleri sarıydı,
Tepe'nin altında yaşardı; ve bir kuğu tüyü
Eski şapkasında esintiyle sallanırdı.

İhtiyar Tom dolanırdı otlakları
Düğünçiçekleri toplar, gölgeleri kovalardı
Çiçeklerde uğuldayan yabanarılarını gıdıklar
Saatlerce mesken tutardı suyun kıyısını.

Tom orada uzun sakalını suya indirmiş:
Fırlayıverdi Nehir-kadının kızı Altınyemiş;
Sarkan sakalını çekince, suya düştü Tom çırpınarak
Nilüferlerin altına battı guruldayarak ve yutkunarak.

"Hey Tom Bombadil!" dedi güzel Altınyemiş,
"Nereye gidiyorsun?
Su kabarcıklarınla yüzgeçli balıkları ürkütüyorsun,
Kahverengi su sıçanı ve dalgıçkuşunu da,
Üstelik tüylü şapkanı kaptırmışsın suya!"

"Getir şapkamı geri, aferin güzel kızım!
Suya girmekten hiç mi hiç hoşlanmadım.
Sen dal içine! Bul söğüt köklerinin altını,
Gölgeli göletlerde uyu, küçük su kızı!"

Annesinin en derin çukurdaki evine
Yüzdü küçük Altınyemiş. Ama Tom düşmedi
peşine;
O güneşin altında, söğüt köklerine oturdu
Sarı çizmelerini ve perişan tüyünü kuruttu.

Söğüt-adam uyandı, şarkısına başladı,
Sallanan dalların altında Tom'u uykuya yatırdı;
Bir çatlağa kıstırdı; çatlak pat! diye kapandı,
Ceketi, şapkası ve tüyüyle, Tom Bombadil'i kaptı.

"Ha, Tom Bombadil! Ne geçiyordu zihninden,
Ağacının içine bakıp, su içmemi izlerken,

Odun evimin derinliklerinde, beni tüyle gıdıklar,
Yüzüme yağmur gibi su damlaları dökerken?"

"İhtiyar Söğüt Adam, beni dışarı bırak!
Kaskatı kaldım burada; yastık kadar yumuşak
Bir şey yok sert çarpık köklerinin arasında.
Sen yine suyunu iç, Nehir-kızı gibi dön kendi
uykuna!"

Konuştuğunu duyunca Söğüt Adam onu bıraktı;
Odundan evini sımsıkı kilitlerken homurdanıp
gıcırdadı,
Ağacın içinde kendi kendine fısıldadı. Tom
oturup dinledi
Dallarda cıvıldayıp ötüşen kuşların seslerini.
Titreşerek göz kırpan kelebekleri izledi;
Güneş batana kadar tavşanlara seslendi.

Sonra Tom ayaklandı. Titrek yağmur başladı,
Akan nehirde halka halka şıpırtılar yayıldı;
Bulutlar gelip geçti, telaşlı damlalar yağdı;
İhtiyar Tom gidip bir deliğe sığındı.

Porsuk çıktı dışarı kar beyaz suratıyla

Kara gözlerini kırpıştıra kırpıştıra. Karısı ve
oğullarıyla
Tepeye yapmıştı yuva. Tom'u ceketinden
yakaladılar,
Toprağın içine çekip, tünellerine taşıdılar.

Gizli evlerinin içinde oturup homurdanarak:
"Ho, Tom Bombadil!" dediler, "Nereden böyle
yuvarlanarak?
Çat kapı kapımızdan içeri daldın ve işte,
Porsuklara yakalandın.
Seni geçirdiğimiz yolları asla bulamayacaksın!"

"Bak şimdi ihtiyar Porsuk, dur da lafımı dinle!
Hemen çıkışı göster! Devam etmeliyim yürümeye.
Bana gül çalılarının altındaki arka kapıyı gösterin;
Sonra pis patilerinizi temizleyip, tozlu
burunlarınızı silin!
Saman yastığınıza uzanıp dönün uykunuza,
Aynısını söyledim Altınyemiş'le İhtiyar Söğüt
Adam'a!"

Bunun üzerine Porsuklar, "Affedersin!" dediler.
Tom'u yine dikenli bahçelerine götürdüler,

Sonra geri dönüp saklandılar titreyerek,
Tüm kapılarını tıkadılar toprak pençeleyerek.

İhtiyar Tom Bombadil eve, akşam yemeğine vardı,
Kilitli kapısını açtı, kepenkleri kaldırdı,
Batan parlak güneşi mutfağına aldı,
İzledi çıkan yıldızları ve tırmanan ayı.

Tepe altına karanlık çöktü. Tom bir mum yaktı;
Merdiveni gıcırdatarak yukarı kata çıkıp kapıyı
açtı.
"Hoo, Tom Bombadil! Ben de seni bekliyordum,
Tam kapının ardında. Senden önce geldim!
Tepedeki taş halkasının içindeki eski höyükte
Kalan Höyük-adamını unutmuştun işte.
İşte o yine dışarıda. Yeraltına götürecek seni.
Zavallı Tom Bombadil, solgun ve soğuk
görüyorum geleceğini!"

"Çık dışarı! Kapat kapıyı ve sakın ardından çarpma!
Al parlak gözlerini, götür boş kahkahanı da!
Çimenlik höyüğüne dön, koy kemikten başını
Taştan yastığına, İhtiyar Söğüt Adam gibi tıpkı,
Ve küçük Altınyemiş ve inlerindeki Porsuklar!

Bekliyor unutulmuş hüznün seni, ve gömülü
altınlar!"

Höyük-adamı pencereden uçarak kaçtı,
Avludan geçti, duvarı atlayıp aştı,
Haykırarak tepeye tırmanıp buldu taş halkasını,
Kemiklerini takırdatarak ıssız höyüğüne kapandı.

İhtiyar Tom Bombadil yastığına uzandı
Söğüt'den daha sessiz, Altınyemiş'den de tatlı,
Porsuklardan ve Höyük-adamı'ndan rahat;
Körük gibi horlayarak, topaç gibi vızıldayarak
uykuya daldı.

Sabah ışığına uyandı, sığırcık gibi ıslık çalarak,
"Gel gidelim, sevgilim, seninle şen ve şakrak!"
Perişan şapkası, çizmeleri, ceketi ve tüyüyle donandı;
Pencereyi ardına dek güneşli güne açtı.

Yaşlı Bombadil akıllı bir adamdı;
Parlak maviydi ceketi, çizmeleri sarıydı.
Kimse onu yazın, kışın kırlarda yakalayamazdı
Işıkta ve gölgede, ne vadide ne tepede,
ne de sudan aşarken–

Ama Tom'un kendisi gidip Nehir-kızını yakaladı,
Yeşil elbisesiyle, uzun saçlarıyla, sazların
arasında otururken,
Çalılardaki kuşlara eski güzel bir şarkı söylerken.

Onu sımsıkı tuttu ve bırakmadı! Su-sıçanları
koşturarak kaçtı
Sazlar hışırdadı, balıkçıllar haykırdı, kızın yüreği
pır pır attı.
Tom Bombadil dedi ki: "İşte benim güzel kızım!
Benimle eve geleceksin! Çoktan hazır sofram:
Sarı kaymak, petekli bal, beyaz ekmek ve tereyağı
bekliyor;
Penceredeki güller, kepenklerden bakıyor.
Tepe altına geleceksin! Derin yosunlu göledinde
Bırak anneni: orada âşık bulamazsın kendine!"

Bizim Tom Bombadil'in düğünü şen şakraktı,
Tüylü şapkası yerine, düğünçiçeklerinden
taç taktı;
Gelini tepeden tırnağa gümüş-yeşil giyinmişti
Unutma-beni ve süsen çiçeklerindendi buketi.
Tom nehir-kızının ince beline sarılıp sığırcık gibi
şakıdı,

Kemanla şarkı söyledi ve balarısı gibi mırıldandı.

Evinde lambalar ışıldıyordu ve yatak örtüleri
beyazdı;
Parlak bal-ayında Porsuk ailesi Tepe altına vardı,
Porsuklar oynarken ve onlar yastıkta uyurken
İhtiyar Söğüt Adam pencereye tıkladı da tıkladı,
Sazlık kıyıda Nehir-kadını iç çekerken
İhtiyar Höyük-adamının ağladığını duydu
höyüğünden.

İhtiyar Tom Bombadil bütün bu seslere aldırmadı,
Tıkırtılara, takırtılara, oynayan ayaklara kulak
tıkadı;
Gün doğana kadar uyudu, sonra sığırcık gibi
şakıyarak:
"Hey! Gel bana sevgilim," dedi, "şen ve şakrak!"
Tom eşiğe oturup yontarken söğüt sopalar,
Güzel Altınyemiş hâlâ sarı saçlarını tarar

Gölgenin Dönüşü'nde (1988), Christopher Tolkien babasının "1930'ların ortasında yazılmış aşikâr Tom Bombadil tohumu" dediği kısa bir şiir, ya da bir şiir parçası (5 kıta) yayınladı. Bu metin şöyle başlıyor:

(Dedim ki)
"Hey! Tom Bombadil
Nereye gidiyorsun
John Pompador ile
Nehirden aşağı kürek çekiyorsun?"

Fakat Christopher Tolkien hem metnin, hem de notun "kesinlikle oldukça ileri bir tarihte" yazıldığını söylemiştir – o kadar ileri bir zamanda ki, muhtemelen *Tom Bombadil'in Maceraları*'nın *Oxford Magazine*'de yayınlandığı tarihe dayanarak, yazar geriye dönüp "1930'ların ortalarını" anabilmiştir. Bu kafa karıştıran bir parçadır: Müsvedde ileri bir tarihte yazılmışsa, ama metin, şiirin kökeni (ve/veya karakterin kökeni) açısından "Tom Bombadil'in çekirdeğiyse", daha da eski bir müsveddenin kopyası olmalıdır ve bu belgenin ne zaman üretildiğini tahmin etmek imkânsızdır. Tarihçeyi daha da karıştıran bir gerçek, Tolkien'in *Tom Bombadil'in Maceraları*'ndan parçaları en az beş defa, "Elf yazısıyla", 1931 civarlarında yazmış olmasıdır. Bu durumda, "çekirdek" bunlardan daha önceden yazılmış olmalıdır. Ama aynı zamanda, "çekirdeğin" içeriğinin ve biçiminin *Tom Bombadil'in Macera-*

ları'nda değil, "ardından gelen" *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'da geliştirildiği gözlenmektedir.

Şiirin 1934 versiyonu, *Tom Bombadil'in Maceraları ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler*'de yayınlanan versiyona çok benzese de, pek çok küçük farklılık bulunmaktadır. Bunların en dikkat çekeni, eski versiyonda Tom'un tavus tüyü takması, 1962 versiyonunda bunun kuğu kanadı tüyü olması ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde ise "uzun mavi bir tüye" dönüşmesidir (1. kitap, 6. bölüm; aynı zamanda bkz. *Bombadil Kayıkla Açılıyor* hakkındaki notlarımız); onuncu kıtada Tom, muhtemelen oynamak için, *tavşanları* çağırır; ve Söğütlüdere'ye atıf yoktur çünkü ilk şiirde Tom'un Orta-dünya'yla bağlantısı yoktur; Tom "(yok olmaya yüz tutmuş) Oxford ve Berkshire kırlarının ruhudur" (Stanley Unwin'e mektup, 16 Aralık 1937, *Letters*). *Oxford Dergisi*'nde yayınlanan şiirin son kıtasında "derry-dol" ses bezemesi "derry-rol" olarak yazılmıştır; bu bir hataya benzemektedir ve yukarıda verilen metinde düzeltilmiştir.

Dolayısıyla Tom Bombadil, Altınyemiş, İhtiyar Söğüt Adam ve Höyük-hayaleti karakterleri 1934'te yazılan şiirde Tolkien'in elinin altındadır ve *Yüzüklerin Efendisi*'ni yazmaya başladığında yeniden kullanıl-

maya hazırdır. Orada (sonunda basılan haliyle) Tom "eski perişan bir şapka", "kocaman sarı çizmeler" ve "mavi bir ceket" giymektedir ve sık sık uyaklı küpleler halinde şarkı söyler. Yine orada, şiirdeki tarife uyarak, Altınyemiş'in elbisesi yeşildir ve kemeri "süsenden bir zincirdir ve unutma-beni çiçeklerinin açık mavi gözleriyle bezenmiştir" (1. kitap, 6-7. bölüm).

Tolkien *Oxford Magazine*'de çıkan versiyonu 1962 derlemesi için elden geçirirken yazdığı bir ara versiyonda (Bodleian Kütüphanesi, Oxford, Tolkien Müsveddeleri 19, bölüm 1-5) Tom kısa bir süre için geniş gümüş kemer tokası takar ve şiir iki fazladan dizeyle biter: "İhtiyar Tom Bombadil yaşadı şen ve şakrak/karısıyla Tepe'nin altında sonsuza dek!" 1962 versiyonu Tom'un gardırobuna yeşil bir kemer ve deri pantolon ekler; ve yukarıda bahsedildiği gibi, tüyünün kaynağını değiştirir çünkü Tolkien tavus tüyünün *Yüzüklerin Efendisi*'ne "yakışmadığına" fakat kuğu tüyünün şiirin "ırmaksallığını" artırdığına karar vermiştir (Pauline Baynes'e mektup, 1 Ağustos 1962, *Letters*). Tom ve diğer karakterler artık, *Yüzüklerin Efendisi*'nde olduğu gibi, tamamen Hobbit topraklarındadırlar. Tolkien *Bombadil* önsözünde şiirin "açık ki" Erdiyarı (Buckland – *Yüzüklerin Efen-*

disi'nin başlangıcındaki haliyle, Shire'ın doğu sınırı) kökenli olduğunu söyler. *Tom Bombadil'in Maceraları* "Bombadil'le ilgili efsanelerin muhtelif hobbit versiyonlarından oluşmuştur". Hobbitler Bombadil'i iyicil, "belki gizemli ve öngörülemez fakat yine de gülünç" biri olarak düşünür. Tolkien'in *Yüzüklerin Efendisi İsimleri*'nde (*Yüzüklerin Efendisi: Okuyucu Rehberi*) tarif ettiği şekliyle *Söğütlüdere* (*Withywindle*) "iki yanına söğütler (*withies*) dizilmiş dolambaçlı[1] bir ırmaktır", adı "*withywind*'e (*convolvulus* veya gündüz sefası) benzeyecek şekilde biçimlendirilmiştir". Şiirde, ırmak "çimenlik bir pınardan" vadiye akar.

"Irmak-kadınının kızı" Altınyemiş (1934 versiyonunda "Irmakkadını") herhangi bir açıklama yapılmadan 1962 versiyonuna taşınmıştır fakat *Yüzüklerin Efendisi*'nde bu karakter dikkate değer ölçüde genişletilmiştir. Altınyemiş, annesi ve Tolkien mitolojisindeki doğaları ve yerleri uzun uzadıya tartışılmıştır fakat (Tom Bombadil etrafındaki sorular açısından) herhangi bir sonuca varılamamıştır. Şiirde, Altınyemiş Tom'u sakalından tutup suya çekerken, gelenek-

1 winding: dolambaçlı. –*çn*

sel su perilerine benzer, bu varlıklar da bazen insanları ırmağa veya göle çekerek boğmakla suçlanmıştır; *Yüzüklerin Efendisi*'nde daha çok mevsim değişiklikleri ile ilgili bir doğa perisi olarak betimlenir.

İhtiyar Söğüt Adam'ın Tom'u bir çatlağa kıstırması *Yüzüklerin Efendisi*'nde yankılanır ve Söğüt-adam benzer şekilde Merry ile Pippin'i kıstırır. Tom'un koruması altında, hobbitlere "gece seslerine aldırmayın! Gri söğütten korkmayın!" öğüdü verilir; tıpkı şiirde Tom'un "bütün bu seslere aldırmaması, tıkırtılara, takırtılara, oynayan ayaklara kulak tıkaması" gibi. Tom ve Altınyemiş gibi, İhtiyar Söğüt Adam karakteri de sonraki hikâyede gelişmiştir: "şarkısı ve düşünceleri ormanda aktı, ince kökler gibi toprağa, görünmez dallar gibi havaya yayıldı, ta ki Çit'ten Yayla'ya, tüm Orman'daki ağaçları hakimiyeti altına alana kadar" (1. kitap, 7. bölüm). Humphrey Carpenter'ın *Biyografi*'sinde yazdığı gibi, Tolkien bir kez, karakterleri kıstıran İhtiyar Söğüt Adam fikrinin muhtemelen, kısmen, illüstratör Arthur Rackham'ın ayrıntılı olarak çizdiği boğum boğum ağaçlardan geldiğini belirtmişti.

Altınyemiş'in Tom'u ürkütmekle suçladığı *dabchick* (dalgıçkuşu) uzun boyunlu, kısa kuyruklu, küçük bir

su kuşudur. *Badger-brock* tabiri ise basit bir yinelemedir; *badger* ve *brock* sözcükleri porsuk anlamına gelir. Gözden geçirilmiş şiirde porsuklar Tom'u '*earth*'ün içine çeker – porsukların yer altında yaptıkları ve ot, saman veya çimenle kapladıkları inlerine verilen isim. 1934 versiyonunda Tom'u basitçe "deliğin içine" çekerler. Porsuk ini veya seti pek çok tünelden ve ağızdan oluşur; şiirdeki "ön kapı" (Tom'un yağmura karşı sığındığı yer), "arka kapı" ve "tüm kapıları" göndermelerinin kaynağı budur. *Yüzüklerin Efendisi*'nde, Tom hobbitlere "porsuklar ve acayip âdetleri hakkında saçma sapan bir hikâye" anlatır (1. kitap, 7. bölüm).

Höyük-adamı bir höyüğü, yani tümsek şeklinde bir mezarı mesken tutmuş, doğal olmayan bir varlıktır. Avrupa'da eski bir höyük ve taş halka geleneği vardır. Bazı höyüklerde, cesetlerle birlikte altın ve başka kıymetli eşyalar da gömülüdür. Folklorda hayaletlerin bu tür hazinelerin nöbetçisi olduğu söylenir, dolayısıyla (1962 versiyonunda) Höyük-adamı "Tepedeki taş halkasının içindeki eski höyükte" kalmaktadır ve "gömülü altınlarına geri dönmesi" söylenir. Kuzey folklorunda bir de *draugr* geleneği vardır ve bu *draugr*lar, ya da yaşayan ölüler, höyüklere

(ve başka yerlere) musallat olur ve yaşayanlara tehdit oluşturur. *Yüzüklerin Efendisi*'nde, bir hayaletin dört hobbiti kapana kıstırdığı Höyük-yaylası'na Orta-dünya'nın ilk günlerine uzanan bir tarihçe verilir. Höyük-adamının kendisi ise höyüklere iki yüz sene önce gelmiş kötü bir ruhtur ve Angmar'ın Cadı-kralının hizmetkârıdır. Şiirde kovulan varlığın "yalnız höyüğünde" takırdattığı kemik halkalar, bazen höyüklerde bulunan cinsten, kemikten yapılmış yüzükler olabilir. *Yüzüklerin Efendisi*'nde Tom "soğuk parmaklarındaki yüzükleri tıkırdatarak boş yerlerde yürüyen" höyük-adamlarından bahseder. (1. kitap, 7. bölüm).

Tom'un "topaç gibi vızıldayarak" (1934 *humming top* – topaç gibi uyumak, en dengeli halindeki döner topaç gibi kıpırdamadan uyumak deyimine gönderme) uykuya dalmadan önce Altınyemiş'i, İhtiyar Söğüt Adam'ı, porsukları ve Höyük-adamını uykuya göndermesi dikkat çekicidir.

TOM BOMBADIL KAYIKLA AÇILIYOR

Tolkien'in ileri bir tarihte, kısa bir metnin "Tom Bombadil'in, 1930'larda yazıldığı açık çekirdeği" olduğunu söylediğini daha önce belirtmiştik. Şimdi bu metnin tamamını sunuyoruz:

(Dedim ki)
"Hey! Tom Bombadil
Nereye gidiyorsun?
John Pompador ile
Nehirden aşağı kürek çekiyorsun?"

(Dedi ki)
"Long Congleby'den geçip
Stoke Canonicorum'a,
King's Singleton'ı aşıp
Bumby Cocalorum'a...

Bill Willhoughby'ye uğrayacağım
Her ne yapıyorsa
Harry Larraby'ye soracağım
Ne bira satıyorsa."

(Şarkı söyledi)
"Yüz, kayık! Kürek çek! Söğütler eğiliyor,
sazlar yatıyor ve otlarda rüzgâr var.
Ak, dere, ak! Dalgalar tükenmiyor;
Yeşildir parıltısı, geçerken ışıldıyor.

Koş, güzel Güneş, tüm sabah semada,
Altın rengi yuvarlan! Şen şarkılarımızla!
Serinletin göletler, yaz kavursa da;
Kahkahalarımızla çınlasın gölgeli çimenlikler
de!"

John Pompador, Bill Willoughby ve *Harry Larraby* isimlerinin herhangi bir tarihi ve edebi önemi yokmuş gibi görünüyor fakat dizelerdeki vezne uymaktadırlar. İkinci kıtadaki yer isimleri de benzer bir işe yarar. Christopher Tolkien *Gölgenin Dönüşü*"ndeki *Stoke Canonicorum*'un Devonshire'da bulunan Stoke Canon'un ortaçağdaki ismi olduğunu belirtmiştir.

Fakat *Long Congleby, King's Singleton* ve *Bumby Cocalorum* da gerçek isimlerse, Eilert Ekwall'un İngiliz mekân isimleri sözlüğünde (1960 baskısı) veya başka referans kitaplarında bulamadık. Yine de, gerçek yer ismi gibi *görünüyorlar* ve bazı ortak unsurlar taşıyorlar; örneğin Eski İngilizce *lang*'dan gelen *Long* (bir toprak parçasının uzunluğuna atıfta bulunuyor) ve Eski İskandinavca *býr*, *boer*'den gelen, Eski Danca veya Eski İsveççede *by* biçimini alan ve köy veya çiftlik anlamına gelen *–by*. Ekwall muhtelif olası etimolojilere sahip *Singleton* adlı kasabalardan bahsediyor ve *King's* (Kral'ın) sözcüğü hem ayrı bir isim unsuru veya bir ismin parçası olarak (*Kingston*) görünüyor. *Bumby* "bataklık bölge, bataklık" anlamına gelen bir lehçe sözcüğü. *Cocalorum* veya *cockalorum* ise kendini beğenmiş ufak tefek adam anlamına geliyor. (Christopher Tolkien bize, babasının *cockalorum* sözcüğünü sık sık, muhtemelen "saçma velvele" anlamında kullandığını söyledi.) Sormak anlamına gelen *ax* ise *ask* sözcüğünün lehçe biçimi.

"Tom Bombadil'in çekirdeği" evrimleşip genişleyerek *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'a dönüştü. 1962 tarihli *Bombadil* derlemesine kadar yayınlanmamıştı. Tolkien şiirin en az on versiyonunu yazdı ve bölük

pörçük de çalıştı (Bodleian Kütüphanesi, Tolkien Müsveddeleri 19, bölüm 10-28, 37-40). Adı *The Fliting of Tom Bombadil (Tom Bombadil'in Çekişmesi), The Merry Fliting of Tom Bombadil (Tom Bombadil'in Şen Çekişmesi)* ve *The Adventures of Tom Bombadil II: The Merry Fliting (Tom Bombadil'in Maceraları II: Şen Çekişme)* olarak değişti ve sonunda daha az muğlak nihai başlığı aldı. *Fliting* sözcüğü Eski İngilizce "çabalamak" veya "kavga etmek" anlamına gelir ve genellikle şiir formunda, hakaret değiş tokuşu anlamına gelir. Örnekleri Kuzey ve ortaçağ edebiyatında bulunabilir; örneğin *Beowulf*'ta, Beowulf, Grendel ile yüzleşmeden önce Beowulf ile Unferth arasında. *Bombadil Kayıkla Açılıyor* boyunca ana tema gerçekten de budur: çalıkuşu, yalıçapkını, susamuru, kuğu, "Çitin-sonu ve Breredon'un küçük ahalisi" ve Çiftçi Tırtıl Tom'u paylar ve Tom da aynı şekilde karşılık verir. Bu çekişmeler şiddet dolu görünse de, aslında –şapkasındaki oklar sayılmazsa– Tom'un ettiği ve aldığı tehditler iyi huyludur. Tolkien derlemenin önsözünde şöyle der: "Tom burada arkadaşlarına takılıyor ve onlar da (korkuyla karışık) eğlentiyle karşılık veriyor".

Şiirin gelişiminin ilk aşamalarında Tolkien orijinal

üç kıtadaki diyalogları genişletir ve ilk kıtada Tom'a bir soru sorulur, Tom ikinci kıtada yanıt verir, üçüncü kıtada Bill Willoughby'ye yaptığına dikkat etmesi ve Harry Larraby'ye birasını sorması istenir ve Tom dördüncü, yeni kıtada, Tom'u ilgilendirdiği kadarıyla Bill'in canı ne çekerse onu yapabileceği ve Harry'nin yaptığı biranın "Tepealtı'ndaki" bira kadar iyi olamayacağı yanıtını verir (Tolkien Müsveddeleri 19, bölüm 11). Fakat Tolkien bundan kısa süre sonra ilk diyalogu çıkarmış, yeni bir kıta eklemiştir. Bu kıtada Tom kayığını onarmaya ve ırmak aşağı yolculuk etmeye karar verir. Şiirin kalanı gittikçe genişlemiş, *Bombadil* derlemesindeki, en karmaşık sözcük haznesine ve kinayelere sahip en uzun şiire dönüşmüştür.

Bombadil Kayıkla Açılıyor güzün, sene "kahverengiye dönerken" başlar. Tom bir kayın ağacının düşen yaprağını yakalar ve yaprağı düşmeden yakalamanın iyi şans getirdiğini söyleyen halk inancını tekrarlar. Bazıları yaprağı havada yakalamanın mutlu bir gün, mutlu bir ay, hatta on iki mutlu ay getirdiğini söyler. Tom "mutlu gün" fırsatının üzerine atlar. Kayığını onarır ve *söğütlü* (*withy*) dereden, yani Söğütlüdere'den, önceki şiirde ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde geçen, kıyılarına söğütler dizilmiş nehirden aşağı yola

çıkar. Ardından Tolkien "willow" (söğüt) sözcüğüyle oynar. İlk önce *willow-wren* (*willow warbler – söğüt bülbülü*) karakterini ve "Whillo" diye ötüşünü sunar (müsveddede "Willow", sonra "Whillow"), ardından Söğüt-adam (İhtiyar Söğüt Adam) karakteri ve söğüt şişi tehdidi ve son olarak Tom'un şarkısındaki "withy-willow-stream' (söğütlü-söğütlü-dere) sözleri gelir. İkinci ve üçüncü kıtalarda, çalıkuşu "Küçük Kuş"tur ve Çiftçi Tırtıl'a haber götürmeyi önerir, böylece "bana söyleyen küçük kuş" ve "dedikoducu" tabirlerine gönderme yapar.

Tolkien önsözde Mithe'den "Shirebourn nehrinin uzantısı" olarak bahseder. İlgili yer ismi unsuru Eski İngilizce "derelerin kesiştiği yer" anlamına gelen *(ge)myđe* sözcüğünden gelir. Burada, Orta-dünya bağlamında, Shirebourn ırmağı Brandibade'ye akar; önsözde Tolkien "bir iskele bulunduğunu ve buradan çıkan yolun Derin Çukur'a, oradan Kazıklıyol'a uzandığını ve Sazlıkada ve Mezra'dan geçtiğini" ekler ve böylece *Yüzüklerin Efendisi*'nde yarattığı Shire coğrafyasını genişletir. *Shirebourn* sözcüğü "Shire" sözcüğünden değil, Eski İngilizcede "parlak, berrak, saf" anlamına gelen *scīr* ve "dere" anlamına gelen *burna* sözcüklerinden gelir.

Sonra Tom kürek *yontar* (parmaklık rendesi veya ağaç bıçağı ile kürek yapar veya düzeltir), kayığını onarır (cockle-boat – midyeye benzeyen küçük, sığ bir kayık) – balıkçıl ve daha sonra susamuru kayığa küçümsemeyle "fıçı" der – ve sazlar ve bodur söğütler arasından geçerek yola çıkar. Tom'un "küçük ahali" (hobbitler) tanıdığı *Hays-end* (Çitin-*sonu*) çitin (hay-hedge/çit anlamına gelen eski sözcük) ya da Kadim Orman'ı Erdiyarı'ndan ayıran sınır çitinin sonundadır; *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki Shire haritasında sağ altta "Haysend" olarak işaretlenmiştir ve Brandibade ile Söğütlüdere'nin kesişimindedir.

Çalıkuşu'ndan sonra bir yalıçapkını Tom'a takılır. Dal üzerinde parlak mavi tüylü "şen bir beyken" "feci kirli" bir evde yaşar, yani kumlu kıyıya oyulmuş, kusulmuş balık kılçıkları ve dışkı ile kaplı bir oyukta. T.A. Coward'ın *Britanya Adaları Kuşları ve Yumurtaları* kitabında – Tolkien'in bildiği bir kitap – yazar yalıçapkınlarının yuvalarını "yeşilimsi bir sıvı ve çürük balıkla kaplı, leş gibi kokan bir lağım kanalı" olarak tarif eder (1936 baskısı). Coward aynı zamanda, "gözlemciye bakacak şekilde tünediğinde [yalıçapkınının] yalnızca kızıl gerdanının görülebil-

diğini" yazar, Tom'un (abartılı) "kızıl gerdanlı olsan da" ifadesinin kaynağı budur.

"Rüzgâra göre sallanırmış gagasından asılı yalıçapkınları" dizesi Sir Thomas Browne'ın *Pseudoxia Epidemica* (1646) kitabında tarif edilen bir batıl inanca gönderme yapmaktadır. Buna göre, bir yalıçapkının derisi gagasından asılırsa, rüzgârın ne yönden estiğini gösteren bir rüzgâr horozuna dönüşür. Tom'un "buraya kadar olta atması" sözleri apaçık bir anlatımdır: Yalıçapkını ölmüş olacağından artık "olta atamaz" (kuş bu deyimin düşündürdüğü gibi oltayla avlanmasa da). Tolkien'ı Pauline Baynes'e, Sir Thomas Browne atfının *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'a dâhil ettiği pek çok bilgiç ayrıntıdan biri olduğunu yazmış: "kimsenin fark etmesini beklemeden, kendimi eğlendirmek için yazdım." Kuşun adının (*kingfisher*) "sandığı gibi 'balık tutan kral' anlamına gelmediğini" öğrenmiş. "Orijinal olarak *king's fisher* imiş, kralın balıkçısı. Bu, kuğuyu (geleneksel olarak Kral'ın malı) balıkçı kuşa bağlıyor; hem rekabetlerini, hem de Tom'la özel dostluklarını açıklıyor: ikisi de efendilerinin, gerçek Kral'ın dönüşünü bekleyen yaratıklar" (1 Ağustos 1962, *Letters*).

Önceki şiirde belirttiğimiz gibi, *Yüzüklerin Efendisi*'nde Tom, 1934 tarihli *Tom Bombadil'in Maceraları*'ndaki gibi tavus tüyü yerine "uzun mavi bir tüy" takar (1. kitap, 6. bölüm) ve 1962'deki düzeltmede Tolkien tüyün kaynağını tavustan kuğuya değiştirmiştir. Bu değişiklik aynı zamanda, *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'daki bir bölüme uygun düşmektedir. Bu bölümde, Kadim Orman'da hobbitlerle karşılaştığında Tom'un tüyünün neden uzun ve mavi olduğu açıklanır: basitçe, yerde bir yalıçapkını tüyü bulmuştur, yalıçapkını aniden havalandığında kaybetmiştir onu. (T.A. Coward şöyle yazar: "yalıçapkını o kadar hızlı uçar ki kuş bir dönemeçte gözden kaybolurken genellikle bir mavi çizgiden başka hiçbir şey görülemez".) Tom'un şapkasındaki tüy, Tom'un Kral Bonhedig günlerine dair nesir hikâyesinde çoktan mavi olmuştu (bkz. Ek).

Bizden önceki eleştirmenler de *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'un (ve *Tom Bombadil'in Maceraları*'nın ilk bölümünün) Kenneth Grahame'in *Söğütteki Rüzgâr*'ının (1908) ilk bölümünü yankıladığını fark etmiş. En dikkat çekici benzerlikler susamurunun ("bıyıklı delikanlı") Tom'un kayığının etrafında dönen halkalar ve titreşen kabarcıklarla belirmesi ve

sonra aniden gözden kayboluşması: "Fooş!" ve "ırmak suyu saçarak." Grahame'in kitabında, "bir kabarcık dizisi" "suyun yüzeyinde ilerler" ve ardından Susamuru kendini Köstebek ile Su Sıçanı'na gösterir, ve "bir su çalkantısı ve 'plop!' sesi eşliğinde gözden kaybolur."

Susamurunun Tom'a "tahta bacaklı su tavuğu" diye hakaret etmesi *su tavuğu kadar deli* deyimine gönderme yapar. Burada *su tavuğu* bir su kuşundan çok, aptal, ahmak ya da deli biri anlamında kullanılır. "Tahta bacaklı" lafı ise Tom'un kayığının kürekleridir. Tom'un yanıtı daha karmaşıktır. Susamurunun *postunu* Höyük-adamlarına vermekle tehdit eder (bkz. *Tom Bombadil'in Maceraları* notlarımız), o postu *tabaklayacaktır* (kimyasal çözelti kullanarak postu deriye dönüştürecektir). Ardından hayaletler onu altın halkalara boğacaktır, öyle ki annesi görse bile, bıyığı olmasa tanımayacaktır – burada ortaçağdan kalma *Völsunga Saga*'daki (ya da bazı değişikliklerle *Manzum Edda*'daki) "Andvari'nin altını" hikâyesine atıfta bulunulmaktadır. hikâye şu şekilde özetlenebilir. Hreidmar'ın oğlu Otr (Otter – susamuru) şekil değiştirme yeteneğine sahiptir ve sık sık susamuru şekline bürünüp yüzer ve balık tutar. Susamuru

biçimindeyken üç İskandinav tanrısı onu görür ve biri postu için onu öldürür. Ama Hreidmar ve diğer oğulları tanrıları yakalar ve Otr'un ölümünü tazmin için postunun altınla kaplanmasını talep eder. Bu talep yerine getirilir ve açıkta yalnızca bir bıyık kalır ve bu da bir yüzükle örtülür. Tolkien bu hikâyenin kendi versiyonunu *Sigurd ile Gudrún Efsanesi*'ne (2009) dâhil etmiştir.

Susamurunun gidişi üzerine "*Elvet* adasının Yaşlı Kuğusu" belirir. *Elvet*, "kuğu" anlamına gelen eski bir sözcüktür ve Eski İngilizce *elfetu*'dan gelir, Hertfordshire'daki *Elvetham* gibi yer isimlerinde yaşamaktadır. Şiirin orijinalinde geçen *cob* erkek kuğu demektir. Tom burada, *Tom Bombadil'in Maceraları*'nda taktığı, "aşınmış" kuğu tüyüne atıfta bulunur. Ettiği hakaret, "Güzel bir çift laf söylesen... Uzun boyun, sessiz gırtlak", halk arasındaki kuğuların ses çıkaramadığı ya da en azından ezgili ötemediği fakat ölümlerinden hemen önce güzel bir "kuğu şarkısı" söylediği inancına atıfta bulunur fakat bu inanç doğru değildir: sözde Dilsiz Kuğu bile tamamen sessiz değildir. "Bir gün Kral dönerse seni derdest edecek, sarı gaganı dağlayıp..." sözleri on ikinci yüzyıldan bu yana düzenlenen, İngiliz tahtına ait kuğuların sa-

yımına atıfta bulunmaktadır. Bu sayım daha sonra İmanlı Şarapçılar Birliği ve İmanlı Boyacılar Birliği ile yapılmıştır. Orijinal metinde geçen *upping* sözcüğü "[kuğuları] derlemek" anlamına gelir, böylece kuğuların sahibinin işareti kuşların gagalarına çentilebilir. Bugün kuğulara, özel numaralarını taşıyan bilek halkaları takılmaktadır.

Tom sonra bir *bende*, ya da Söğütlüdere'ye kurulmuş alçak bir baraja gelir. Bent (weir) sözcüğünün anlamı şiirin sonunda, kayık ırmak yukarı giderken "bendin üzerinden aşırılması" ihtiyacından anlaşılabilir. Irmak köpük köpük akarak ve Tom'u yel gibi döndürerek (rüzgâra kapılan bir dal veya yaprak gibi) Perdeduvar'daki limana (*hythe-hithe* teknelerin yanaştığı yer) taşır. *Bombadil*'in önsözünde Tolkien "*Perdeduvar*'ın Söğütlüdere'nin kuzey kıyısında küçük bir liman olduğunu" belirtir. "Çit'in dışındadır, bu yüzden suya kadar uzanan bir çitle (*grind*) korunmakta ve dikkatle izlenmektedir".

Aynı notta, daha ileride, Tolkien *Breredon*'un (Dikenli Tepe) [Eski İngilizce *brér* "diken" + *dūn* "tepe"] limanın ardındaki tepede, Yüksek Çit ile Brendibade arasındaki dar şeritte bulunan küçük bir köy olduğunu yazar. Bu sefer Çitin-sonu ve Dikenlitepe hob-

bitleri ona meydan okur, sakalına bir tekenin (erkek keçi) sakalıymış gibi teke sakalı derler. Tolkien *Hobbit*'te, hobbitlerin sakalı olmadığını yazmıştır. Kadim Orman'da yaşayan Tom "Orman ahalisinden" biridir. "Şişko göbekler" lafı Hobbitlerin yemek ve içki sevgisine atıfta bulunur ama kendi içicilik ünü ondan önce gelmiştir, Dikenlitepe'nin bira fıçılarının ona yetecek kadar derin olmadığı yorumu yapılır. *Orklar*, *orcların* (goblinlerin) bir varyasyonudur. *Yüzüklerin Efendisi*'nde *orc* olarak geçerler fakat Orc dilinden bahsedilirken *Orkish* yazılışı tercih edilir.

"Küçük ahali" Tom'un şapkasına üç ok saplama tehdidini yerine getirse de atışmaları barışla biter, hobbitler Tom'u kayıkla Brendibade'den geçirir. (Hobbitlerin *wherry* kayığı ırmaklarda ve kanallarda kullanılan hafif bir kürekli kayıktır ve Norfolk wherry'si veya yelkenli mavnasından farklıdır.) Mithe Basamakları, ya da iskelesinde, Çiftçi Tırtıl Tom'u karşılamaya gelmemiştir. Tom Kazıklıyol'dan geçer. Yakındaki Sazlıkada (*Rushey*, *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki Shire haritasında "Rushy" olarak yazılmıştır) *rush* – saz + Eski İskandinavca *–ey* "ada" sözcüklerinden oluşmuştur ve bataklığın ortasında sert bir kara parçası ima eder.

Tırtıl ona yetişir ve atışmaya katılır, Tom'a "Bataklık'ta dolanan bir dilenci" der. Burada bahsedilen Bataklık, Shire'daki Doğudirhem'in doğusunda kurutulmuş bir bataklıktır. (Orijinal şiirde geçen *marish* sözcüğü, *marsh* – bataklık sözcüğünün eski biçimidir.) Tırtıl Tom'u, parasını ödemeden bira içme amacı gütmekle suçlar. Yanıt olarak Tom arkadaşına "Çamur-ayak" der, kuşkusuz bir bataklık sakini için ciddi bir hakaret. (Tolkien *Yüzüklerin Efendisi*'nin Önsöz'ünde, hobbitler ayakkabı giymese de, Çiftçi Tırtıl gibi Bataklık'ta yaşayanların çamurlu havalar için cüce botları bulundurduğunu belirtir.) Tırtıl'ın "kuruşun yok" ithamına Tom "kuruşuna cimri" diye karşılık verir ve "hırıldamadan yürüyemeyen şişko ihtiyar çiftçi", "çuval gibi arabada gezen" ve "bacaklı fıçı" diyerek Tırtıl'ın şişmanlığına hakaret eder ve Tom Mithe'den oraya yürümüşken, çiftçinin midillinin çektiği bir araba sürmüş olmasına dikkat çeker. *Yüzüklerin Efendisi*'nin 1. Kitap, 4. Bölümünde, Tırtıl "yuvarlak kırmızı yüzlü geniş, şişman bir hobbit" olarak tarif edilir.

Alacakaranlıkta Sazlıkada'dan geçerler, "bira kokusu alırlar" ve Tırtıl'ın çiftliğine devam ederler. *Yüzüklerin Efendisi* okuyucuları için Karıkboyu tanı-

dıktır fakat ilk defa *Bombadil* derlemesinde adı geçmiştir ve *Yüzüklerin Efendisi*'ne ancak 1967 tarihli ikinci Allen&Unwin baskısında gitmiştir. *Karıkboyu*'nun hikâye bağlamında belirli bir anlamı yoktur ama gerçek bir İngiliz mekân adıdır ve muhtemelen *bean* + *furlong* sözcüklerinden oluşmuştur, fasulyelere ayrılmış belli bir toprak parçasını anlatır. Maggot (*Tırtıl*) ismi de anlamsız olması hedeflenmiş bir isimdir ama "hobbitsidir"; İngilizce'deki "tırtıl, larva" anlamına atıfta bulunmaz. Burada çiftçiye *goodman* unvanı verilir, "bir hanenin efendisi veya erkek başı" (*Oxford İngilizce Sözlüğü*). Bayan Maggot'tan da benzer şekilde *goodwife* olarak söz edilir.

Orijinalde geçen *hornpipe* geleneksel olarak denizcilerle bağdaştırılan tekli bir danstır. *Springle-ring* ise Tolkien'in hayal ettiği bir danstır ve dansçılar sık sık sıçrar – "güzel bir dans fakat epey hareketli", diye yazar *Yüzüklerin Efendisi*'nde. Bilbo'nun konuşmasını ortasında "Everard Took Efendi ve Bayan Melilot Brandybuck bir masanın üzerine tırmandı ve ellerinde zillerle Springle-ring dansını etmeye başladılar" (1. kitap, 1. bölüm). *Springle*, "çevik, aktif' anlamına gelen bir lehçe sözcüğüdür. *Inglenook* baca köşesi, şöminenin yanındaki girintidir.

Bombadil önsözünde Tolkien, *Tom Bombadil'in Maceraları* gibi bu şiiri de Erdiyarı (Buckland) ile bağdaştırır çünkü "o diyara ve Dingle'a, ormanlık Söğütlüdere vadisine dair, Bataklık'ın batısındaki Hobbitlerin sahip olabileceğinden daha fazla bilgi içerir". Tom'un Karıkboyu'na ziyaretini sunan dizeler *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'u Hobbit topraklarına ve *Yüzüklerin Efendisi*'ne daha geniş bir biçimde bağlar. *Yüzüklerin Efendisi*'nde Tom'un Çiftçi Tırtıl'ı tanıdığı ve onunla haber değiş tokuşu yaptığı belirtilmektedir. Höyük-yaylaları'ndan (Barrow-downs) ve daha da dikkat çekici şekilde, Kule Tepeleri'nden bir kez daha bahsedilir. Kule Tepeleri, üzerinde kadim kuleler bulunan üç tepedir ve Shire'ın batı sınırlarının ötesinde bulunur (Yüzük Savaşı'nın ardından Batısınırları eklenene kadar) ve dolayısıyla haberlerin Bataklık'a kadar gelmesi için gerçekten de uzun bir mesafedir.

"Bree'nin tuhaf hikâyeleri", *Yüzüklerin Efendisi*'nde geçen "Bree'den garip haberler" deyişini hatırlatır (1. kitap, 9. bölüm). Fakat "pazardan, demirhaneden ve değirmenden" haberler ifadesi on üçüncü yüzyıldan kalma *Ancrene Riwle* ya da kadın dindar münzeviler için kurallardan alıntıdır ve Tolkien bu konuda önde gelen otoritelerden biridir; orada, "şer

laflara" karşı tedbir olarak, yazar bir atasözü alıntılar "değirmenden ve pazardan, demirhaneden ve manastırdan haber alır insan".

"Geçitteki uzun boylu Gözetçiler" muhtemelen *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki, Sarn Geçidi'nde, Brendibade geçidinde olduğu gibi nöbet tutan Kuzeyli Kolculardır (İnsanlar). "Sınırdaki gölgeler" *Yüzüklerin Efendisi*'nin Önsöz'ünü yankılar: "Bu hikâyenin başladığı zamanda... tuhaf kişilere, Shire sınırlarında ve ötesinde kol gezen yaratıklara dair pek çok anlatı ve şikâyet vardı: her şeyin olması gerektiği gibi olmadığına dair ilk işaret..." Şiirin bir müsveddesinde, Tom ile Tırtıl'ın değiş tokuş ettiği "haber" şunlarla ilgiliydi: "Gidip gelen cüceler, Limanlar'dan Gri-elfler / Shire'da tuhaf yolculuklar, bir araya gelen kuzgunlar / fısıltılı ağaçlardaki söylentiler, sınırlardaki gölgeler" (Tolkien Müsveddeleri 19, bölüm 22). Tolkien Pauline Baynes'e yazdığı mektupta, [*Yüzüklerin Efendisi*'ndeki olaylardan] çok önceki günlerde hayatın hobbit versiyonu" olmasını hedeflediği *Tom Bombadil'in Maceraları*'nın aksine, *Bombadil Kayıkla Açılıyor*'un "gölgenin büyüdüğü, Frodo'nun yola çıkmasından önceki günlere atıfta bulunduğunu belirtir (1 Ağustos 1962, *Letters*); fakat derlemenin önsözünde

Tolkien ikinci şiirin "muhtemelen çok daha sonra, Frodo ve yoldaşlarının Bombadil'in evine yaptığı ziyaretten sonra yazıldığını," söyler.

Son kıtalarında, önceki dizelerdeki "aktörler" yine ortaya çıkar: Yaşlı Kuğu Tom'un kayığını ipinden tutup çeker, susamuru ve akrabaları ("Söylerim seni anneme; Çağır bütün akrabanı") "Söğüt-Adam'ın dolaşık köklerinin etrafında yüzer" (dolayısıyla İhtiyar Söğüt Adam *Yüzüklerin Efendisi*'nde olduğu gibi Kadim Orman'daki Söğütlüdere kıyısındadır), yalıçapkını pruvaya konmuştur, çalıkuşu oturaktadır. "bacaksız su tavuğu olur mu?" diye önceki sataşmasını hatırlar susamuru ve Perdeduvar'da kalan küreklere atıfta bulunur. Ama kayığı olmadan Tom evine nasıl döndü? Bu, Tom Bombadil'in sırlarından biri olarak kalmak zorundadır.

MACERA

Macera, aynı başlıkla, 9 Kasım 1933'te *Oxford Magazine*'de yayınlanan bir şiirin gözden geçirilmiş versiyonudur:

Bir zamanlar şen bir yolcu,
Bir haberci, bir denizci:
Yaldızlı bir gondol yaptı
Gezmek için ve içini
Sarı portakallarla doldurdu
Erzak olarak lapa koydu;
Mercanköşk, lavanta ve kakule
Güzel kokularla bezedi.

Rüzgârlarına yük gemilerinin
Seslendi onu taşısın diye
Onu oyalamak için bekleyen
On yedi nehri aşırsın diye.
Çakıl taşlı yatağında

Şen Derrilyn'in aktığı
Sudan çıkıp kıyıya
Yapayalnız yanaştı.
Otlaklarda dolaştı sonra
Kasvete ve Gölge-diyar'a,
Tepe altından, tepe üstünden
Yorgunluk içinde devam etti yola.

Oturup bir türkü çığırarak,
Gezisine ara verdi;
Oralarda kanat çırpan
Güzel kelebeğe evlenme teklif etti.
Kelebek güldü ona, kandırdı
Acımadan ondan kaçındı;
Bu yüzden bizim gezgin de
Sihir ve demircilik öğrendi.

İncecik bir ağ dokudu
Yakalamak için onu;
Böcek derisinden, kırlangıç tüyünden
Kanat yapıp ardından uçtu.
Örümcek ağından iplik içinde
Yakaladı onu şaşkın;
Küçük bir hane,

Bir çiçek evi, başını sokması için;
Elmastan ayakkabılar
Ateş almış, ışıl ışıl;
Harika bir tekne yaptı,
Karavela pırıl pırıl;
Mücevher dizdi kolyelerine
Ama amansızca harcadı onları kelebek
Çırpınarak, sallanarak,
Dolaşmaya devam ettiler titreyerek.

Üzüntü içinde yola koyuldu gezgin
Feci kavga etti sonunda;
Rüzgâra kapılıp, canı sıkkın
Kasvetle kaçıp devam etti yola.

Takımadalardan geçti
Sarı kadife çiçeklerinin açtığı
Sayısız gümüş çeşmeli
Ve peri altınından dağları.
Savaş ve baskına daldı
Deniz ötesinde yağmaladı,
Gezindi Belmarie'de
Thellamie'de ve Fantasie'de

Mercan ve fildişinden
Bir kalkanla miğfer yaptı
Kılıcı ise zümrütten
Ve dehşetengizdi düşmanlığı
Aerie ve Faerie
Ve Thellamie şövalyeleriyle.
Kristaldendi zincir zırhı,
Alaca akiktendi kını;
Bakırtaşından ve damlataştan
Ciritlerini çıkardı,
Sonra Sema'nın yusufçuklarını
Buldu, savaştı ve galebe çaldı.

Yabanarıları ve eşekarıları
Ve Balarıları ile çatıştı,
Ve Altın Petek'i kazandı;
Bürümcüklü ve yapraklı
Ve çiçek tenteli gemisiyle
Güneşli denizde eve yelken açtı
Sildi ve cilaladı
Parlattı zırhını.

Bir süre daha oyalandı
Küçük adalarda ve yağmaladı onları;

Tüm Örümceklerin ağlarını
Parçaladı ve ayırdı –
Peteğiyle eve vardığında
Beş parasız, aklına
Geldi görevi ve mesajı!
Aklından uçup gidivermişti
Savaşlarda, yolculuklarda
Ve efsunlu turnuvalarda.

Bu yüzden yine gitmeliydi
Binmeliydi yine gondola,
Sonsuza dek bir haberci
Bir yolcu ve aylak olarak,
Avare gezmeliydi bir tüy gibi,
Bir denizci gibi rüzgâra kapılarak.

Bu kitapta basılan *Macera* versiyonları, ayrıntılar ve tabirler açısından pek çok farklılıklara sahiptir, özellikle de 1962 versiyonunun dördüncü kıtasında, denizcinin kelebek için yaptıklarından itibaren ("Yumuşacık bir kameriye/ Yaptı ona nilüferlerden/ Uzanıp uyuması için/ Çiçekler ve tüyden gelin yatağı") ve Oxford Magazine'de yayınlanan versiyonda, "Küçük bir hane/ Bir çiçek evi, başını sokması için" dizelerinden itibaren.

Ama bunlar, olağanüstü uzun ve karmaşık bir tarihi olan şiirin yalnızca iki versiyonunu temsil etmektedir. 14 Ekim 1966'da, besteci Donald Swann'a yazdığı bir mektupta (Swann 1962 versiyonu için bir beste yaparak *Yol Hep Devam Ediyor* başlıklı bir derlemeye dâhil etmişti. Derleme 1967'de yayınlandı) Tolkien *Macera* için şöyle diyor: "Şiire seneler önce, durup dururken aklıma gelen bir modeli kullanmak amacıyla başladım: ilk altı dizede, Çorba kasesine *bir uyak biliyor musun* rol oynadı sanırım (*D'ye ken the rhyme to porringer. Isengard*'ın İhaneti – The *Treason of Isengard*'da geçiyor. (1989)) İlk önce, birbirlerinden bağımsız olarak Alan Stokes ve Neil Gaiman tarafından saptanan "Çorba kâsesi için bir uyak biliyor musun?" sözleri, 1688 Devrimi ile ilgili bir Jacobite şarkısına atıfta bulunur. Bu şarkıda İngiltere'nin Katolik Kralı II. James (İskoçya'da VII. James) Protestan damadı Orangeli William tarafından tahttan indirilir:

O what's the rhyme to porringer?
Ken ye the rhyme to porringer?
King James the Seventh had ae dochter
[a daughter]
And he ga'e [gave] her to an Oranger.

Ah çorba kasesine uyak bulabiliyor musun?
Çorba kasesi için bir uyak biliyor musun?
Yedinci Kral James'in bir kızı vardı
Ve Kral onu bir Orangeli'ya verdi.

Şarkı aynı zamanda, "Çorba kasesinin uyağı ne?" diye başlayan bir tekerlemeye ilham verdi.

Donald Swann'a yazan Tolkien'e göre şiirin hedefi

> sözel akrobasi ve vezinsel eğlence olması... farklı farklı hızlarda okunması gerekiyor. Sözcükleri büyük berraklıkla ama yer yer çok hızlı söyleyebilen biri okuyucuya ihtiyaç duyuyor. [*Bombadil* kitabında] basıldığı haliyle "kıtalar" hız gruplarını gösteriyor. Genel olarak bunlarda hızlı başlanıp yavaşlanması gerekiyor. Son grup dışında, o yavaş başlamalı ve *geldi aklına!* kısmında hızlanmalı ve başlangıca uyacak şekilde hızla bitirilmeli. Aynı zamanda, elbette, okuyucu hemen (daha da büyük hızla) en baştan yeniden başlamalı... biri "Bir kez yeterli!" diye bağırmadığı takdirde. [*Isengard*'ın İhaneti]

Tolkien başka yerlerde, bunun "sonu gelmeyen hikâye" ifadesi olduğunu söylüyor (*Isengard*'ın İhaneti).

Macera'nın günümüze kadar ulaşan ilk versiyonu güzel bir şiir, tereddütsüz yazılmış ve *Oxford Magazine* ve *Bombadil* versiyonlarına göre kendine has farklılıkları var. Bu müsvedde şöyle başlıyor:

Bir zamanlar şen bir yolcu,
Bir haberci, bir denizci:
Minik bir lapa kasesi aldı
Ve erzak olarak sarı portakallar;
Küçük bir çekirge yakaladı
Binmek için koşum taktı;...

Metnin tamamı, Christopher Tolkien'in uzun analizi ve şiir Kasım 1933'te yayınlanmadan önce yazılmış versiyonlardan dört alıntı *Isengard*'ın İhaneti'nde bulunabilir (5. bölüm). *Oxford Magazine*'de çıkması iş görür bir başlangıç oluşturuyor fakat şiirin ilk kez hangi tarihte yazıldığı hâlâ belirsiz. Tolkien'in şiiri 1930'ların başlarında Oxford öğrencilerinden bir gruba okuduğu bilinmektedir (ilk "Inklings") ve 1931 civarında şiiri (varyasonlarıyla) en az üç kez, kısmen veya tamamen, Elf yazısıyla yazmıştır.

Tolkien çok daha sonra, *Macera*'nın bir şekilde sözlü geleneğe dâhil olduğunu ve yazardan bahsedilmeden farklı versiyonların dilden dile dolaştığını veya basıldığını öğrendi. Bunlar, sözlü aktarımda "sert" sözcüklerin (*sigaldry* – sihir gibi) korunduğu fakat sıradan sözcüklerin değiştiği ve genellikle veznin bozulduğu görüşünü destekliyordu. *Macera* şiirinin vezninin sıra dışı olduğunu belirtti Rayner Unwin'e, "üç-heceli kafiyeler veya ünlü yinelemesi o kadar zor ki, bu tek örnek dışında bir daha kullanamadım – tek bir dürtüyle kullandım ve dürtü söndü" (22 Haziran 1952, *Letters*).

Fakat bu "dürtü" aynı zamanda *Eärendil Bir Denizciydi* şiirine yol açtı. Bu şiir *Macera*'nın bir varyantı olarak başladı ve ilk versiyonu "Şen bir haberci vardı" diye başlar ama ardından farklı bir yola döndü (*Isengard*'ın İhaneti'nde de takip edilen bir yol) ve sonunda Bilbo'nun Ayrıkvadi'de söylediği şarkıya dönüştü (*Yüzüklerin Efendisi*, 2. Kitap, 1. Bölüm). Bu gelişim dizisinde, *macera* Eärendil'in "Silmarrillion"da çıktığı görkemli deniz yolculuğunun değişik bir anlatısı oldu. Bu yolculuk denizcinin bir yıldıza, "The Flammifer of Westernesse – Batıil'in Meşale Taşıyıcısı", dönüşmesi ile sona erer.

Tolkien görünüşe göre *Bombadil* derlemesini okuyanların *Macera* ile *Eärendil Bir Denizciydi* arasındaki benzerlikleri fark edeceğini öngörmüştü çünkü önsözde *Macera* hakkında şunları söylüyor:

> *Macera* Hobbitleri eğlendirmiş görünen bir başka şiir türü: bittiğinde başlangıcına dönen bir tekerleme veya hikâye ve böylece dinleyiciler isyan edene kadar okunabiliyor. Kırmızı Kitap'ta bunun pek çok örneği bulunuyor ama diğerleri basit ve kaba. *Macera* en uzunu ve en girifti. Bilbo tarafından yazıldığı açık. Elrond'un evinde, Bilbo'nun kendi eseri olarak okuduğu uzun şiirle aşikâr ilişkisi bunu gösteriyor. Kökeni 'saçma bir tekerleme' olan şiirin Ayrıkvadi versiyonu dönüşmüş ve, bir parça uygunsuz şekilde, âli-elfçeye ve Eärandil hakkındaki Númenór efsanelerine uygulanmış.

Denizcinin *gondolu* Pauline Baynes tarafından, Venedik'teki kanallarda bulunabilen şatafatlı ("yaldızlı") kayıklar olarak çizildi. Pruva başı bir tekboynuzdu ve tentenin altında iki fıçı vardı, muhtemelen

erzak için: ama *gondol* sözcüğünün o kadar yaygın olmayan bir anlamı daha vardır: "bir gemi filikası; bir tür küçük savaş gemisi" (*Oxford İngilizce Sözlük*). Mercanköşk, lavanta ve kakule yemeklerde ve parfümlerde kullanılan, güzel kokulu bitkilerdir.

"Yük gemilerinin rüzgârları", büyük ticaret gemilerinin seyrine yardımcı olan rüzgârlardır. *Derrylin, Gölge-diyar, Belmarie, Thellamie, Fantasie, Aerie* ve *Faerie* (1933 versiyonunda *Faërie*), aynı zamanda *Sema* ve "sarı kadife çiçeklerinin açtığı takımadalar" belirli yerlere atıfta bulunmaz, yalnızca şairin hayalindedirler ve uyak açısından da uygun isimlerdir. Tolkien önsözde *Derrilyn* ve *Thellamie* gibi isimlerin "yalnızca Elf tarzında icatlar" olduğunu ve "aslında hiç de Elfçe olmadığını" belirtmiştir.

Orijinal metinde kullanılan *sigaldry* sözcüğü "sihir, büyü" anlamına gelen eski bir sözcüktür ve Eski İngilizce *sigalder* "efsun, büyü sözleri" sözcüğünden gelir. Orta İngilizce *sigaldrie* sözcüğü *Ancrene Riwle*'de geçer (bkz. *Bombadil Kayıkla Açılıyor* notlarımız). *Smithying* (demircilik, metalle çalışmak) şiire dört dize sonra girer ve ayrıca bir kalkan, miğfer, kılıç vesaireden bahsedilir.

1933 versiyonunda *bower* (hane) "konut" anlamında kullanılan şiirsel bir sözcüktür, özellikle de

idealleştirilmiş bir biçime sahip ("çiçek-evi") bir hanımın evini anlatır. Denizcinin yaptığı "Elmastan ayakkabılar/ Ateş almış, ışıl ışıl" *Prenses Mii*'deki "balık pulundan terlikleri" hatırlatır. İlk müsveddede, denizci şiirin ilerleyen dizelerine kadar özel (sihir) çalışması yapmaz ve kelebek için "böcek derisinden ayakkabılar/ iğnelerle tutturduğu" yapar (*Isengard*'ın İhaneti). Orijinal metinde geçen *carvel* (karavela) küçük, hızlı bir gemidir.

Şiirin orijinalinde geçen *foray* "düşmanca, yağma amaçlı işgal" demektir. *Harry* "ısrarla saldırmak" anlamına gelir. *Morion* açık miğferdir. *Paladin* gezgin şövalye veya kahramandır. *Habergeon* kolsuz zırhtır. *Chalcedony* bir tür kuarzdır. *Plenilune* dolunay demektir. *Malachite* parlak yeşil bir mineraldir. *Stalactite* mağara tavanından damlayan mineralli suların oluşturduğu mızraksı yapıdır. *Dumbledor* "bombus arısı" için kullanılan lehçe sözcüğüdür. *Hummerhorn* bir Tolkien icadıymış gibi görünür ama bombus arıları (Dumbledor) ve Balarıları ile birlikte düşünülürse, muhtemelen bir başka "uğuldayan" böcektir, örneğin eşekarısı veya yabanarısı. *Altın Petek* ödülü Jason ve Argonotlar hakkındaki Yunan mitindeki Altın Postu hatırlatır.

Gossamer sözcüğü "ince örümcek ağları" için kullanılır. "The mariner *furbishes* and *burnishes* his *panoply*", yani zırhındaki pası temizler ve zırhını parlatır. *Derring-do* "cesaret ve kahramanlık göstermek" demektir. *Glamoury* ise "efsun, büyü" demektir. 1933 versiyonunda, denizci *Attercop* (örümcek) ağlarını parçalar, bu Eski İngilizceden bir lehçe sözcüğüdür ve *attor* "zehir" demektir. Tolkien bu sözcüğü on üçüncü yüzyıldan kalma *Baykuş ve Bülbül* şiirinde görmüş olmalıdır ve *Hobbit*'te de kullanmıştır.

John D. Rateliff *Macera* ile Chaucer'ın *Canterbury hikâyeleri*'nden biri olan *"Sir Thopas"* arasında benzerliklere işaret etmiştir. Bu hicivli vezinli romansta, bir Flaman şövalyesi olan Thopas elf kraliçesine âşıktır ama bir devle savaşmak zorundadır. Bu yüzden, Tolkien'in denizcisini andıran bir şekilde silahlanır:

His jambeux were of quyrboilly,
His swerdes shethe of yvory,
His helm of latoun bright;
His sadel was of rewel boon,
His brydel as the sonne shoon,
Or as the moone light.

Dizlikleri köseleden,
Kılıcının kını fildişinden,
Miğferi parlak bakır-teneke alaşımından;
Eyeri balina kemiğinden,
Güneş gibi parlar koşum takımı
Ya da ay ışığı gibi

Diğerleri *Macera*'nın, "güzel kelebek", peri altını, elf şövalyeleri vesaire ile, Tolkien'in "ufak tefek elf, peri" fikrine (William Shakespeare ve Michael Drayton'ın rol oynadığı bir edebi mesele) Tolkien'in karşılığı olduğunu öne sürmüştür. Drayton'ın *Nimphidia*'sı, diye yazar Tolkien, "yazılmış en kötü [peri masalı] eser" olarak öne çıkararak, "çocukken hiç sevmediğim ve benim çocuklarımın da nefret ettiği o uzun çiçek perileri, kanat çırpan antenli cinler dizisinin atalarından biridir" (*Peri Masalları Hakkında*, ilk basım 1947, *Canavarlar, Eleştirmenler ve Diğer Makaleler*'den alıntı (1983)).

PRENSES Mİİ

1924'te, Leeds Üniversitesi'nde İngiliz Dili Okutmanı iken Tolkien *Prenses Mii*'nin bir öncelini yayınlandı. *Leeds Üniversitesi Şiirleri 1914-24*'te çıkan şiirin başlığı *Prenses Ní* idi.

Ey! Prenses Ní,
Pek inceydi:
Altın iplikli örümcek ağı
Ve kırılmış inciler

Buklelerine örülmüş
Elf saçına, derler,
Solgun giyinmiş
Fakat pek çok

Ateş böcekleri dolanmış beline
Lal kadar kırmızı
Kehribar tabanlı,

Gümüş terlikleri süslü

Beyaz opallerle,
Balık pulundan –
Nasıl da kayıyor mercan zeminde! –
Ve elbisesinin üzerine

Önlük takmış,
Tüy gibi bir göğüslük,
Kaz tüyünden
Kırmızı para örümcekleri

İşlenmiş oraya buraya.
Ey! Prenses Ní,
Çok inceydi,
Ve havadan daha hafifti.

Tolkien zamanla ufak tefek "elfsi" varlıklar fikrinden nefret etse de – "Will Shakespeare'e ve onun kahrolası örümcek ağlarına lanet olsun" (1951 sonları?, *Letters*) – eski şiirlerinin bazılarında rol oynuyordu: elimizden en eski *Prenses Ní* müsveddesi 9 Temmuz 1915 tarihlidir. Fakat burada, asıl vurgulanan prensesin figüründen çok giysileridir, Tolkien

bunları ayrıntılı olarak tarif eder. *Macera*'da olduğu gibi, *gossamer* sözcüğü bire bir, "ince örümcek ağları" anlamında alınabilir. Prenses soluk renkli bir elbiseye bürünmüştür ama rengarenk süslemeleri vardır. Gümüş terlikleri *opallerle* süslüdür (açık renkli veya beyaz silika). Önlüğü *kaz tüyündendir* ve *para-örümcekleri* (şans getirdiğine inanılan küçük örümcekler) işlenmiştir. *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki Altınyemiş de "balık puluna" benzeyen ayakkabılar giyer (1. kitap, 7. bölüm). *Ní* adı Irlanda kadınların kızlık soyadını belirten sözcükten ilham alınmış olabilir. Örneğin mitolojik *Caitlín Ní Uallachain* (Cathleen Ni Houlian – Houlian soyadlı adamın kızı olan Caitlín).

15 Kasım 1961'den önce yazılmış olan *Prenses Mii, Prenses Ní*'nin tarzını ve tasvirini bir miktar korur. *Bombadil*'in önsözünde Tolkien bu şiiri Kırmızı Kitap'ın kenarında kalan "saçmalıklardan" biri olarak sınıflar ve güvelerin ördüğü ipekten ağlar kadar hafif, "elmas çiyleri" işlenmiş "dokunmuş bir ceket' içinde berrak bir su birikintisinin yüzeyinde dans eden bu karakterin bir hobbitin bir Elf-kızından anladığından başka bir şey olmadığı yorumunu yapar. Aslında, Prenses Mii'nin Prenses Şii ile "birbirlerinin ayak uçlarında dans etmeleri" imgesiyle, son dört

dizenin önceki dördün dizenin ayna yansıması olmasıyla ve dansçının yansımasının ayna-dünyasını kimsenin keşfedemeyeceğine dair hüzünlü yorumuyla, şiir sessiz sakin bir inceliğe sahiptir.

Birden fazla eleştirmen *Prenses Mii*'yi Narcissus (kendi yansımasına âşık olmaya fakat sudan yansıyan o diğer benliğine asla ulaşamamaya yazgılı bir genç) mitinin bir versiyonu olarak tarif etmiştir; bu açıdan, karakterin adı, *Mee* (İngilizce Me: Ben), mitteki gibi bencildir fakat şiir açısından *Shee* (İngilizce She: dişil o) ile karşıtlığından daha fazlası yoktur.

Prenses Mii'deki imgeler –gümüş ve ışık, yıldızların altında dans– Tolkien'in eserlerinde olağandır ve en çok da "Silmarrillion" kitabında, Luthien Tinuviel'in dansını hatırlatır (Kanto 3, *Leithian Türküsü, Beleriand Türküleri* (1985)):

Kolları fildişi gibi ışıldıyor;
Uzun saçları bulut gibi süzülüyor,
Ayakları kıvıl kıvıl geziniyor
Akşam karanlığında puslu labirentlerde;
Ayaklarının etrafında ateşböcekleri parlıyor;
Güveler çiçek tacı gibi uçuşuyor
Başının etrafında solgun–

Ve ay bunu gördü başını eğdiğinde,
Yavaşça yükselirken, yuvarlak ve beyaz,
Gecenin dallarının üzerinde.

Kerchief bir baş örtüsü de olabilir, omuzlara ve göğse örtülmüş bir örtü de. *Kirtle* kadın elbisesi veya dış etek olabilir. Bu konuda fazla riske girmemiş gibi görünen Pauline Baynes'in büyük Prenses Mii illüstrasyonunda bütün bunların hepsi mümkün.

AYDAKİ ADAM YATMAK BİLMEDİ

Aydaki Adam yatmak Bilmedi Yüzüklerin Efendisi, 1. Kitap, 9. Bölüm'de geçen ve iki küçük değişiklikle *Bombadil* derlemesine alınan şiire verilen başlık. Muhtemelen ilk olarak 1919-20'de yazıldı. Orijinal versiyonunun metni *Gölgenin Dönüşü*, s.145-7'de bulunabilir; ufak tefek farklılıklarla, bir versiyon aşağıdaki şekliyle, Leeds'te yayınlanan *Yorkshire Poetry* dergisinin Ekim-Kasım 1923 sayısında, *Kemanlı Kedi: Bir Çocuk Tekerlemesi Çözülüyor ve Utanç Verici Sırrı Açıklanıyor* başlığı ile yayınlandı:

Derler ki bir han var, çarpık ve eski
  Eski kurşuni tepenin altında,
Orada yaptıkları bira öyle kara ki
Aydaki Adam bile bazen iner aşağıya
  İçmek için kana kana.

Keman çalar beş telli
  Seyisin kedisi
Hancının küçük köpeği o kadar akıllı ki
Basar kahkahayı her şakaya
  Bazen tam ortasında.

Bir de boynuzlu inek var
  Altın toynaklıymış, öyle diyorlar;
Ama müzik başını döndürüyor bira kadar
Ve başlıyor tüylü kuyruğunu sallamaya
  Ve çatılarda oynamaya.

Hey! Dizi dizi gümüş tabaklarla
  Gümüş kaşıkları unutmamalı!
Özel bir çift var pazara ayrılan
Cumartesi akşamından
  Özenle parlattıkları.

Aydaki Adam çok içmişti;
  Seyisin kedi sersemlemişti;
Bir tabak pazar kaşığıyla sevişti,
Küçük köpek çok erken anladı esprileri;
  Ve inek dans etti deli gibi.

Aydaki Adam bir kupa daha aldı
  Sonra sandalyesinin altına yuvarlandı,
Oradan bir bira daha ısmarladı,
Halbuki yıldızlar seyrelip zayıflamıştı,
  Ve Şafak merdivendeydi.

Seyis çakırkeyif kedisine dedi ki:
  "Ay'ın beyaz atları var ya,
Kişneyip ısırıyorlar gümüş gemlerini;
Ama burada bayılıp kaldı sahipleri,
  Ve güneş yakalayacak onu yakında!"

Gel, gıygıy da gıygıy çal kemanını,
  İyice canlandırsın onu."
Kedi feci sarhoş bir ezgi çaldı,
Hancı Aydaki Adamı sarsıp durdu:
  Dedi ki, "Saat neredeyse beş oldu!"

Yavaşça yuvarladılar onu tepeden yukarıya
  Oradan da sepetlediler Ay'a,
Atlar koştu arkadan dörtnala,
İnek geldi geyik gibi oynaya oynaya,
  Ve kucaklaştı tabak kaşıkla.

Kedi aniden ezgiyi değiştirdi;
Köpek kükremeye başladı,
Atlar başlarının üzerinde durdu;
Tüm konuklar yataktan fırladı
Hep birlikte ortada oynadı

Kedi kopardı tüm keman tellerini!
İnek Ay'ın üzerinden atladı.
Küçük köpek bastı kahkahayı,
Ve ortada pazar gününün tabağı
Pazarın kaşığıyla kaçtı.

Tombul ay yuvarlandı tepeden aşağıya,
Tam da zamanında,
Çünkü Güneş alev alev kafasını kaldırdı,
Ve herkesi yatağa yolladı,
Böylece son verdi şiire.

"Çözülen" veya "açıklanan" tekerleme İngiliz tekerlemelerinin en ünlülerinden biridir:

Hey diddle diddle,
The cat and the fiddle,
The cow jumped over the moon;

The little dog laughed
To see such sport
And the dish ran away with the spoon.

Gıygıy da gıygıy dedi
Kemanlı kedi.
İnek ayın üzerinden atladı.
Görünce şamatayı
Küçük köpek bastı kahkahayı.
Tabak da kaşıkla kaçtı.

Ama ilk George Burke Johnston'ın öne sürdüğü gibi, Tolkien aynı zamanda George MacDonald'ın yazdığı ve 1870'de, *Kuzey Rüzgârının Ardında*'da yayınlanan "Kemanlı Kedinin Gerçek Tarihçesi" şiirinden de etkilenmiş olabilir. Bu şiirde "Gıygıy da gıygıy" geleneksel "Aydaki Adam Çok Erken İndi" tekerlemesi ile birleştiriliyor (bkz. aynı zamanda aşağıdaki, Tolkien'in bu başlıklı şiirinin notları):

Gıygıy da gıygıy dedi!
Kemanlı kedi!
Öyle neşeli bir ezgi çaldı ki,
İnek delirdi

Hissettiği keyifle,
Ve ayın üzerinden atladı.
Ama sonra, görmediniz mi?
Bu daha olmadan,
Ay aşağı indi ve dinledi.
Küçük köpek kulak kabarttı,
Ve yüksek sesle havladı,
"Yok böylesi, değil mi?"
Gıygıy da gıygıy dedi!
Kemanlı kedi,
Gıygıy da gıygıy gıı, gıı!
Köpek bastı kahkahayı,
Sonra öksürükten sesi kısıldı,
Gıygıy da gıygıy of aman!
Döndü geriye inek
Şen şakrak mööleyerek,
Çünkü küçük düşürmüştü aydaki adamı,
Tabak heyecanlandı,
Kaşık olan bitene bayıldı,
Ve tabak dansa kaldırdı kaşığı.

Yüzüklerin Efendisi için gözden geçirilen *Kemanlı Kedi* Frodo tarafından Bree'deki handa söyleniyor ve *Bombadil* önsözünde olduğu gibi bu eserde de şiirin

Bilbo Baggins tarafından yazıldığı söyleniyor. *Yüzüklerin Efendisi*'deki şiir ile *Bombadil* versiyonu arasında yalnızca iki farklılık var: sekizinci kıtada, "Seyis çakırkeyif kedisine dedi ki" yerine (vurgu bize ait) "*Sonra* seyis çakırkeyif kedisine dedi ki'; ve onuncu kıtada, "ve tabak koşarak geldi bir kaşıkla' yerine, "ve tabak koşarak geldi kaşıkla'.

Ostler sözcüğü tarihsel olarak *hostler, hosteler* (sessiz *h* ile), han işleten kişi anlamına geliyor ve daha sonraki tarihlerde (muhtemelen burada da böyle) özellikle seyis veya misafirlerin atlarına bakan kişi anlamında kullanılıyor. Seyisin beyaz atlardan bahsetmesi, resim sanatında bazen ay tanrıçası Selene'nin (Luna) savaş arabasını beyaz atların çekmesinin yankısı olabilir. *Kemanlı Kedi*'de *totty* "sersem, sallanan" anlamına geliyor; burada *dotty* ile uyaklı ve bu sözcük de "sallanan" anlamına geliyor ama mecazen "deli gibi, aptal aptal" anlamında kullanılıyor. *Yüzüklerin Efendisi*'nde, Tolkien Frodo'nun şarkısındaki Güneş'in dişil zamirle (*she*) anılmasını açıklayarak, "Elfler (ve Hobbitler) Güneş'ten her zaman dişilmiş gibi bahsederler," diyor.

AYDAKİ ADAM
ÇOK ERKEN İNDİ

Bu kitaptaki ikinci "Aydaki Adam" şiiri *Aydaki Adam Neden Çok Erken İndi* şiirinin gözden geçirilmiş hali. Şiir, Tolkien'in Haziran 1923'te *Bir Kuzey Girişimi: Leeds Üniversitesi İngilizce Okulu Derneği Üyelerinden Şiirler* kitabında yayınlanan (*Enigmata Saxonica Nuper Inventa Duo* ve *Tha Eadigan Saelidan: The Happy Mariners – Mutlu Denizciler* ile birlikte) üç şiirinden biri:

Aydaki Adam'ın gümüş ayakkabıları,
    Ve gümüş ipliktendir sakalı;
Kuşağı soluk altından
    Ve altından başındaki tacı.
İpek cüppe içinde, büyük beyaz küresinde
    Fildişi bir kapı açtı
Kristal anahtarla, ve gizliden gizliye
    Parlak zemini aştı;

Tel tel saçlardan telkari merdivenden
Işıl ışıl adımlarla telaşla indi,
Neşeyle ve özgür olduğu için gülerek
Yere doğru daha da hızlandı –
Bıkmıştı incilerinden ve elmas kıvrımlardan,
Ve soluk minaresinden
Baş döndürücü ve beyaz, yüksek aydan
Gümüşten yapılmış bir dünyadan;

Beril ve yakut içindi bu macera
Zümrüt ve safir de keza,
Işıl ışıl mücevherler yeni taçları için,
Ya da soluk esvabına işlemek için.
İşsiz güçsüz, yalnızdı da,
Bakar dururdu altın dünyaya.
O şen şakrak dönerken uzaktan uzağa
Kulak kabartırdı uğultuya.

Gümüş ayında dolunayda
Ateş özlerdi bıkkınlıkla:
Solgun selenitin duru ışığı yerine,
Yeryüzünün kırmızı ateşlerini
Onun kırmızı ve pembe mor parıltısını
Ve sıçrayan turuncu dilini;

Dans eden şafağın eşiğinde
Engin mavi denizleri ve tutkulu renkleri.

Krisopraz gibi çimenlik yolları
Topaz akşamı – ve sonra;
Kalabalık dünyanın neşesini
Ve insanların iyimserliğini özlerdi.
Özlerken şarkıları, kahkahaları,
Sıcak yemekleri ve şarapları,
Kar tanesinden beyaz kekler yer,
Seyrek ay ışığını içerdi.

Et hayal ederek ayaklarını oynattı,
İçki ve biberli yahni;
Ta ki dikkatsizce takılıp merdivenden
Düşene kadar akanyıldız gibi,
Kıvılcımlar saçarak, fışır fışır yay çize çize,
Yağmur gibi yağan yıldızlar gibi
Merdivenden düştü köpük köpük
Almain Denizi'ne.

Aldı mı bir düşünce, ya batıp da erirse
Ne halt edeceğim diye,
Tam o anda bir Yarmouth teknesiyle

Mürettebatı hayret içinde,
Bulup ağlarına aldılar onu sırılsıklam
Fosforluymuş gibi ışıldayarak
Mavimsi beyaz ve opal rengi
Narin yeşil parlak parlak.

Sabah balıklarıyla paketlendi
–Kendi azametli talebiyle– Norwich kasabasına
Bir Norfolk hanında cinle ısınmak üzere
Ve ıslak cüppesini kurutsun diye.
Şehrin elli kulesinden
Ezgili çanların ahenkli sesleriyle
Çılgın yolculuğu ilan edilmiş olsa da
Sabahın erken saatlerinde,

Ocaklar yanmıyordu, kahvaltı yoktu ortada,
Ve kimse mücevher satmıyordu ona.
Ateş yerine kül buldu
Ve koro ve yiğit marşlar arzusu
Horultularla karşılandı, tüm Norfolk yataktaydı;
Neredeyse kırıldı yuvarlak yüreği,
Yukarıda olduğundan daha üşümüş ve açtı,
Ta ki değiş tokuş edene kadar peri pelerinini

Mutfakta bir köşeyle, dumanlı bir ocağın yanında,
Bir gülümsemeyle altın kemerini,
Paha biçilmez mücevherlerini bir çanak lapayla –
Soğuk ve iğrenç bir örneği
Anglian Norwich'in gururlu erikli lapasının –
Çünkü çok erken gelmişti
Macera arayışında sıradışı konuklar için
Ay'ın dağlarından aşağıya.

Orijinal metinde kullanılan *shoon*, *shoe* (ayakkabı) sözcüğünün arkaik çoğuludur – Aydaki Adam ayaklarını bunların içinde oynatır. *Inaureoled*, başının etrafındaki haleyi veya semavi tacı anlatır. Yer *lucent* (parlak, ışıltılı) olarak tanımlanır. *Minare* (ince bir kule, burada bir caminin kulesi anlamından ayrı bir anlamda kullanılmaktadır) *pallid* yani soluktur ve *wan* (solgun) *selenitlerin* (beyaz ve saydam kıymetli taşlar; *selen*—sözcüğü Yunancada "ay" demektir) *limpid* (berrak) ışıkları gibi. Tolkien'in ayı beyaz, fildişi veya kristaldir, "gümüşten bir dünya", renksiz bir ışık diyarı. Buna karşın, "altın" dünya zengin mineral renkleriyle baştan çıkartıcıdır – yakut, beril, zümrüt, safir, *krisopraz* (kalsedon), topaz, "yeni taçlar için parlak mücev-

herler" ya da Aydaki Adam'ın "soluk esvaplarını" süslemek için – *impurpurate* (mor), "turuncu dili sıçrayan" bir ateşle parlar, denizleri mavi, şafağı renklidir. *Plenilune* (dolunay zamanı) ve *argent* (gümüş) Tolkien'in daha anlaşılmadan önce güzel bulduğu sözcüklerdir (bkz. Jane Neave'e yorumları, *Letters*).

Aydaki Adam Neden Çok Erken İndi ünlü İngiliz tekerlemesini (bazı değişikliklerle) "açıklar":

The man in the moon
Came down too soon,
And asked his way to Norwich;
He went by the south,
And burnt his mouth
With supping cold plum porridge.

Aydaki adam
Çok erken indi,
Ve Norwich yolunu sordu
Güneyden gitti,
Ve ağzını yaktı
Soğuk erikli lapa yerken.

Tolkien'in şiirinde Aydaki Adam *whickering* (fışır fışır – havada hızla uçan bir şey gibi ses çıkaran) yıldızlar gibi, *telkâri* (narin mücevher işi) merdivenden aşağı Kuzey Denizi'ndeki "Almain Denizi'ne" düşer (*Almain* Almanya için kullanılan eski bir İngiliz ismidir ve o zamanlar Kuzey Denizi'ne de "Alman Denizi" deniyordu). İngiltere'de, Norwich başkentli East Anglia bölgesinde bulunan Norfolk ilçesi bu sulara doğru çıkıntı yapar; East Anglia'ya bu adın verilmesinin sebebi buraya Angle halkının yerleşmiş olmasıdır, son kıtadaki "Anglian Norwich" teriminin kökeni budur. Ortaçağ'dan itibaren Norwich İngiltere'nin önde gelen şehirlerinden biriydi. Pek çok kilisesi ve (geç dönemde yapılan) iki katedrali vardır ve sayısız kulesindeki çanlar pekala *canorous* (ahenkli – ezgili, yankılı) sesler çıkarabilirler. Mürettebatı Aydaki Adam'ı bulan "Yarmouth teknesi" Great Yarmouth'tandır – Norwich'in güneyinde bir kasaba ve önemli bir balıkçı limanı. Büyük bedel ödeyerek satın aldığı lapa, "soğuk ve iğrenç" bir erikli lapa örneğidir (bkz aşağısı), ve erken saatte uyanmış Norwichlilerin aynı ölçüde soğuk karşılaması, Aydaki Adam'ın arzuladığı *sanguine* (sıcak ve neşeli) insanlar ve sıcak *viands* (yemekler) değildir.

Aydaki Adam Neden Çok Erken İndi'nin en erken müsveddeleri 10-11 Mart 1915 tarihlidir ve *Bir Doğu Anglia Fantezisi* alt başlığı ile yazılmıştır. Tolkien daha sonra alt başlığı silmiş, bir ön başlık, *A Faërie* ve Eski İngilizce bir başlık, *Se Móncyning* ("Ay-kralı") eklemiştir. Şiirin, *Bir Kuzey Macerası*'nı takip eden fakat Norwich referanslarını koruyan (hatta eklemeler yapan) bir başka versiyonu *Kayıp Öyküler Kitabı, Birinci Bölüm*'de yayınlanmıştır. Muhtemelen Mayıs ortası, 1915'te, Tolkien *Ishness Kitabı* adını verdiği deftere orijinal şiirden dört dize yazmış ("İncilerinden bıkmıştı..." kısmından itibaren) ve bir suluboya resim eklemiş, "İllüstr[asyon]: 'Aydaki Adam'", Aydaki Adam'ın örümcek ağı kadar ince bir iplik üzerinde yeryüzüne doğru kaymasını betimler; bkz. bize ait *J.R.R. Tolkien: Ressam ve İllüstratör* (1995), fig. 45.

Hem şiir, hem de resim ilk "Sillmarillion" metni *Kayıp Öyküler Kitabı*'nda (1916-20 civarları) ayın görünüşüyle ilgili: bir cam, kristal veya gümüş adası, üzerindeki beyaz kulede yaşlı bir Elf, "Ay Gemisi'nde" bir kaçak yolcu, "semayı veya aşağıdaki dünyayı izliyor, ve bu asla uyumayan Uolë Kúvion. Bazıları ona Aydaki Adam adını veriyor..." (*Kayıp Öyküler*

Kitabı, Birinci Kısım). Christopher Tolkien Uolë Kúvion'un "neredeyse bir başka hikâyeden fırlamış gibi göründüğü" ve ilk başka Uolë Mikúmi "Ayın Kralı" olarak adlandırıldığı yorumunu yapıyor (*Kayıp Öyküler Kitabı, Birinci Kısım*). "Yüksek aydaki baş döndürücü, beyaz, soluk minare" de Aydaki Adam'ın bir başka versiyonunda, Tolkien'in *Roverandom* adlı çocuk hikâyesinde de kullanılmış (1925'te sözlü masal olarak yaratıldı): "Beyazdı, pembe ve açık yeşil çizgileri vardı, hâlâ deniz köpüğüyle ıslak, ışıl ışıl milyonlarca deniz kabuğundan yapılmış gibi parlıyordu; kule beyaz bir uçurumun kenarında duruyordu, bir tebeşir yamacı kadar beyazdı ama ay ışığıyla, bulutsuz bir gecede çok uzaklardaki bir pencere camından daha fazla parlıyordu" (*Roverandom* 1998)

Thomas Honegger *Aydaki Adam Çok Erken İndi* ile 1839-40'ta yayınlanan çok daha uzun bir şiir arasında paraleller olduğunu fark etti. *Aydaki Adam* adlı bu şiir Oxford'daki Worcester College'dan bir öğrenci tarafından yazılmıştı. Bu şiirde, Aydaki Adam sıkılıyor: "Bunca uzun zaman yaşamaktan düşler dünyasında;/ Güzel bir küreydi ama,/ Tutkudan yoksundu hayat ayda". Ama bu, göreceli olarak daha eski şiirin şairi hemen Aydaki Adam adlı çocuk tekerle-

mesi geleneğinden sapıyor ve karakteri kanatlı bir meleğe veya periye dönüştürüyor. Ve ortak Oxford bağlantılarına rağmen, Tolkien'in bu eserden haberi olduğuna dair kanıt yok, kendi şiiri için ondan faydalanması için bir sebep de yok. Ama Tolkien'in George MacDonald'ın yazdığı *Kuzey Rüzgârının Ardında* (1870) şiirini biliyor olması olası. Bu şiirde "Hey Diddle Diddle" (Gıygıy da Gıygıy) tekerlemesi yukarıda alıntılanan (bkz. *Aydaki Adam Yatmak Bilmedi* hakkındaki notlarımız) geleneksel "Aydaki Adam" ile birleştiriliyor:

Ama aydaki adam
Çok erken döndü
Ünlü Norwich kasabasından,
Tabağı yakalayarak dedi ki,
"Tam da aradığım şey bu
Soğuk crikli lapamı koymak için!"

İneğe bir şaplak attı,
Kediye de su attı,
Bu onu roket gibi fırlattı.
Dedi ki, "Ey Ay neredesin!"
Bindi onun arabasına,

Ve bastı gitti cebinde kaşıkla.

Hey ho! gıygıy da gıygıy!
Islak kemanıyla ıslak kedi,
Öyle bir şamata kopardılar ki,
İnek korkuya kapıldı
Dimdik ayağa fırladı
Bağırıp böğürerek;
Ve köpek feryat ederek
Boynunu uzatıp kuyruğunda kalktı.
Ama "Ho! Ho!" dedi aydaki adam –
"Güney'de bir daha
Yakmayacağım ağzımı,
Çünkü buldum bir tabakla kaşığı."

Tolkien *Bombadil* derlemesi için *Aydaki Adam Çok Erken İndi* şiirini gözden geçirip genişletirken Norwich ve İngiltere referanslarını çıkararak Orta-dünya coğrafyasına dair atıflar ekledi. *Bombadil* önsözünde, 1962 versiyonunun (*Son Gemi*'yle birlikte) "Gondor'dan alınan" iki şiirden biri olduğunu söylüyordu. "Açık ki [bunlar] kıyılarda yaşayan ve ırmakların denize dökülmesine aşina İnsanların geleneklerine dayalı. No. 6 [mevcut şiir] aslında

Belfalas'tan (rüzgârlı Bel koyu [Gondor krallığının güneyindeki Belfalas Koyu] ve Dol Amroth'taki [Belfalas'ın en büyük şehri ve limanı] Denize Bakan Kule, *Tirith Aear*'dan bahsediyor..." Diğer farklılıklar arasında, Aydaki Adam'ın tacının altın değil opalden olması ve kuşağının incilerle süslenmesi var. "İpek cüppe" yerine "gri manto" giyiyor (gri bir pelerin ama artık "peri pelerini" değil). Kulesi *ay taşından* yapılmış (*selenit*in sözcük anlamı) ve karaya, öyle dilediği için değil isteği hilafına, bir "balıkçı teknesiyle" gidiyor (artık "Yarmouth teknesiyle" değil). "Çılgın" yolculuğunun haberini elli değil tek bir kule haber veriyor: Tolkien burada ilk şiirinde kullandığı *lunatic* (çılgın, kaçık, saçma sapan) sözcüğü ile aynı anlamı taşıyan daha eski bir sözcük (*moonsick*) kullanmış ve *lunatic* sözcüğünü gözden geçirilmiş şiirin sonuna kaydırmış. Burada Aydaki Adam'ın macerası "maceracı" yerine "saçma sapan" olarak tanımlanıyor. *Lunatic* sözcüğü şiirin bağlamı içinde son derece uygun çünkü *luna* – (Latince "ay") unsuru ay dönümlerinin çılgınlığa yol açtığı inancını yansıtıyor.

Gözden geçirilmiş versiyonda, "aç ve susuz" olmasına rağmen Aydaki Adam yiyecek ve içecek bulamıyor, ta ki önceki şiirden daha da yüksek bir bedel

ödeyene kadar. 1923 versiyonunda arzuladığı içki ve "biberli yahni" 1962'de "[et için] biber ve bol bol içkiye" dönüşüyor. Arada kalan metinde (*Kayıp Öyküler Kitabı, Birinci Kısım*) bu, içki ve "biberli *brew* (bira)". Aydaki Adam'ın yeryüzünü ziyaret ettiği zaman da değişmiş, "ere Yule" (yortu arifesi) olmuş: Orta-dünya bağlamında bu, bir kış bayramları dönemi ama okuyucunun Noel düşünmesi istenmiş çünkü Noel'de geleneksel olarak "erikli Noel pudingleri" sunulur. Aydaki Adam bu tatlı için (önceki versiyonda "erikli lapa" "çok erken' gelmiş, yani senenin zamanı açısından çok erken. "Erikli lapadaki" (veya "erikli puding") *erik prune*, yani kuru eriğe atıfta bulunuyor ama herhangi bir kurutulmuş meyve de olabilir (kuş üzümü veya üzüm). Eski erikli lapa (*plum-porridge* veya *plum pottage*) zamanımızın erikli pudinginden çok farklıydı, katıdan çık sıvıydı ve tatlı değil etliydi.

Aralık 1927'de Tolkien "Noel Baba karakterine bürünerek çocuklarına bir mektup yazmış (1920 ile 1943 arasında yazılan, benzer pek çok mektuptan biri) ve bu mektuba göre Aydaki Adam Kuzey Kutbu'nu ziyaret ediyor. "Geçen gün Aydaki Adam beni ziyaret etti," diye anlatıyor Noel Baba, "sene-

nin bu zamanında sık sık yapar bunu çünkü Ay'da yalnızlık çekiyor. Biz de ona güzel, küçük bir Erikli Puding yapıyoruz (erikli yiyeceklere bayılıyor!)" (*Noel Baba'dan Letters* (1999 baskısı)). Kuzey Kutbu Ayısı'nın brendi ikram ettiği Aydaki Adam derin uykuya dalıyor; ve o ayda değilken ejderhalar çıkıyor ve ayın ışığını perdeliyor (açık ki o sene 8 Aralık'ta gözlemlenen ay tutulmasına bir atıf). Aydaki Adam tam zamanında uyanıp her şeyi yoluna koyuyor.

Tolkien Pauline Baynes'in *Aydaki Adam Çok Erken İndi* için çizdiği büyük illüstrasyonu *Bombadil* "dünyasına" göreceli olarak daha uygun bulsa da, "Aydaki Adam'ın giysisini geceliğe benzettiği ve taç, kemer ve pelerinini çizmediği için bir illüstrasyon olarak kusurlu" bulmuştu (Rayner Unwin'e mektup, 29 Ağustos 1962, A&U arşivi).

TAŞ TROL

Taş Trol'ün ilk versiyonu *Pero & Podex* (Latince "Bot ve Popo") olarak adlandırılmıştı. Gözden geçirildikten sonra *Botun Kökü* başlığıyla, Tolkien'in Leeds Üniversitesi'nden bir meslektaşı olan E.V.Gordon'un diğer şiirleri ve İzlanda öğrenci şarkı kitaplarından seçkilerle birlikte, Gordon tarafından 1920'lerin ilk yarısında, Leeds İngilizce Okulu öğrencilerini eğlendirmek ve cesaretlendirmek için derlendi. 1935 veya 1936'da, önceden Leeds'de öğrenci olan A.H. Smith "Leeds Şarkıları"nın bir kopyasını tarihi bir matbaada basılmak üzere Londra University College'dan bir grup öğrenciye verdi. *Botun Kökü* bu şekilde (Tolkien'e ait on iki başka şiirle birlikte), *Filologlar İçin Şarkılar* adı bir kitapçık olarak basıldı (1936):

Trol tek başına oturup taş koltuğuna,
Eski bir kemiği kemirdi somura somura;

Çok uzun zaman oturdu orada tek başına
  Ne insan ne ölümlü gördü ama –
    Ölümlü! Mölümlü!
Uzun uzun oturdu orada tek başına
  Ne insan gördü ne de ölümlü.

Tom yukarı tırmandı çekip koca çizmeleri.
"Pardon!" dedi Trol'e, "ama, elindeki de nesi?
John amcanın bacağına benziyor,
  Ben de sanıyorum mezarında yatıyor.
    Mezarda! Huş ağaçlarının altında!" *vs.*

"Genç adam," dedi Trol, "çaldım ben o kemiği.
Ama ruh semadayken kemik ne ki,
Kafasında da bir hale yanar
  Şenlik ateşi kadar büyük ve parlar?
    Parlar! Işıldar!"

Tom dedi ki: "Tanrı'nın dişleri! Sorarsan bana,
Altında yanar onun ateşi, eğer bir ateş varsa;
Çünkü bizim John tam bir hırsızdı
  Pazar günü siyah giyenler arasında –
    Grundy! Pazartesi!

Ama yine de anlamıyorum bundan sana ne,
Kanımdan canımdan biri senin elinde:
Bu yüzden cehenneme git ve iznini al,
  Amcamın kemiğini kemirmeden önce!
    Amca! Anca!"

Tam aşağıda, kaidesinin orada
Doğru yere indi Tom'un botu – ama!
O ırkın poposu yüzünden de taş;
  Pişman oldu tekme attığı için popoya,
    Popoya! Aşağıya!

Eve döndüğünden beri Tom gezer topallaya topallaya
Botsuz ayağı acıklı bir manzara;
Ama trolün kaidesi hep aynı,
  Sahibinden çaldığı kemik elinde hâlâ!
    Hâlâ! Daha!

Botun Kökü ile karşılaştırıldığında, *Pero&Podex*'in (*Gölgenin Dönüşü*.) altıncı kıtası şu şekilde:

Tam aşağıda kaidesinin orada
Doğru yere indi Tom'un botu – ama!

O ırkın poposu yüzü kadar taş,
Ve Podex cezalandırdı Pero'yu da.
Odex! Codex!

Pero&Podex'in eksiksiz müsveddesi John D.Rateliff'in yazdığı *Hobbit'in Tarihi, Birinci Kısım: Bay Baggins* kitabında (2007), s.101-2'de bulunabilir.

Tolkien *Filologlar İçin Şarkılar*'ın kendine ait kopyasında *Botun* Kökü üzerinde pek çok düzeltmeler yaptı ve bu düzeltmeler yukarıdaki metne yansıtıldı (aynı zamanda bkz. *Gölgenin Dönüşü*). Aynı zamanda üçüncü kıtanın üçüncü dizesini değiştirerek "In heaven on high hath an *aureole*' (hale, semavi taç – Yüksek semada bir halesi vardı) yerine "Hath a halo in heaven upon its *poll*' (insan kafası – Semada kafasının üzerinde bir hale vardı) yaptı. Aynı zamanda, sondan bir önceki dizedeki "proper" sözcüğünün "prapper" olarak yazılabileceğini belirtti, Tom'un kullandığı İngilizce lehçesine daha uygun bir yazım. İkinci kıtadaki "me nuncle" Tom'un "my nuncle – amcam" versiyonu, yani "mine uncle", bir sonraki sözcük (*uncle*) sesli harfle başladığında iyelik zamiri olarak *my* yerine *mine* kullanılıyor. Beşinci kıtadaki "ax leave" "ask leave" (izin istemek) demek

(*Taş Trol*'de "asking leave" yerine "axin' leave" denilmesi gibi). Tom'un konuşması kısaltılmış sözcüklere (a-lyin', a-makin') ve geniş seslilere ("don't' yerine "*doan't*') sahip.

Burada *Mumbled* "dişler fazla kullanılmadan diş etleriyle ısırmak veya kemirmek, veya dudaklarla kavramak" anlamında kullanılıyor. *Oddsteeth* Elizabeth devrinde kullanılan "God's teeth – Tanrı'nın dişleri" küfrünün kısaltılmış hali. John semada değil, diyor Tom, "aşağıda", cehennemde çünkü pazar günleri siyahlara bürünerek dindarlık gösterisi yapsa da bir hırsızdı; yine de John Tom'un akrabası ("kanından ve canından"). Son kıtada geçen *boned* sözcüğü "çalmak" anlamına geliyor ve şair burada *bone* sözcüğü ile oynuyor ("*And the bone he boned from its owner!*" (Sahibinden çaldığı kemik) – karşılaştırma için bkz üçüncü dize "*the bone I stole*" (çaldığım kemik). Her kıtanın sonundaki, her dördüncü dizenin son sözcüğü ile uyaklı olan iki sözcük – *mortal* ile uyaklı *ortal* ve *portal* gibi – genellikle anlamlı değil. Bunun istisnası dördüncü kıtanın sonundaki "Grundy, Monday'; "Solomon Grundy,/ born on a Monday - bir pazartesi doğdu" diye başlayan çocuk tekerlemesine gönderme yapıyor.

Tolkien kendine ait *Filologlar İçin Şarkılar* kitabına *Botun Kökü*'nün "*The Fox Went Out*" (*Tilki Dışarı Çıktı*) şarkısının ezgisiyle söylenmesi gerektiğini not almış. Bu İngiliz halk şarkısı şöyle başlıyor:

The Fox went out on a chilly night
He prayed for the moon to give him light
For he had many a mile to go that night
Before he reached the town-o, town-o, town-o
He had many a mile to go that night
Before he reached the town-o

Tilki soğuk bir gece dışarı çıktı
Ayın ışık vermesi için dua etti
Çünkü o gece gidecek çok yolu vardı
Kasabaya varmadan önce
O gece gidecek çok yolu vardı
Kasabaya varmadan önce

Christopher Tolkien babasının *Tilki bir kış gecesi dışarı çıktı* [şarkı sözünün farklı versiyonları var] şarkısının ezgisiyle söylenebilen bu şarkıyı çok sevdiğini ve *Altında yanar onun ateşi*, eğer ateş *varsa*

dizesinden aldığı keyfin hatırladığı ilk şeylerden biri olduğunu söyler. (*Gölgenin Dönüşü*)

Tolkien'in Bingo'nun (daha sonra Frodo) *Yüzüklerin Efendisi,* 1. kitap, 9. bölümde Bree'deki handa söylemesi için bir şarkıya ihtiyacı olduğunda ilk seçimi *Botun Kökü* olmuş ama kısa süre sonra *Aydaki Adam Yatmak Bilmedi* ile değiştirmiş. Sonunda "trol şarkısını", böyle bir şarkının hikâyenin ilerleyen bölümlerinde, Elrond'un evinde söylenmeyeceğine karar verdikten sonra, Sam Gamgee 1. kitap, 12. bölümde komiklik yaparken kullanmış (Elrond'un evinde Bilbo *Eärendil Bir Denizciydi* şarkısını söyler, bkz.*Macera* notlarımız). Sam'in şarkısının, *Yüzüklerin Efendisi*'nde yayınlanan son hali, küçük bir noktalama farklılığıyla *Bombadil* derlemesinde *Taş Trol* adıyla yeniden basıldı.

Fakat bu metinden önce pek çok düzeltme yapıldı ve versiyonlardan biri *Isengard*'ın İhaneti'nde Christopher Tolkien tarafından basıldı ve tartışıldı. Bu müsveddede pek çok değişiklik bulunur, özellikle de "Tom" yerine "John" ve "Tim" yerine "Jim" isimlerinin kullanılması, Hıristiyanlığa dair referansların (mezarlık ve pazar günü siyah giymek) çıkartılması ve trol için sonucun değişmesi gibi. Burada, John

tekmesini salladıktan (ve hem botunu yırtmasına, hem de ayak baş parmağını kırmasına rağmen "taştan kaideyi" kıramadıktan) sonra, trol "yere yuvarlanıp kellesini çatlatıyor", ve

Orada yatıyor trol, bir daha kalkamayacak,
Burnu toprakta, kaidesi hep göklere bakacak;
Ama taşın altında eski kuru bir kemik var
Trol tarafından sahibinden çalınan.
Kemik! Memik!
Taşın altında kırık bir kemik yatar
Trol tarafından sahibinden çalınan.

Tolkien'in elinde şiirin daha ileri tarihli bir müsveddesi vardı. 1952'de teybe okuduğu (bkz. giriş bölümü) ve "The Fox Went Out" kayıtlarında bulunan ezgiden farklı bir ezgiyle söylediği şarkıda bu versiyonu kullanmıştı.

Son şiirde, trol kemiği tamamen kemiriyor – "gnawed [the bone] *near*". Dördüncü kıtada, uyaklı sözcüklerden biri, *trover*, mevcut koşullar altında uygun (Tom amcasının incik kemiğinin ona teslim edilmesini talep ediyor) çünkü bu "birinin malını uygunsuz şekilde kullanan bir başkasını tazminat

ödemeye zorlamak" anlamına gelen bir hukuk terimi. Trolün yanıtı, "for a couple of pins" (*iki iğne karşılığında* – en ufak bahaneyle) Tom'u da yeme tehdidinde, *pin* sözcüğünü değeri çok az veya değersiz bir nesne anlamında kullanıyor, "tek iğne etmez" gibi. Bunun üzerine Tom "to *larn* him" yani "*learn* him" (dersini vermek için) trole tekme atıyor. Eski kullanımda (ya da zamane argosunda) bu sözcük "öğretmek" anlamına geliyor. Sonuç olarak, bacağı *game* (*lame* – sakat) oluyor.

Ressam Pauline Baynes "Tom" ismini –belki karakterin "kocaman botları" yüzünden– Tom Bombadil'le bağdaştırmış ve *Taş Trol* illüstrasyonlarından birinde onu çizmiş. Fakat eserin tarihi Tolkien'in "Tom"u (veya "John") belli bir karakter olarak düşünmediğini gösteriyor ve *Yüzüklerin Efendisi* bağlamında, Sam şiirin "yalnızca bir parça saçmalık" olduğunu söylüyor (1. kitap, 12. bölüm).

PERRY WINKLE

Perry Winkle başta *Bumpus* adı verilen bir şiirin gözden geçirilmiş halidir. *Bumpus*, Tolkien'in 1928 civarında, "Bimble Koyu hikâyeleri ve Şarkıları" başlıklı, hayali bir İngiliz kıyı kasabası ve limanı etrafında yazdığı bir dizi eserden biridir. Bu diziden altı şiir bilinmektedir ve şimdiye dek bunların üçü yayınlanmıştı: *Ejderhanın Ziyareti*, *Glip* ve *Bimble Kasabasında İlerleme* (hepsi Douglas A. Anderson editörlüğünde basılan *Açıklamalı Notlarıyla Hobbit* kitabının ikinci baskısında (2002) bulunabilir). Christopher Tolkien nezaket gösterip, önceden yayınlanmış metni olmayan *Perry Winkle* ile karşılaştırılmak üzere *Bumpus*'un üç versiyonunu göndermiştir. Aşağıdaki ikinci (müsvedde) versiyon ilkine çok benzer fakat pek çok yenilik içerir, özellikle Bimble Koyu'ndan ("güzelim Bong diyarı" yerine) ve "Mavi Dağlar"dan bahseder. Mavi Dağlar *Ejderhanın Ziyareti*'nde de "ejderhaların yaşadığı yer" olarak geçer (Orta-dünya'nın Ered Luin'iyle karıştırmamak gerekir):

Bumpus oturdu eski gri bir taşa
  Başladı yaslı bir türküye:
"Neden, ah neden yaşamalıyım tek başıma
  Bimble Koyu tepelerinde?
Çimenler yeşil, gökyüzü mavi,
  Güneş parlıyor denizin üzerinde,
Ama Ejderhalar Mavi Dağları aşıp gitti
  Ve gelmiyorlar artık ziyaretime.

Ne Trol kaldı ne de Dev arkada,
  Ama insanlar çarpıyor kapıyı
Yassı ayaklarımın sesini duyduklarında
  Ya da yerde sürünen kuyruğumun hışırtısını."
Kuyruğunu okşadı ve ayaklarına baktı,
  Ve dedi ki, "Uzun olabilirler ama,
Kalbim yufkadır, gülümsemem tatlı
  Usul usul söylerim tatlı şarkımı."

Bumpus dışarı çıktı, ve kimi gördü dersin
  Takmış koluna şemsiyeyle sepeti
İhtiyar Bayan Thomas değil mi gelen?
  Ona usulca seslendi:
"Sevgili Bayan Thomas! İyi günler size!
  Umarım afiyette buldum sizi?"

Ama kadıncağız bağırdı dehşetle
Düşürerek şemsiyesiyle sepetini.

Polis memuru Pott duruyordu yakında;
O korkunç sesi duyduğunda,
Mosmor oldu, kızardı korkudan,
Kaçmak için hızla döndü arkasına.
Bumpus ardından gitti şaşkın ve üzgün:
"Gitmeyin!" dedi nazikçe,
Ama Bayan Thomas kaçıverdi delirmişçesine,
Yatağının altına saklandı evinde.

Sonra Bumpus pazar yerine gitti
Ve duvarların üstünden baktı;
Yüzünü görünce koyunlar delirdi;
İnekler ağıllarından kaçtı.
İhtiyar Çiftçi Hogg birasını saçtı;
Kasap bıçaklarını fırlattı;
Harry ve babası korkuyla bağırdı
Ve onlar da kaçtı kurtarmak için canlarını.

Bumpus oturup ağladı hüzünle
Kulübe kapısının önünde,

William Winkle yaklaştı çekine çekine
Ve oturdu yere.
"Neden ağlıyorsun, seni koca fıçı?
Yağmur gibi ıslatıyorsun basamağı!"
Bumpus kuyruğunu bir kez yere çarptı,
Ve yüzünde bir kez daha güller açtı.

"Hey," dedi, "William Winkle, delikanlı,
Gel, aradığım sensin işte!
Bu saatte yatağında olman lazım ama
Seni çaya götüreyim eve.
Sırtıma atla, tutun sıkıca!"
Ve paldır küldür çıktılar yola,
O gece oturarak Bumpus'un kucağına
William yedi içti ziyafet sofrasında.

Börek vardı, tereyağlı ekmek,
Reçel, kaymak, ayrıca kek;
Bumpus lezzetli bir Gloo yaptı
William'a nasıl pişireceğini de öğretti –
Güzelim Bumpus-ekmeğini,
Ve hafif kızarmış pideleri;
Sonra yatağa yatırdı onu
Yatağın içi tüy ve eşek dikeni pamuğu dolu.

Kasabalılar, "Bill Winkle, nerelerdeydin?" dedi.
Dedi ki Bill, "Bumpus'a, çaya davetliydim,
Bol bol Bumpus ekmeği
Yedim de şişmanladım geldim."
Herkes Bumpus'un kapısını çaldı:
"Bize de güzel Bumpus keki
Pişir ne olur!" diye kükrediler,
"Pişir, pişir, bol bol pişir!!"

Polis memuru Pott geldi oflaya poflaya hızla,
Kuyruğa soktu onları,
İhtiyar Bayan Thomas kaldı en sona,
Yamulmuş bonesiyle vardı.
"Eve gidin, eve gidin!" dedi Bumpus.
"Sayınız çok fazla!
Ekmeğim yalnız perşembe olur,
O da ancak bir iki kişiye."

"Evinize gidim! Evinize gidin, ne olur!
Ben misafir beklemiyordum
Eve gidin! Eve gidin! Hata olmuş.
Ne böreğim kaldı, ne kızarmış ekmeğim, ne kekim:
Hepsini William yemiş!
Ne İhtiyar Bayan Thomas, ne de Bay Pott'u

Görmek istiyorum şu anda.
  Güle güle! İtiraz etmeyin, hava çok sıcak -
Bill Winkle benim misafirim!"

William Winkle bir şişti, bir şişti
  Bumpus ekmeği yiye yiye,
Yeleği patladı gitti,
  Şapka geçmedi kellesine;
Her Perşembe çaya gitti
  Mutfakta oturdu mindere,
Bumpus küçüldü sanki
  O zamanla büyüdükçe.

Bill oldu büyük Fırıncı:
  Bimble Koyu'ndan ta Bong'a
Denizden denize yayıldı şanı
  Ekmeklerinin, mayasız ve mayalı.
Ama benzemezdi Bumpus ekmeğine
  Ne de reçeli Gloo kadar güzel
Bumpus sererdi her perşembe
  Bir ziyafet William'ın önüne!

Daktiloyla yazılmış ve *William ve Bumpus* adı verilmiş üçüncü versiyon, Bumpus'un William'a fırın-

cılık sanatını öğretmesi hakkında birkaç dize daha içeriyor ve diğer açılardan 1962 tarihli şiire benzemeye başlıyor – burada, örneğin, Bumpus "pişirdiklerinin yeterince iyi olmadığından" yakınıyor ama daha sonra bunun üzerine pek çok başka ekleme ve değişiklik yapıldı.

Bumpus tuhaf bir yaratık. Yere vuracak kadar uzun bir kuyruğu, yassı ve uzun ayakları ve William'ın oturabileceği bir kucağı var. Şiirin sözleri ne tür bir şekle sahip olduğunu açıklamıyor; fakat ilk müsveddede Tolkien Bumpus'u belinde önlüğü olan tombul, güleç, kertenkelemsi bir şekil olarak çizmiş. Ne biz, ne de Christopher Tolkien *Bumpus* sözcüğünün şiirin yazarı için özel bir önem taşıyıp taşımadığını çıkartamadık, yalnız zamanın ünlü bir Londra kitapçısının adıymış. *Perry Winkle*'a dönüşürken Bumpus "yalnız trol" olmuş ama *Ejderhanın Ziyareti*'nde "Bumpus-Tepe" mekân adı olarak kalmış.

Geçerli bir soyadı olan *Winkle* hakkında bir inceleme sayfalar sürebilir; fakat gözden geçirilmiş şiirin başlığının düşündürdüğü, en çok umut vaat eden bağlantı *periwinkle* sözcüğünün kısaltılmış hali olması fakat cezayir menekşesi değil yenebilir deniz salyangozu anlamında. *Bumpus*'un üçüncü

kıtasındaki *brolly*, umbrella-şemsiye sözcüğünün argo hali. Son kıtadaki *bong* kelimesinin long-uzun kelimesiyle uyaklı olması dışında bir anlamı yokmuş gibi görünüyor.

Pikelet, küçük yuvarlak bir kek, *bannock* yuvarlak, yassı bir ekmek, pide. *Cramsome* için bir kaynak bulamadık ve Tolkien'in uydurduğu, "aşırı yemek, tıkınmak, doyana kadar yemek" anlamındaki *cram* sözcüğüyle (*Oxford İngilizce Sözlük)* alakalı bir sözcük olduğunu tahmin ediyoruz, ya da "kümes hayvanlarını şişmanlatmak için kullanılan bir hamur veya macun" ya da daha genel olarak hayvanları şişmanlatmak için kullanılan herhangi bir besin. *Perry Winkle*'da Bumpus-ekmeğindeki Bumpus'un yerini "cramsome" (dolgun) almış, Bumpus-çayı da "fulsome" (doyurucu) çay olmuş. Ne yazık ki Bumpus'un veya Trol'ün pişirdiği güzel yemeklerin ve "lezzetli Gloo"sunun içerikleri bir sır. *Perry Winkle*'da, kasabalılardan bazılarının ihtiyar Trol'ün evine giderken bindikleri *moke* "eşek" anlamına gelen bir lehçe sözcüğü. *Weskit* (yelek) *waistcoat* sözcüğünün bir varyasyonu (Amerikalılar *vest* diyor).

Bombadil önsözündeki kurgu editoryal önsözde, Tolkien *Perry Winkle*'ın (No. 8) Kırmızı Kitap'ta "SG

[Sam Gamgee]" olarak işaretli olduğunu söylüyor ve bu atfın kabul edilebilir olduğunu belirtiyor. Şiirin, Bodleian Kütüphanesi'nde korunan daktilo edilmiş versiyonu (Tolkien Müsveddeleri 19, 51. bölüm) "Shire'da bir çocuk şarkısı (Samwise Efendi'ye atfediliyor)" başlığını taşıyor. *Bumpus*'tan *Perry Winkle*'a geçerken ana noktalar, "Winkle"ın karşılaştığı yaratığın türü dışında, şiirdeki olayların Bimble Koyu yerine Hobbit diyarında geçmesiyle ilgili. Tolkien, önceki metinde yaptığı değişikliklere, eklediği dizelere veya kıtalara ek olarak, *Shire* referansları eklemiş: *Kazın*, veya Ulığ Kazın, Shire'ın en büyük kasabası ve *Kilitlidelik* veya hapishane orada; *Bree*, Shire'ın doğusunda, Hobbitlerin ve İnsanların yaşadığı yerleşim yeri; ve *Fırtınabaşı*, Bree'nin kuzeydoğusunda bir tepe. "Uzak Diyar'ın tepeleri"ndeki *Faraway* bir mekân ismi olarak Orta-dünya külliyatında başka hiçbir yerde görünmüyor. *Perry Winkle*'da isim *Bumpus*'taki "*Bimble Bay*" (Bimble Koyu) yerine kullanılıyor ve aynı uyağı sağlıyor.

MEWLIPLER

Mewlipler şiirinin önceli *Oxford Magazine*'de 18 Şubat 1937'de, *Kapıyı Çalan:* Âli Bir Akademisyenin Kapısını Çaldıktan Sonra Yanıt Beklerken Hissedilenlerin İlham Verdiği Dizeler başlığıyla yayınlandı:

Mewliplerin yaşadığı yerler
  En kara mürekkep kadar kara
Hafif hafif çalar taktıkları ziller
  Sen bataklığa battığında.

Sen bataklığa batarken
  Kim çalabilir kapılarını
Havai fişekler havada titreşirken
  Ve kıyıya vururken ışıkları.

Kıvılcımlar hışırdar kum yataklarında
  Islanır ağlayan çeşmelerle,

Kurşuni kasvetli oluk başı canavarları bekler
Morlock Dağları'nın altında.

Uzun ve zorlu bir yol Morlock Dağları'ndan
Kurşuni ağaçlıklı ıslak ve küflü vadiye aşar.
Rüzgârsız ve dalgasız kara gölün kenarında
Ay ve güneş görmemiş Mewlipler yaşar.

Mewlipler oturur mağaralarda
Soğuk eski mahzenler kadar;
Tek bir titrek mumun aydınlığında;
Islaktır altından duvarlar.

Duvarlar ıslak, su damlar tavandan;
Kıyın kıyın süzülürlerken girişe
Yere çarpan ayaklarından
Sesler çıkar fışır fışır ve şlap şlap diye.

Aralıktan dışarı sinsice bakarlar
Armadillolar gibi zırhlarıyla,
Ve kemiklerini çuvala toplarlar
Ağlayan söğüdün altında.

Uzun ve zorlu bir yol aşar Morlock Dağları'nı,
Örümcek gölgelerinden ve Toad bataklığından geçer
Geride bıraktığında sarkık ağaçları ve kendir tarlalarını
Mewlipleri bulursun – ve Mewlipler beslenir.

Tolkien *Kapıyı Çalan*'ı 1927'de yazmış ve on sene sonra yayınlanması için gözden geçirmiş gibi görünüyor. *Oxford Magazine*'de "Oxymore" (oksimoron sözcüğünden ilhamla, yani çelişkili fikirlerin bir araya getirilmesi gibi) mahlasıyla yayınlanmış. İlk müsveddede alt başlık yoktu, yalnızca daha erken tarihli, çok değiştirilmiş bir daktilo edilmiş versiyonda vardı (her ikisini de nezaket gösterip Christopher Tolkien sağladı bize), ve orada "Bir Rahip ve Akademisyenin Kapısını Çaldıktan Sonra Yanıt Beklerken Hissedilenlerin İlham Verdiği Dizeler" olarak geçiyordu. Şiirin üniversite hayatının hicvi olarak görülüp görülmeyeceğine (alt başlığın düz anlamıyla anlaşılıp anlaşılmayacağına) karar verememiş gibi, Tolkien bir noktada bu düşünceyi silmiş, sonra geri getirmiş.

Daktilo edilmiş versiyonda, pek çok başka revizyonun yanı sıra, "Mingol dağlarının" yerini "Mor-

lock dağları" almış. *Mingol* sözcüğünün "mountains – dağlar" sözcüğü ile ses benzeşmesi dışında bir anlamı yokmuş gibi görünüyor. Daha sonra, *Morlock* (muhtemelen anlamsız) *Merlock*'a dönüşmüş, muhtemelen Morlock H.G. Wells'in *Zaman Makinesi* (1895) ile bağdaştırılan bir isim olduğu için. İlginç bir şekilde uyumsuz görünen "armadillo gibi zırhlı" (kemikten zırh plakalarıyla tanınan küçük memeli) tabiri de daktilo edilmiş versiyonda değiştirilmiş.

13 Şubat 1963'te, *Mewlipler* hakkında sorular soran Bayan Allen adlı birine yazdığı mektupta, Tolkien Mewliplerin Hobbitler için yalnızca bir efsane olduğunu yazmış (ya da belki bunu o anda uydurmuş). Hobbit zihinlerinin yalnızca konfor düşünmediğini eklemiş – görünüşe göre, zaman zaman dehşet verici şeylere de döndüğünü ima etmiş, örneğin "sırıtan oluk başı canavarları" (grotesk figürler), "leş gibi sular". Tıpkı arındırılmamış Grimms veya Andrews Lang peri masallarının (bazılarına göre) kâbuslardan fırlamış olması gibi. Tolkien *Mewlipler* ismini açıklamaya teşebbüs etmiyor, 1962 tarihli şiirdeki yer isimleri de –Merlock dağları, Tode (1937 versiyonunda "Toad") bataklığı– Orta-dünya'da bulunamıyor. "Örümcek gölgeleri" *Hobbit*'teki Kuyutorman'ı

hatırlatıyor, ya da "Silmarrillion"da Ungoliant'ı saran karanlığı. "Kokuşmuş ırmağın" kıyısındaki "yaslı söğütler" *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki Kadim Orman'da bulunabilir; ama zorla böyle bir bağlantı kurmaya çalışmamak gerekir. Aslında, *Mewlipler* Tolkien'in *Bombadil* önsözünde, sayıyla veya atıfla, bahsetmediği tek şiir. "Okunur olduğu halde anlaşılır olmayan" eserleri içeren "kenarda kalmış şiirler" arasında bile bahsedilmiyor ondan. Tolkien'in müsveddelerinden çıkardığı son şiirlerden biriydi ve derleme için "tamamen yeniden elden geçmesi" gerektiğini düşündüğü bir şiirdi (Rayner Unwin'e mektup, 5 şubat 1962, A&U arşivi).

Gorcrow (gore+crow) leş kargasına verilen isim. *Gallows-weed* (darağacı-otu) sözcüğünü hiçbir sözlükte bulamadık ama Tolkien *gallow-grass* yani kendir sözcüğünün bir varyasyonu olarak kullanmış olabilir (darağacında kullanılan halatlar kendirden yapılıyordu).

FİL

Fil ilk defa *Yüzüklerin Efendisi*'nin 4. kitap, 3. bölümünde yayınlandı (*İki Kule*, 1954) ve kitapta Sam Gamgee tarafından okunuyor. "Bu, Shire'dan bir tekerleme," diye açıklıyor Sam. "Saçma olabilir ama olmayabilir de. Bizim kendi hikâyelerimiz de var, biliyorsunuz, Güney'den gelen haberler de." Sam sonunda kendi gözleriyle bir "oliphaunt" (elephant – fil) gördüğünde – 4. kitap, 4. bölümde, Harad Mümakları – şiirindekinden çok daha büyük bir hayvan olduğunu anlıyor: benzerleri "artık Orta-dünya'da yürümeyen" "kurşuni, hareketli bir tepe", ismi dışında bir mamut veya bir mastodon. Sam'in şiirinde sunduğu "gerçekler" hayvanlara dair ortaçağ şiirlerinde bulunabilir: filin muazzam cüssesi (dağ gibi), yılanı andıran hortumu, fildişleri, uzun ömürlülüğü, parçalayıp ezme kapasitesi.

Hayvan şiirlerinin yanı sıra, bilgi sağlayan çok daha eski bir metin vardı: *Physiolagus* (Doğabilim-

ci). Bu kitabın en azından adı, Tolkien'in *Stapeldon Magazine*'in Haziran 1927 sayısında yayınladığı iki şiirin "kaynağı" olarak gösteriliyor. Şiirlerin ortak başlığı "Doğa Dışı Tarih ve Ortaçağ Vezinlerinde Maceralar, Fisiologus Ucubeleri": *Iumbo or ye Kinde of ye Oliphaunt* ve *Fastitocalon* (bkz.aşağısı). (Tolkien'in, muhtemelen *Iumbo* ve *Fastitocalon* gibi 1920'lerde yazdığı diğer iki "hayvan şiiri" hâlâ yayınlanmadı: *Reginhardus, Tilki* ve *Monoceros; Tekboynuz*.) Burada yeniden basılan *Iumbo*, hayvan şiirleri geleneği uyarınca ikiye bölünmüş: yaratığın doğal tarihi (*natura*) ve ardından Hıristiyan ahlakı açısından veya spiritüel anlamı (*signigicacio*) ama kısa sürede ortaçağı geleneğinden sapıyor ve pazen, kauçuk hortum ve elektrikli süpürgelerin modern dünyasına giriyor.

Natura iumbonis.

Hint fili iri yarı bir kütledir,
Hareketli bir dağ, görkemli bir hayvan
(Ama kamburu olduğunu düşünen varsa
Onun kafasındaki hayvan devedir).
Sarkık kulakları pazen gibi sallanır;
Önünde esnek ve uzun bir burnu vardır

İki yanında inci beyazı mineden dişler
Ve burnu kauçuk bir hortum gibi işler
Ya da gerektiğinde elektrikli süpürge,
Borazan olarak kullanır onu bazen de,
Kudretli müziği o canavarsı kafanın
Kesinlikle geçer korkunç şamatasıyla
Boş gürültüsünü çanların ve pirinç sazların.
Bu yaratıklar etmez kavga da
(Heyhat! Batı diyarlarında müziksever komşular eder);
Toplu halde ezerler çimenleri,
Ve dost canlısı gruplar halinde sulu filizleri yerler,
Geriye tek bir yaprak kalmamacasına.

Yine bu sosyal varlığın bir kusuru vardır:
Muhammet'in kanununu sevdiğinden şakaları ağırdır
Ve hazırcevaplık yeteneğinden yoksundur,
Ve üç kişilik susuzluğa sahip olsa da,
Engin midesini çayla doldurur.
Yalnız su içenler de kaçamaz kötülükten,
Ve saygın yazarlar gizliden gizliye der ki
Fil öyle bir uyuşturucu alır ki üzümden daha feci,
Yanında kokain zararsız bir eğlence gibi kalır.

Sağlıksız bir köktür kara adamotu
Fil bu kötücül otu gizlice ve zevkle çiğner,
Menengiç, büyücü sarımsağı ve solucanotu
Gibi başka şifalı bitkileri küçümser.
Bu şeytani sıvılar ağır ağır akarak
Doldurur filin ağır damarlarını ani çılgınlıkla,
Onun ciddi ve basit doğasını tamamen dönüştürür
Sevinç içinde oynaşan devasa bir kuzuya,
Kötülüğe kapılmış muazzam bir şahmerana.

Koca kafasının içindeki boşluklar
İğrenç sarhoşluğun ateşleriyle dolar;
Bacakları artık rehberlik kabul etmez,
Tuhaf bir özgürlükle dolanır dururlar.
Sonra coşkusu içinde korkunç bir korku
Uyanır içinde, dümdüz yere düşmeye karşı,
Çünkü uçmak için yoktur bir yolu
Yere düşerse zayıfça çırpmalı
Havada, şişman ve yetersiz bacaklarını.

Sonra bacaklarını oynatabilirse, telaşla koşa koşa
Gider derin sessiz bir suya veya karanlık havuza
(Hiçbir kertenkele saldırganın yüzmediğini
uma uma)

Orada dikilir – hayır! Alnını serinletmek için değil,
Ama düşemeyeceğini düşünür, aptal fil,
Yüzeceğini, yuvarlak ve şişman göbeği sayesinde.
Ama kural olarak, su bulamazsa,
Körlemesine yeri döver ayaklarıyla,
Ve köyleri istila eder gök gürültüsü gibi bir
şamatayla.

Herhangi bir ev direnirse onun kaba cüssesine,
Eyvahlar olsun ona – çökertir orayı yığın halinde,
Sakinleri ezilir, pelteye döner
Tedbirsiz uykularında beklenmedik bir biçimde.
Sonunda yorularak, koyun kadar evcil
Ya da yorgun bir eşek gibi, tatlı uykuyu arar fil,
Gövdesi uygun bir biçimde devasa,
Kökleri yılan gibi sürünen bir Asya ağacına,
Bitkin cüssesini yaslar ve dalar uykuya.

Düşlerinin aniden irkilerek kesilmeyeceğini
umar.
Ne umut ama! Çünkü avcılar
Alışkanlıklarını çok iyi bilerek saklanır
Upus'un gölgesinde; pis bir plandır
Çünkü Oliphas için planlarlar bir cenaze töreni.

Testerelerle neredeyse tamamen kesmişlerdir
gövdeyi,
Sonra kurnazca dikmişlerdir, filin anlamayacağı
şekilde,
Ta ki o gövdesini yaslayana kadar, zavallı şey –
O zaman tuzak yıkılır ve düşür fil bir deliğe.

Significacio.

Bu kasvetli gerçeklerin anlattığı doktrine
İşaret etmenin bile gereği yoktur, ama göz
yumamayız yine de
Düşük Mahound'u takip edenler olduğunu
gerçeğine,
Hıristiyan insanlar genel olarak düşünse de
Sek suyun değer olmadığını içmeye.
Ne müzik ne de yemekle olur ziyafet
Ancak bol bol şarapla olur. İyi adamlar eder işaret
Eğlenceye ve şamataya (çok iyi denetleniyor
olması şartıyla)
Bir parça içmiş veya masumca sarhoş olunduğunda;
Ama çılgınlığını içkide değil uyuşturucuda
arayanlara gelince
Onlar hemen yakalanmalı ve atılmalı kodese.

Oliphaunt sözcüğü *elephant*, fil sözcüğünün arkaik veya "rustik" biçimidir ve ortaçağda bu yazım tarzına çok rastlanır. *Iumbo*, klasik Latin alfabesiyle yazılmış "Jumbo" ismidir. Latin alfabesinde J harfi yoktu. Bu isim, on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yaşamış ünlü hayvanat bahçesi ve sirk fili Jumbo'ya bir selam duruştur. Fakat o Jumbo, şiirdeki gibi bir *Indic* (Hint) fili değil, bir Afrika filiydi.

Ortaçağ edebiyatında fillerin alkol içmekten kaçındığına ("Muhammet'in kanunu", İslam'daki içki yasağı) veya çay içtiğine dair herhangi bir tarif yok. Fakat hayvan şiirleri yazarlarına göre fil doğası gereği o kadar edeplidir ki gebe kalmak istediğinde *mandragora*, yani adamotu almak zorundadır, üreme için ve afrodizyak olarak kullanılan ünlü bir madde. Tolkien bunu kokainle (bir ölçüde, "zararsız bir *jape*" yani şaka) ve ortaçağ şifalı bitkilerinden, daha ılımlı üç örnekle karşılaştırıyor: terebentin elde etmekte kullanılan *terebinth*, menengiç; *athanasie*, yani solucanotu; ve *moly*, yani "büyücünün sarımsağı", Hermes'in Circe'ye karşı tılsım olarak Odysseus'a verdiği bir bitki. *Privily* (gizlice) aldığı ve "üzümden (şaraptan) daha tehlikeli olan" adamotunun "şeytani" etkisi altında, filin "ciddi ve sade doğası" *basilisk*in, yani

ölümcül bakışı veya nefesiyle, hayvan şiirlerinin en korkunç yaratığının doğasına dönüşüyor. Dahası, filin "kötülüğü" *brobdingnagian* ölçütüne yükseliyor (Swift'in yazdığı *Gulliver'ın Gezileri* (1726) kitabındaki, her şeyin Gulliver'e göre devasa olduğu diyar Brobdingnag'a atıf).

Hayvan şiirlerine göre, fil düşme korkusu içinde yaşar – bacaklarında eklem olmadığı sanılıyordu – ve bunu önlemek için genellikle suda durur çünkü "şişman ve yuvarlak göbeği sayesinde suda yüzer". "Hiçbir kertenkele saldırganın (*reptilian mugger*) saklanıp yüzmediği" tabiri muhtemelen Hindistan'ın *mugger*, ya da geniş burunlu timsalına atıfta bulunmaktadır. Hayvan şiirlerinde, filin geleneksel düşmanının ejdarha olduğu söylenir ama (bahsetmek alakalı görünüyor) Rudyard Kipling'in *Öylesine Hikâyeler* (1902) kitabındaki hikâyelerden biri olan "Filin Çocuğu"nda, filin uzun burnunu bir timsah kapar.

Hayvan şiirlerine göre aynı zamanda, fil (sözde) ağaca yaslanarak uyuduğundan, avcılar bir filin en sevdiği ağacı yarı yarıya keserek ona tuzak kurar, ağaç filin ağırlığı altında yıkılır, yaratık düşer, kalkamaz ve savunmasız kalır. "Kökleri yılan gibi sürü-

nen ağaç" *Upas*'tır, gezginlerin hikâyelerinde geçen bir ağaç. Bu hikâyelerin en dikkat çekeni Erasmus Darwin'in *Botanik Bahçe*'sidir (1789-91):

> Kıraç fundalığın ortasında, dehşet dolu bir sessizlikle
> Oturur haşin Upas, ölümün Hydra ağacı.
> Tek bir kökten, zehirlenmiş toprağın içinde,
> Bin bitki yılan büyür apayrı.

Upas gerçekten de büyük bir ağaçtır ama "devasa cüssesinden" çok yüksekliği açısından. Ağaç, *Ind* diyarına (burada, Asya veya Doğu) özgüdür, özelikle Java'nın yerlisidir. Bir fil avcısının upas ağacını keserek zehirli özsuyuna temas etme riskine girmesi gerçekten de tehlikelidir.

Tolkien'in *Physiologus* hicvi ahlaki bir dersle değil, uyuşturucu maddeler ile alkollü içkiler arasında ahlaki çelişki ile biter. Abartılı, şakacı "bol bol şarap" atfı, (geleneksel olarak çay tüketicisi olan bir ulusta) Hristiyanların "evrensel olarak" aşırıya kaçması fikri ve "*canned or greased*" (sarhoş) iken "eğlence" arayışı, Müslümanların içkiden kaçınması ile karşılaştırılır. *Mahound* (veya *Mahoun*) Muhammet (*Mu-*

hammad, *Mohammed*, vs.) isminin versiyonudur ve ortaçağ metinlerinde karşılaşılmaktadır.

1944'te oğlu Christopher'a yazdığı gibi, *Yüzüklerin Efendisi*'ndeki *Fil* için Tolkien *Iumbo*'yu bir "hobbit çocuk tekerlemesine" dönüştürmüştür (*Letters*). Bu süreçte, şiiri sadeleştirmiş ve Orta-dünya'ya aykırı kaçan tarihsel uyumsuzluklardan temizlemiştir ama şiir yine de atası olan hayvan şiirlerinin havasını korumaktadır.

FASTITOCALON

Tolkien *Fastitocalon* başlıklı daha eski bir şiiri *Stapeldon Magazine*'in Haziran 1927 sayısında yayınlatmıştır:

Natura fastitocalonis.

İhtiyar Fastitocalon şişkodur,
Kaynatılsa tesadüfen,
    Yağı bir tankı veya rezervuarı doldurur,
Ya da bir margarin tepesi oluşturur,
Ya da güneş altındaki tüm arabaların
    Gıcırdayan tekerleklerine
        yağ olur,
Ya da göğsü zayıf olanlar için
Fıçılar dolusu merhem yapılır!

Bir çamur yatağında yuvarlanır
Okyanusun derin ve yosunlu ortamında;

Neşeli orglar gibi mırıldanır
Ciddi, tatlı ve yüksek horultusuyla,
Orada dolanır sürü sürü
Yamyassı dilbalıkları
ve sardalyalar,
Ve bütün küçük aptal yavrular
Pörtlek gözlerle aranırlar,
Zurnabalıkları, çaçabalıkları
neşe içinde
O'nun çenelerine yaklaşırlar;
Bu tantananın sebebini görelim diye
Çenelerin içine dalarlar.

Heyhat! dönmezler geriye;
Gülmek lazım hallerine,
Yemek olurlar canavara.
Ama vardır fırtına ve çalkantı günleri de,
Ekinoks fırtınaları koparken,
Huzuru kaçar O'nun
derinlerde
Orada, aşağıda kargaşa koparken,
O zaman yüzer yukarı
Ve suyun yüzeyine çıkar sırtı.

Kaburgaları hassastır ve gözleri
Küçük, kötücül ve olağanüstü sinsi;
    Kara ve kaypaktır yüreği.
Engin ve yağlı sırtına dikkat;
Saldırma uykulu gövdesine,
    Gıdıklamayı düşünme bile.
        Dikkat!
Derin ve engin değildir rüyaları,
Yalnızca numaradır uyuması;
    Tuzaktır horlaması.

Yüzerken mürekkep karası suda,
Sanki güneşli bir ada
    Bir parça çıplak olsa da.
İşbirlikçi martılar gezinir kasıla kasıla
İşleri kanatlarını eğip işaret çakmaktır,
    Oraya bir çaydanlıkla
        inen olursa
Piknik çayı yapmak için, veya
Hastalıktan ve ıslanmaktan kurtulmak için ya da,
    Belki yerleşmek için adaya.

Ah! Aptaldır, ONUN üzerine çıkanlar,

Üstüne üstlük bir de soba kuranlar,
Ya da Giysilerini kurutmak veya ısınmak için
Tedbirsiz ateşler yakanlar,
Ve ateşin etrafında oynayıp sıçrayanlar –
Çünkü O'nun da istediği budur.
Sırıtır.
Ve sıcaklığı hissettiğinde dalar suya
Aşağıya, derinlere: canlarını kaybederler
Günahlarının ortasında.

Significacio sequitur.

Bu kudretli canavar öğretir ki bize
Tehlikelidir izinsiz girmek mülke,
Ve riskler beklemektedir
Kapılardan içeriyi gözetleyen meraklıları
Ya da ortada oynayıp sıçrayanları
Çok erken veya çok geç saatte
Caz müziğiyle;
Çok fazla yağ daha beterdir hiç olmamasından,
Tasarruf etmek gerek ekmeğe sürülen margarinden
Eldekiyle tatmin
olmalı;

Pek çok ses yüksek ve güçlüyse de
Ne müziktir ne de şarkı
Müzik grubudur hepi topu.

Bu versiyondaki, muhtemelen yayınlanmasından çok da uzun olmayan bir süre önce yazılmış *Fastitocalon* "Doğadışı Tarih ve Ortaçağ Vezinleriyle Maceralar, Fisiologus Ucubeleri" başlıklı iki eserden biriydi ve ortaçağ hayvan şiirlerinde derlenen anlatılar örnek alınarak, kısmen daha erken tarihli *Physiologus*'a (Doğabilimci; bkz. yukarıda, *Fil*'in altında, *Iumbo* notlarımız) dayanarak yazılmıştı. Burada, bir kez daha, bir hayvanın doğasının (*natura)* tarifinin ardından bir ahlak dersi geliyor (*significacio sequitur*, "anlamı ardında"); ve bir kez daha, Tolkien margarin, gıcırdayan tekerler gibi tarihsel uyumsuzluklar kullanır ve bir "ortaçağ" şiirini zamanımız için bir hikâyeye dönüştürür.

5 Mart 1964'te Tolkien Eileen Elgar'a *Bombadil*'e dâhil edilen *Fastitocalon* şiiri hakkında şunları yazmış (ama yorumları aynı zamanda ve öncelikle *Stapeldon Dergisi* versiyonu için de geçerli):

[Fastitocalon] eski "hayvan şiirleri' gelene-

ğine göre yazılmış bir şiirin, hobbit zevkine uyacak şekilde indirgenmiş ve yeniden yazılmış hali. Yozlaşmış olmasına rağmen ismin Yunancalığını algılamış olman olağanüstü. Aslında bunu bugüne kadar gelmiş bir Anglo-Saxon hayvan şiiri parçasından aldım [belki onuncu yüzyıl Exeter Kitabı'ndan], daha bilgili ve elf-vari bir şeyin hobbit versiyonu olarak iş görecek kadar komik ve saçma olduğunu düşündüm... Bu örnekteki bilgiç isim *Aspido-chelōne* "yuvarlak kalkanlı (ya da deri-li) kaplumbağa" imiş gibi görünüyor. Bundan, zamanına göre o kadar da kötü olmayan *astitocalon* yozlaşması doğuyor; ama korkarım şair F harfini sırf dizedeki diğer sözcüklerle ses yinelemesi oluşturmak için eklemiş, o dönemin şairleri için olmazsa olmaz bir durum. Zevke göre ya şok edici, ya da sevimli bir özgürlük.

Diyor ki: *þam is noma cenned / fyrnstreama geflotan Fastitocalon,* "ona bir isim verilmiştir, kadim dalgalarda yüzen Fastitocalon sırf. Aslında bir canavar olan tehlikeli ada fikri Doğu'dan gelmiş gibi: efsane yaratan imgelemin

büyüttüğü deniz kaplumbağaları; ben hikâyeyi orada bıraktım. Ama Avrupa'da canavar balinalarla karıştırılıyor ve Anglo-Saxon versiyonunda ona, ağzını açarak suyu süzmesi gibi balina özellikleri verilmiş. Ahlaki ders veren hayvan şiirlerinde o, elbette, şeytan alegorisi ve Milton tarafından da bu şekilde kullanılmış. [*Letters*].

İlk *Fastitocalon*'da, yaratığın balina olduğu açık; bir zamanlar balina yağı (*blubber*) sıvı yağ üretiminde kullanılırdı. Orijinal şiirde geçen *tun* büyük fıçı demek. Göğse *emulsion* (yağdan yapılan merhem) sürmek ise hastalıklara karşı olağan bir çareydi. Sardalya, dilbalığı, zurnabalığı ve çaçabalığı (Sardine, sole, sea-pike ve sprat... Tolkien ses yinelemeleri ile oynuyor) balinanın "neşeli orglar gibi mırıldanan" tatlı horlamasının cazibesine toplanıyorlar; hayvan şiirleri geleneğine göre balina, balıkları çiçek kadar tatlı olduğu söylenen nefesiyle kendine çeker.

Ekinoks fırtınaları ("*equinoctial gales*") denizin dibini karıştırdığında, sırtı deniz kumu veya çakıllarla kaplı balina yüzeye çıkar ve orada ada sanılabilir – bu, bilinçli bir aldatmacadır, balina yalnızca

uyuyormuş numarası yapar. Denizcilerin balinayı ada sanarak üzerine çıkması ve balina ateşlerinin sıcaklığını hissedip daldığında boğulmaları fikri hayvan şiirlerinden gelmektedir ve ortaçağda yazılan *St Brendan*'ın Seyahati'nde de geçmektedir. Şiirde, "işbirlikçi martılar" (*conniving gulls*) işe karışır ve insanlar gelip sobalarını (*patent stoves*) kurduklarında (*trim* – hazırlamak) balinayı kanatlarını eğerek (*tip the wing*) uyarırlar. Şiirin orijinalinde geçen *glim* "hafif ışık" anlamına gelir: belki bir mumun veya fenerin ışığı (karşılaştırınız: *glimmer, gleam*).

Balinanın balıkları cezbedip onları derinlere sürüklemesi gibi, der hayvan şiirleri, Şeytan da imanı zayıf insanları cezbedip cehenneme sürükler. Buna karşın Tolkien'in "ahlak dersi" "Kapılardan içeriyi gözetleyen meraklı insanları ve caz müziğiyle ortada oynayıp sıçrayanları" kınar. Seneler sonra oğlu Christopher'a yazdığı mektuptaki bir yorumla uyumludur bu: "[savaş sonrası] müziği yerini *jive* müziğine bırakacak: anladığım kadarıyla bir piyanonun (aslen, diyelim ki, Chopin'in tasavvur ettiği sesleri çıkarmak için tasarlanmış bir enstrümanın) etrafına toplanıp "*jam session*" yapmak ve piyanoya kırmacasına vurmak demek bu" (31 Temmuz 1944, *Letters*).

Bombadil derlemesi için *Fastitocalon*'u gözden geçirirken, Tolkien şiiri kısalttı ve sadeleştirdi ama sahte ada, aldatıcı şekilde üzerinde oturan kuşlar ve kurnaz yaratık (şimdi, *Aspido-chelone*'den yola çıkarak, kemik kabuklu dev "Kaplumbağa-balığı" olmuştu) fikirlerini alıkoydu. "Orta-dünya" neredeyse en sonda geçiyor ve şiiri *Yüzüklerin Efendisi* bağlamına oturtuyor ve yeni "ahlaki dersi" (Haritası çizilmemiş kıyılara ayak basma!") macera sevmeyen Hobbit yazara daha çok uyuyor.

Bombadil kitabının ilk baskısında, *Kedi* (bkz. aşağısı) Fastitocalon'dan önce geliyordu ama kitap için hazırlanan iki renkli illüstrasyonların, kitap toparlanırken katlanacak geniş yaprağın yalnızca bir tarafında olması gerektiğinden *Kedi* şiirinin tam sayfa illüstrasyonu *Fastitocalon*'un metninin içine yerleştirilmişti. Bu, yayıncı Rayner Unwin'in tavsiyesi ve Tolkien'in onayıyla, ikinci baskıda düzeltildi ve *Fastitocalon Kedi*'den öne alındı. Böylece başta 12 ve 11 biçiminde numaralandırılmış olan şiirler 11 ve 12 oldu; ama Tolkien'in önsözünde 11 ve 12 atıfları düzeltilmedi; Kırmızı Kitap'ta "kenarda kalmış eserle" *Kedi* (*Fastitocalon* değil) kastedilmişti ve Sam Gamgee tarafından yazılan ve "Hobbitlerin

sever göründüğü komik hayvan şiirlerinden eski bir örnek" olarak *Fastitocalon*'dan (*Kedi*'den değil) bahsediliyordu.

KEDİ

Tolkien *Kedi*'yi 1956'da, torunu Joanna (ikinci oğlu Michael'ın kızı Joan Anne) için yazdı. Şiir ilk defa *Tom Bombadil'in Maceraları ve Kırmızı Kitap'tan Başka Şiirler*'de yayınlandı. İlk baskıdan sonra şiir sıralaması içinde *Kedi*'nin yerinin değişmesi hakkında, bkz.yukarıdaki *Fastitocalon* notlarımız.

Tolkien, Rayner Unwin'e; Pauline Baynes'in *Kedi* için çizdiği büyük resmin kitaptaki en iyi resimlerden biri olduğunu düşünse de, "bir illüstrasyon olarak ana noktalardan birini kaçırıyor: *insan* yemekle meşgul 'düşünce aslanlarından' birini yapmamış" yazmış (29 Ağustos 1962, A&U arşivi; *Kronoloji*). Şiir kedilerin "Doğu'da hayvan ve yumuşak insan eti" ile beslendiğinden bahsediyor.

Ortaçağ ilminde *pard,* rengarenk ve aslan yeleli, ayrı bir büyük kedi türüydü. Hızı ve ölümcül şiddeti – "ayağına hızlı", "etinin üzerine atlar" – ünlü hayvan şiiri müsveddelerinde tarif edilir ("Pardus i

dest genus varium ac velocissimum et praeceps ad sanguinem, saltu enim ad mortem ruit"). Aslan (leo) ile pard'ın yavrusunun leopar olduğu söylenir; ama leoparın zoolojik adı *Panthera pardus*'tur ve *pard* sözcüğü şiirsel veya edebi anlamda "leopar" veya "panter" olarak kullanılmıştır.

GÖLGE-GELİN

Gölge-Gelin'in daha eski bir versiyonu 1936'da, Oxford yakınındaki Our Lady's School in Abingdon-on-Thames'in on ikinci *Yıllık*'ında, *Gölge Adam* başlığıyla yayınlandı. Our Lady's School (artık Our Lady's Abingdon) 1860'da, Sisters of Mercy tarafından bir manastır okulu olarak kuruldu. Kendisi de dindar bir Katolik olan Tolkien, Birinci Dünya Savaşı sırasında hastanede yattığı zamanlardan beri bu Roma Katolik rahibe tarikatıyla aşinaydı.

Yalnız oturan bir adam vardı
    gölgede, ayın altında.
Hiç gölge düşürmezdi
    kalıcı taş kadar uzun otursa da.
Baykuşlar tünerdi başına
    yaz vakti ay ışığında;
Ölü sanarak gagalarını silerlerdi
    yaz boyunca o sessizce otururken orada.

Ay ışığının parıltısında
grilere bürünmüş bir hanım geldi:
Çiçeklerle bezeli saçlarıyla
bir an orada durup bekledi.
Adam uyandı, fırlamış gibi taştan
gölgede, ayın altında;
Etiyle, kemiğiyle sarıldı sıkıca,
ve gölgeye sarındılar.

Bir daha yürümedi o kadın ışıkta,
ya da ay ışığının aydınlattığı dağda;
Yaşayıp gider tepenin içinde
gecenin bir çeşmeyle aydınlandığı yerde –
Senede bir mağaralar esnediğinde
ve gölgeye büründüğünde tepeler
Dans ederken şafağa dek birbirleriyle
tek bir gölge düşürürler.

1936'da yayınlanan metnin hemen hemen aynısı Tolkien'in belgeleri arasında, oldukça iyi durumda bir müsvedde olarak korunmuştur fakat başlığı *Gölge-Gelin*'dir. Douglas A. Anderson, *Açıklamalı Notlarıyla Hobbit* kitabında (2002 baskısı), *Gölge-Gelin*'in bir başka versiyonunu tarif eder fakat bu versiyonun

başlığı yoktur ve *Ayrıkvadi'de Elf Şarkısı* şiiri ile aynı sayfaya yazılmıştır; her ikisi de 1930'ların başlarından kalmış gibi görünmektedir.

Gölge-Gelin ile Persephone (Proserpine) arasındaki benzerliği ilk defa Paul H. Kocher fark etmiştir ve bu benzerlik önceli için de geçerli olabilir. Bu hikâyede Yeraltı'nın hükümdarı Hades (Pluto) Persephone adlı kızı kaçırır ve karısı yapmak üzere yeraltına götürür. Kızın annesi, hasat tanrıçası Demeter (Ceres) o kadar üzülür ki toprak çoraklaşır. Sonunda pazarlık yaparlar ve (hikâyenin bazı versiyonlarına göre) Persephone her bahar annesine döner ama kış süresince karanlık Yeraltı'nda yaşar. Bu şekilde mevsimlerin döngüsü açıklanmış olur. *Gölge Adam* ve *Gölge-Gelin* bu mitten ilham almışsa, "yalnız yaşayan adam", karanlığın ve gölgenin efendisi Hades'in dengidir ve saçları çiçeklerle bezeli, adamın "sıkıca sarıldığı" "grilere bürünmüş hanım" ise Hades'in gelini Persephone'dir. *Gölge Adam*'da adam ve hanım bir *tepenin içinde* yaşar, Kelt mitolojisinde Yeraltı (ya da Ötedünya) anlamına gelen yaygın bir ifade; *Gölge-Gelin*'de burası "aşağıda", "gece ile gündüzün olmadığı" bir diyardır, Hades'in diyarının karanlığı için iyi bir tarif. Her iki şiirdeki, "senede

bir mağaralar esnediğinde" atfı ve özellikle de *Gölge-Gelin*'de "saklı şeylerin uyanması" bahsi –uzun bir kışın ardından baharın dönüşü, kuraklığın ardından yeşeren şeyler– benzerliği güçlendirir.

Fakat, Kocher'ın belirttiği gibi, "[*Gölge-Gelin*] ile mit arasındaki farklılıklar, benzerlikler kadar çok olduğundan, dogmatizm akıllıca olmaz" (*Master of Middle-earth: The Fiction of J.R.R.Tolkien* (1972)). Persephone'yi şiddet kullanarak yakalamadan önce Hades'in "uzun uzun veya kıpırtısızca, kalıcı taş veya heykel gibi oturduğu" söylenmez. Yeraltı'nın kralı ve kraliçesi senenin belli bir zamanında "şafağa dek dans" etmez de. Aynı zamanda, imgelemin ve olayların tuhaflığı düşünülürse, iki şiir de ani ve bağlayıcı bir aşktan bahsetmez: bu, örneğin, "Silmarillion"daki, Beren'in baldıranlar arasında dans eden Lúthien Tinúviel'e rastlaması veya Thingol'un ağaçların gölgesinde Melian'ın büyüsüne kapılması hikâyeleri gibi değildir.

Şiirdeki adam saklanmış bekliyor muydu, yoksa, uyanmadan önce, *Gölge-Gelin*'deki kadar açık bir sihirle bağlanmış mıydı? *Gölge-Adam*'da olduğu gibi uyandığında bir gölge ediniyor mu, yoksa gözden geçirilmiş versiyonda olduğu gibi hanımınkini alıp

paylaşıyor mu? Hanım, bazı eleştirmenlerin söylediği gibi, bir elf mi? Eğer öyleyse, Tolkien'in 1920'lerde, Eski İngilizce ile yazdığı, 1936'da *Filologlar İçin Şarkılar*'da yayınlanan ve Tom Shippey tarafından, bir çeviriyle birlikte, *Road to Middle-Earth*'te basılan *Ides Ælfscýne* şiirini hatırlamaya değebilir: bu şiirde, "bir elf-güzel hanım' (*ides ælfscýne*) bir oğlanı kucaklıyor ve onu yanına alıp "kasvetin altına, gölge-yolun her zaman titreştiği yere" götürüyor (2005 baskısı).

Gölge Adam'daki "gecenin bir çeşmeyle aydınlandığı yerde" tabirini açıklayamadık. Belki de Mezmurlar 36:9'daki Tanrı'ya bir atıftır: "Çünkü yaşam çeşmesi sendedir; ışığı senin ışığında göreceğiz."[1]

1 "Çünkü yaşam kaynağı sensin, senin ışığınla aydınlanırız." –*çn*

İSTİF

İstif, *Iúmonna Gold Galdre Bewunden* ile başlayan ve muhtemelen 1922'nin sonunda yazılıp, Ocak 1923'te Leeds dergisi *The Gryphon*'da yayınlanan bir dizi versiyonun sonuncusu. Tolkien *Iúmonna Gold Galdre Bewunden*'i iyice gözden geçirdi ve ikinci versiyonu aynı başlıkla (burada basıldığı gibi ama şapkasız) 4 Mart 1937'de, *Oxford Magazine*'de yayınlattı. 1962'de şiir, birkaç küçük değişiklikle, *Bombadil* derlemesindeki İstif oldu. Fakat Tolkien şiirin başlığı olarak "İstif" sözcüğünü Eylül 1946'da, metnin bir kopyasından –o sırada hangi versiyon en sonuncusuysa– bahsederken kullanmıştı. Tolkien bu versiyonu, *Ham'li Çiftçi Giles* hikâyesi ile birlikte yayınlanması için George Allen&Unwin'e gönderdi. Burada *The Gryphon*'da yayınlanan versiyonu basıyoruz (orijinalin üçüncü kıtasında geçen bir yazım hatasını düzelterek; "His" yerine "He" kullanılmıştı):

Elfler vardı eskiden, ve güçlü sihirler
Yeşil tepelerin altında, çukur vadilerde
İşledikleri altınların şarkısını söylerlerdi neşeyle,
Zamanın derinliklerinde, genç yeryüzünde,
Cehennem kazılmadan, ejderhalar çoğalmadan
önce
Ve cüceler üretilmeden ilkel zindanlarda;
Birkaç diyarda insanlar vardı
Biraz öğrenen Elf ağızlarının ve ellerinin hünerini.
Ama kıyamet çöktü üstlerine, kesildi şarkıları,
Ve onları yapan hırs inlerine saklamadı
Mücevherlerini, altınlarını ve güzelliklerini,
Ve gölgeler düştü Elfinesse'in üzerine.

Bir cüce vardı derin bir mağarada, yaşlı,
Sayan sahip olduğu altınları,
Cücelerin insanlardan ve elflerden çaldığı
Ve karanlıkta kasvetli kendilerine sakladıkları.
Ama gözleri zayıfladı, kulakları işitmez oldu
Ve yaşlı kafasındaki deri sararıp soldu;
Orada gözlerden uzakta kemikli pençesinden
akardı
Kusursuz mücevherlerin hafif ışıltısı.
Toprağı sarsan ayakları duymadı,

Genç ejderhaların kanat hışırtılarını,
Alev alev açgözlülükleriyle arsız neşesini;
Umudu altındaydı cücenin, mücevherlereydi
güveni.
Ama bir ejderha buldu onun karanlık soğuk inini,
Ve kaybetti dünyayı, ve çaldığı her şeyi.

Eski bir taşın altında yaşlı bir ejderha vardı
Yapayalnız, kırmızı gözlerini kırpıştıran.
Ateşten kalbinin alevleri soldu;
Boğum boğumdu, kırışıktı, bükülmüştü bacakları;
Neşesi ölmüştü, zalim gençliğiyle birlikte,
Ama açgözlülüğü hâlâ yanıyordu için için, ve
amansızdı.
Göbeğindeki çamura yapışmış mücevherlerle
Altınlarını öpüp koklardı
Hazinesinin üzerine uzanıp düş kurardı
Hayal ederdi tek bir küçük yüzüğe el süren
Hırsızların çekeceği dertleri ve ezici acıları;
Ve huzursuzluk içinde düş görürken bir kanadını
kıpırdattı.
Ne ayak sesini duydu ne de koşum takımının
şıngırtısını
Mağarasının eşiğine kadar gelen korkusuz savaşçı

Çağırana kadar onu dışarı, koruması için altınını,
Ama demir ejderhanın kalbini soğuk bir ıstırapla
yardı.

Yaşlı bir kral otururdu yüksek tahtında:
Kemikli dizlerine sarkardı ak sakalı da;
Ne etin tadını alırdı ne de içkinin
Ne de şarkıların; bir tek düşünürdü için için
Kapağı oymalı devasa sandığını
İçine mücevherler ve altın sakladığı
Kara topraktaki gizli hazine odasında;
Demirden bantlı sağlam kapıların ardında.
Savaşçılarının kılıçları köreldi, paslandı,
İhtişamı söndü, idaresi haksız kaldı,
Salonları boş, soğuk sarayı,
Ama elf altını sahibi bir kraldı.
Dağ geçitlerindeki boruları duymadı,
Ezilmiş çimlerdeki kan kokusunu almadı,
Salonları yandı, krallığı devrildi;
Kemikleri şerefsizce bir mezara itildi.

Eski bir hazine var karanlık bir kayada,
Kimsenin açamadığı kapıların ardında;
Anahtarları kaybolmuş, patika silinmiş,

Bilinmeyen tümseğin üzerinde çimenler bitmiş;
Koyunlar orada beslenir, tarla kuşları kalkar,
Onun yeşil örtüsünden, ve hiçbir insan gözü
Bulamayacak sırrını, ta ki dönene kadar
Hazineyi işleyen, ta ki yanana kadar
Peri ışıkları, ve ormanlar sarsılana,
Ve uzun zamandır sessiz olan şarkılar bir kez
daha uyanana kadar.

"Iúmonna gold galdre bewunden" Eski İngiliz şiiri *Beowulf*'un 3052. dizesi ve bu eser bir akademisyen olarak Tolkien'i yakından ilgilendiriyordu. Sözcükler, Tolkien'in çevirisiyle (Pauline Baynes'e yazdığı bir mektuba dâhil edilmiş, 6 Aralık 1961, *Letters*), "eski zamanların insanlarının sihre bürünmüş altını" demek ve *Beowulf*'ta, kadim günlerde toparlanmış büyük bir hazineye atıfta bulunuyor. Bu hazineye, el sürecek olanlara karşı bir sihir yapılmış veya lanet konulmuş. Başlık Tolkien'in şiirine uygun düşüyor, şiir kıta kıta açgözlülüğün ve mal sahibi olma hırsının "lanetini" inceliyor.

Şiirin tüm versiyonları uzun zaman önce başlıyor: elfler "yeşil tepelerin altında" şarkı söyleyerek çalışırken, "altın ve mücevherlerle" (1923) "pek çok

güzel eser" yaparken (1937, 1962). Ama açgözlülük servetlerine düşman (isimsiz) varlıkları kendine çekiyor ve elflerin hükmü düşüyor. Daha sonra, hazine "derin bir mağaradaki yaşlı cücenin" elinde görülüyor ve 1923 tarihli versiyona göre bu hazinenin hırsızlık yoluyla elde edildiği açık: cüceler altınları ve ışıltılı mücevherleri "insanlardan ve elflerden" çalmış. Gözden geçirilmiş versiyonda cüceye artık hırsız denmiyor ama "elinin devamlı gittiği gümüş ve altınları" var. Orijinal metindeki *clave* fiili "sıkıca yapışmak" demek. Ve cüce kıymetli şeyler yapıyor ama Elfler gibi güzellikleri için değil, "kralların gücünü satın almak için". 1923 versiyonunda inzivası yalnızca ima ediliyor; sonraki versiyonlarda, ejderha geldiği zaman cücenin "kırmızı ateşte yalnız" öldüğü açık seçik ifade ediliyor. (1937, 1962).

Üçüncü kıtadaki ejderha hazinesinin üzerinde yatarak yaşlanıp zayıflıyor ve amansızca (*"he had no ruth"*, 1923) hırsızlara ne yapacağını düşünüp duruyor. Hazinesine mecazen zincirli olan ejderha, yaşlı cüce gibi, uğruna "açgözlülüğünün hâlâ için için yandığı" şeyi elinde tutamıyor (1923). "Kapağı oymalı devasa sandığının" içindeki hazineye takıntılı, onu sağlam kapıların ardında saklayan ama krallığını

ihmal eden "yaşlı kralın" da kaderi aynı. Krallarının "boş salonlarını" ve soğuk sarayını (*bower* – konut) savunmak üzere ne kadar kalmışsa, savaşçılarının (1937 ve 1962 versiyonlarında *thane* – uyruk, askeri hizmet karşılığında toprak bahşedilen adamlar) kılıçları paslanıp köreliyor.

Bu son kıtadaki ironi, Tom Shippey'nin yorumladığı gibi, hazinenin "karanlık topraktaki gizli hazine odasında" olması ve yaşlı kral öldüğünde "kimsenin açamadığı kapıların ardında" unutulması (1937, 1962). İlk "Iúmonna gold galdre bewunden"de hazine "bilinmeyen" yeşil bir tümseğin altında yatıyor ve "Hazineyi işleyenler geri dönene kadar hiçbir insanın gözleri onun sırrını bulamayacak". 1923 versiyonu ileriye, altın günlerin geri döneceği zamana bakıyor: "Peri ışıkları yanana kadar". Daha sonraki versiyonlar ise mutlak kaybı öngörüyor: "Tanrılar beklerken ve elfler uyurken,/ kadim sırrını toprak saklayacak" (1937) dizeleri, "Gece gözünü ayırmayacak o eski hazineden,/ Dünya beklerken ve Elfler uyurken" olarak değiştirilmiş.

Şiirlerdeki "göbeğine mücevherler yapışan" ve 1937 ve 1962 versiyonlarında "kara kanadının gölgesindeki en küçük yüzüğün bile yerini bilen" ejder-

ha (ilk defa 1937'de yayınlanan) *Hobbit*'teki "güzel elmaslardan yeleği" ile Smaug'un yakın kuzeni ve üç yüz sene boyunca hazinesinin üzerinde oturan *Beowulf*'un ejderhasının akrabası. *Hobbit*'in 12. bölümünde Bilbo, Smaug'un inine girer ve bir kupa çalar; engin hazinesinin küçücük bir parçası olmasına rağmen Smaug kupanın eksikliğini fark eder. "Ejderhalar," diye açıklar Tolkien, "onca serveti kullanmıyor olabilir ama kural olarak gramına kadar bilirler, özellikle de uzun süre boyunca sahip olduktan sonra; Smaug da istisna değildi." Şiirlerdeki ejderhaya *Hobbit*'te de atıfta bulunulur, Smaug "huzursuz bir düş" görür ve bu düşte "boy pos açısından önemsiz ama acı bir kılıcı ve mangal gibi yüreği olan bir savaşçı nahoş bir rol oynar."

Bombadil'in önsözünde Tolkien, artık hobbitlerin Kırmızı Kitap'ında yazılı olduğunu hayal ettiği İstif hakkında şöyle der: "Elf ve Númenór, Ayrıkvadi irfanını temel alır ve [Orta-dünya'da] Birinci Çağ'ın sonundaki kahramanlık günlerini konu eder; Túrin ve cüce Mîm hakkındaki Númenór hikâyesinden yankılar taşıyormuş gibi görünüyor." *Hobbit* ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde *Ayrıkvadi* bir Elf kalesidir ve *Yüzüklerin Efendisi*'nin Önsözünde Hobbit tarihçileri

için önemli bir bilgi kaynağı olduğu söylenir. *Númenór* insanların ada krallığı ve karanlık Lord Morgoth düştükten sonra kurulmuş. İkinci Çağ'ın sonunda Númenórlular Orta-dünya'ya gelmiş ve Arnor ve Gondor diyarlarını kurmuş. İnsan Túrin (Túrin Turambar) Birinci Çağ'ın en büyük savaşçılarından biriymiş. (1950'lerde geliştirilen haliyle) *Sillmarillion*'da, Bodur-cüce Mîm'in hayatını kurtarıyor. Mîm daha eski hikâyelerdeki mitolojide de, Nargothrond kalesindeki ejderha hazinesiyle bağlantılı olarak yer alıyor (ama o sırada Túrin'le bir ilgisi yok). *Quenta Noldorinwa*'da (1930'lar civarı) Mîm "altın ve mücevherlerle oynayarak oturuyor, onları parmaklarının arasından akıtıyor ve pek çok sihirle kendine bağlıyor" (*Orta-dünya'nın Şekillenmesi* (1986)). Tolkien'in *Bombadil*'in önsözünde Mîm'den bahsetmesi, on beş sene sonra 1977'de *Silmarillion* ortaya çıkana kadar hikâyesi hiçbir şekilde anlatılmamış bir karakterden basılı bir kitapta söz edilmesinin ilk örneği.

İstif ile "Silmarillion" arasında bağlantı, Tolkien'in 5 Mart 1964'te Bayan Eileen Elgar'a yazdığı mektupta da konu ediliyor. Bu mektupta Tolkien şiirden, mitolojinin doruk noktasıymış gibi bahsediyor. İlk kıtadaki "tanrıların", (tanrı) Iluvatar'ın şarkı

söyleyerek dünyayı ve tüm maddelerle birlikte altın ve gümüşü yaratmasına yardım eden hakim güçler (Ainur) olduğunu açıklıyor. Ve Cüceler şerle müttefik olmasa da, bir şeyler üretme sevgisinden haşin bir sahip olma hırsına geçmeye doğal bir eğilimleri olduğunu belirtiyor. Dolayısıyla İstif'te (ve yalnızca 1937 tarihli öncelinde) mitolojinin diğer unsurlarını aramak mümkün, örneğin *Elfyuvası*, tipik olarak Eldamar'a atıfta bulunan bir isim, Tolkien'in kurgusal dünyasında uzak Batı'da bulunan Elf memleketi ama bu bağlamda, daha geniş olarak, Elflerin yaşadığı topraklar veya Elf halkının kendisi anlamına geliyor olmalı. (Özellikle de, Elf diyarı Doriath ve Doriath'ın düşüşü düşünülebilir: bkz. *Silmarillion,* 22. bölüm). *Cehennem*, mitoloji müsveddelerinde olduğu gibi, Angband zindan kalesine atıfta bulunuyor olabilir. Ve "Silmarillion"da olduğu gibi şiirde de, halklar arasında ilk yaratılan Elfler ve "cüceler üretilmiş".

Fakat, 1937'deki haliyle "Silmarillion"da Ainurların ana çabası ay ve güneşin yaratılmasından uzun zaman önce gerçekleşmişti ama aynı sene *Oxford Magazine*'de çıkan (ve ileriye, 1962'ye taşınan) şiirde böyle değil. Aynı zamanda, "Ay yeni ve güneş gençken" tabirinin, daha eski zamanlara atıfta bu-

lunsa da bulunmasa da, bir hikâyenin başlangıcında geleneksel olarak, "bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde" demeye benzediğini belirtmemiz lazım. "Tanrılara" atıfta bulunmamasına rağmen 1923 tarihli *Iúmonna Gold Galdre Bewunden* de "Silmarillion" yankıları taşıyor, örneğin Elfler yeşil tepelerin altında şarkı söylüyor (*Elfinesse, Elfyuvası*'nın daha eski bir dengi), ardından "*ilkel* (orj. *rude*) zindanlarda cüceler üretiliyor". Tolkien'in düşüncelerinde her zaman "hakim bir yapı" olan (*Letters*) mitolojinin ilk şiirin yazılmasını etkilediğini düşünmek mümkün; ama etkilememiş de olabilir. İlham gerekmişse, hazineler bahsi edebiyatta 1923'ten önce de boldu ve açgözlülük ve kudret temaları Tolkien'in kurgusunda, özellikle de "ejderha hastalığı" ile *Hobbit*'te, her şeye hakim Yüzük ile *Yüzüklerin Efendisi*'nde ve "Silmarillion"daki Feanor ile Silmarillerin hikâyesinde, her zaman bulunan unsurlar.

6 Aralık 1961'de, Tolkien Pauline Baynes'e illüstrasyonlarında İstif'in "şen şakrak" ele alınmaması gerektiğini, bunun bir hazineyi "miras alan bir dizi (isimsiz) karakterin" acılarının hikâyesi ve "bir antikite dokuması" olduğunu ve "bireysel acıma hissine" pek dalınmaması gerektiğini yazdı. Baynes'in

İstif'in *Bombadil* şiirleri arasında en sevdiği şiir olduğu yorumuna karşılık olarak Tolkien şöyle diyor: "çok ilgimi çekti... çünkü [aralarındaki] en az akıcı olan şiir, eski İngiliz veznine benzeyen bir tarzda yazılmış" – yani Anglo-Saxon tarzında, her dizenin ortasında bir *caesura*, yani duraksamayla (*Letters*).

Tolkien Baynes'in *Bombadil* derlemesi için hazırladığı resimleri, tam sayfalık İstif illüstrasyonu dışında onaylamış. Rayner Unwin'e yazdığı mektupta, "mükemmel Solucan [ejderha] resmine rağmen, genç savaşçı konusunda feci başarısız olmuş. Bu arkaik ve kahramansı bir tema... ama miğfersiz ve kalkansız genç adam, bacaklarında bazı geç ortaçağ zırh parçalarıyla, bir Tudor uşağına benziyor. Resim açısından güçlükleri anlıyorum; ama elbette, ne kadar aciz olursa olsun, hiçbir ejderha başını mağaranın girişinin aksi yönüne uzatarak yatmazdı" (29 Ağustos 1962, A&U arşivi; *Kronoloji*). Tolkien'in kuşkularına rağmen, illüstrasyon yayınlandı ve sonraki baskılarda da kullanıldı. Fakat Baynes Tolkien'in eleştirisini ciddiye aldı ve Tolkien'in Şiirler ve hikâyeler (1980) derlemesi için resmi değiştirerek (bu kitabın giriş bölümünde sunulmaktadır) "genç savaşçı" ve ejderhaya ek olarak, 1962'da basılan kitapta belirsiz görü-

nen hazineyi de geliştirdi.

Iúmonna Gold Galdre Bewunden'in 1923 ve 1937 versiyonları *Beowulf ve Eleştirmenler* (2002, düzeltilmiş baskı 2011) kitabında, editör Michael D.C. Drout'un analizi ve alternatif okumalarıyla, yeniden basıldı. Tolkien 1930'ların başlarında, Oxford'da, *Beowulf* hakkında bir tartışmada şiiri "ara söz" olarak dâhil etmişti. *Beowulf ve Eleştirmenler* başlıklı konuşma, gözden geçirilerek ve şiir dâhil edilmeden, Tolkien'in 1936'da British Academy'de verdiği *Beowulf: Canavarlar ve Eleştirmenler* başlıklı konuşması oldu.

DENİZ-ÇANI

Deniz-Çanı, Looney – Kaçık adlı şiirin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş versiyonudur. Tolkien *Looney*'yi muhtemelen 1932 veya 1933'te yazmıştı ve *Oxford Magazine*'in 19 Ocak 1934 tarihli sayısında yayınlatmıştı:

"Nerelere gittin, neler gördün
Paçavralar içinde sokakta yürürken?"

"Öyle bir diyardan geldim ki kumsal soğuktu,
Beni karşılamak için çıkan insan yoktu.

Bir kayığa denk geldim, boş süzülüyordu
Ona bindim; kayık hızla yüzdü;
Yelkensiz gitti, küreksiz hızlandı;
Taşlı kumsallar loşlukta soldu.

Serpintiyle ıslatarak beni götürüyordu,

Sislere sarınarak bir başka diyara;
Yıldızlar pırıldıyordu; kıyı ışıldıyordu,
Ay köpüklere vurmuştu, gümüştü kumlar.
Kemikten beyaz taşlar topladım,
İnciler, kristaller ve ışıltılı kabuklar;
Gölgelerin çırpındığı çimenliklere tırmandım,
Çiçekler derledim, tıpkı titreşen çanlar,
Yapraklar ve demet demet otlar topladım.
Büründüm mücevher yeşili esvaba,
Mor ve altınla kaplandı vücudum;
Gözlerimde yıldızlarla ve ay ışıltısıyla.

Bütün gece şarkılar yankılandı
Vadide pek çok canlı koşup oynadı:
Kar beyazı tavşanlar, deliğinden çıkmış fareler;
Fenerden gözlerle kanatlanan pervaneler;
Sessiz sedasız bir şaşkınlık içinde
Karanlık kapılarından bakan porsuklar.
Dans edenler vardı orada, havada kanatlar,
Ayağına çevik, yeşillikte oynayanlar.

Karanlık bir bulut çöktü. Yüksek sesle bağırdım;
Yanıt gelmedi, ben yola devam ederken.
Kulaklarımda uğuldadı aceleci rüzgâr;

Saçlarım savruluyordu, belim bükülürken.
Bir korulukta yürüdüm: sessiz ve dingin
Yapraklar yoktu; çıplaktı dallar.
Orada oturdum dalgın dalgın;
Gelip geçti boş evlerine baykuşlar.

Bir sene ve bir gün yolculuk ettim –
Üzerimde gölgeler, altımda taşlar – Tepelerin
altından, tepelerin üzerinden geçtim,
Fundalıkta uğuldarken rüzgâr.
Kuşlar uçuyordu, durmadan haykırarak;
Sesler duydum kurşuni mağaralarda.
Buz gibiydi su kıyıda,
Sis uzanıyordu uzun dalgaların üzerinde.

Kayık hâlâ oradaydı, yüzerdi hâlâ,
Dalgalarla dönerek, suda sallanarak.
İçine oturdum; yüzdü hızla
Dalgalara tırmanarak ve denizler aşarak,
Martıların konduğu enkazlarını geçtik
Işıkla dolu koca gemilerin
Kuzgun kadar kara, limana girdik,
Baykuş kadar sessiz, ortasında gecenin.
Rüzgâr uğulduyor, evlerde kepenekler kapalı,

Yollar boş. Bulup oturdum bir kapı,
Pıtırdayan yağmurun altında saydım ganimetimi:
Yalnızca kuru yapraklar ve çakıl taşları,
Ve tek bir deniz kabuğu,
Hâlâ duyarım onda sihrin uzak yankılarını,
Perişan yürürken sokaktan aşağı.
Konuşmalıyım kendi kendime naçar;
Çünkü nadiren konuşuyor, karşıma çıkanlar."

Looney'deki diyalog *Yaşlı Denizcinin* Şiiri'ndeki diyalogu hatırlatıyor, yalnız Coleridge'in "kır sakallı kaçığı", hikâyesini düğün misafirine zorla dinletirken *Looney*'deki gezgin yalnızca sorulduğu zaman anlatıyor: "Nerelere gittin, neler gördün?" Burada iki ses var ve insanlar gezginle "nadiren" konuşuyor; *Deniz-Çanı*'nda tek bir ses var çünkü gezginin karşılaştığı insanlar konuşmuyor. Aynı zamanda, *Deniz-Çanı*'nda gezgin "gururla" görünmez sakinlere ortaya çıkmalarını emrettiğinde gökyüzünü kara bir bulut kaplıyor. Buna karşın *Looney*'de ancak kara bulut belirdikten sonra "yüksek sesle bağırıyor". Şiirler "deniz-çanı" konusunda da ayrışıyor: *Looney*'de gezgin "tek bir kabukla" dönüyor ve onda "sihri hâlâ duyuyor". Sonraki şiirde, gezgin kabuğu yolculuk-

tan önce buluyor ve içinde, bir çağrı veya davet gibi, "sonsuz denizler üzerinde çınlayan bir ses" duyuyor.

Her iki şiir de Ötedünya'ya, "bir sene ve bir gün" süren bir ziyareti tarif ediyor fakat yalnızca sonraki şiir "elf" unsuru içeriyor, bunda uzak diyarda yaşayanlar her zaman ulaşılabilenin hemen ötesinde. Tom Shippey *Orta-Dünya Yolu'nda*, Looney'de gizemli diyarın iki kıta boyunca bir cennet manzarası olduğunu ve sonra karanlıklaştığını belirtiyor. Buna karşın *Deniz-Çanı*'nda tehditkar imgeler –kükreyen dalgalar, "tehlikeli resif", "kayalık uçurumlar", "kasvetli mağaralar"– hep birden ortaya çıkıyor ve bu ruh hali sürüyor. "Faërie," diye yazmış Tolkien, peri masalları diyarından bahsederken, "tehlikeli bir diyar ve içinde, tedbirsizler için tuzaklar ve aşırı cüretliler için zindanlar var... [Diyarın] zenginliği ve tuhaflığı karşısında, onları aktarabilecek gezginin dili tutuluyor. Ve gezgin oradayken, çok fazla soru sorması tehlikeli çünkü aksi halde kapılar kapanabilir ve anahtarlar kaybolabilir" (*Peri Masalları Üzerine, Canavarlar, Eleştiriler ve Diğer Makaleler* kitabından).

Birden çok eleştirmenin dediği gibi, *Looney* ve *Deniz-Çanı*'nda konuşan karakterin durumu peri masallarında ortak bir unsurdur: karakter Faërie'ye

yolculuk eder ve bu yolculuktan değişmiş olarak döner. Her iki şiirdeki gezginler geri döndüğünde perişan haldedir; *Deniz-Çanı*'ndakinin, sırtına binen senelerle beli bükülmüş, saçları kırlaşmıştır. Yine peri masalları geleneği uyarınca, peri diyarından bir şey almaya çalışan (ya da bir şeyin karşılığında peri altınıyla ödeme yapılan) kişiler geride çok az şey kaldığını veya hiçbir şey kalmadığını görür. *Looney*'deki anlatıcı "kazancının yalnızca kurumuş yapraklar, çakıllar ve tek bir kabuk" olduğunu söyler ama en azından çan hâlâ "uzaktan uzağa yankılanmaktadır". *Deniz-Çanı*'ndaki gezgin ise, "yabancı bir diyarda" güç kazandıktan sonra –"elinde uzun bir asa ve altın bir bayrakla" simgeleniyor; kralların asası ve kılıcı– "kapanan ellerinde" yalnızca "birkaç zerre kum ve ölü, sessiz bir deniz çanı" buluyor. Tekneye binip gitmek için sabırsızlanan ve sonra krallığını ilan edecek kadar küstah olan bu karaktere, Faërie'nin uzak yankısı bile reddediliyor: "Bir daha o çanı duymayacak kulaklarım,/ Ayaklarım adımlamayacak o aynı kumsalı,/ Bir daha asla'.

Bombadil'in önsözünde Tolkien *Deniz-Çanı*'nı "kesinlikle hobbit kaynaklı" olarak tarif ediyor, Orta-dünya'nın tarihinde, geç zamanlarda üretilmiş bir

eser ve (kurgusal) müsveddenin başına *Frodo'nun Düşü* başlığı çiziktirilmiş. "Bu," diyor, "olağanüstü. Büyük olasılıkla şiiri Frodo yazmış olsa da, başlık onun son üç sene Mart ve Ekim'de gördüğü karanlık ve çaresiz düşlerle ilişkili olduğunu gösteriyor." *Yüzüklerin Efendisi*'nin 6.kitap, 9.bölümünde ve aynı eserin Ek B'sinde (*Senelerin hikâyesi*), Frodo'nun 13 Mart'ta, yani Shelob tarafından zehirlenmesinin yıldönümünde ve 6 Ekim'de, Fırtınabaşı'nda yaralandığı tarihte hastalandığı söyleniyor. " 'Gezginlik çılgınlığına' kapılmış Hobbitlerle ilgili başka hikâyeler vardı kesinlikle," diye devam ediyor Tolkien. Gezginlik çılgınlığı, ilk olarak *Hobbit*'in 1. bölümünde bahsedilen nadir bir durumdu ("çılgın maceralar için bilinmeyen diyarlara giden onca sessiz sakin kızlar ve oğlanlar"). "Ve geri dönseler bile, tuhaf ve suskun kişilere dönüşmüş oluyorlardı," diye ekliyor.

"Deniz düşüncesi," diyor Tolkien önsözde aynı zamanda, "hobbit imgeleminde, arka planda hep var." Kendi imgeleminde de öyleydi: Gemiler ve martılar, uçurumlar ve mağaralar, rüzgâr ve dalga pek çok eserinde yer alıyor. *Deniz-Çanı*'ndaki "ışıl ışıl kumlar, inci tozu ve öğütülmüş mücevher" Elflerin ve meleksi güçlerin "Kutsal Diyarı" Valinor tas-

virlerini hatırlatıyor. Aynı zamanda "Silmarillion"da: "Noldor [Teleri'ye] pek çok mücevher verdi, opaller, elmaslar, solgun kristaller ve onlar bunları kıyılara saçtılar, havuzlara döktüler. O günlerde Elendë kumsalları muhteşemdi" (*Morgoth'un Yüzüğü* (1993)). Ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde Eärendil'in şarkısında (2. kitap, 1. bölüm; bakınız. *Macera* notlarımız), Valinor hakkındaki, "Hepakşam'ın yüksek tepeleri/ gümüş çeşmelerin usul usul aktığı" sözleri *Deniz-Çanı*'nda da yankılanıyor ve anlatıcı "basamak basamak bir dereye tırmanarak her daim akşam olan güzel bir diyara" ulaşıyor.

Pauline Baynes'e yazdığı mektupta Tolkien *Deniz-Çanı*'nın *Bombadil* derlemesi için seçtiği şiirlerin "en zayıfı" olduğunu belirtiyor (6 Aralık 1961, *Letters*) ve Rayner Unwin'le yazışırken, ona gönderdikleri arasındaki "en muğlak, en öznel ve en az başarılı" parça olarak tarif ediyor (8 Aralık 1961, A&U arşivi; *Okuyucu Rehberi*). Neden böyle düşündüğünü biz bilemiyoruz. Zamanında, eser W.H. Auden tarafından övüldü ve *Bombadil* kitabındaki diğer şiirlere göre çok daha fazla incelemenin konusu oldu. Bunların en ayrıntılıları Verlyn Flieger'a ait olanlardır. Başka noktaların yanı sıra Flieger,

Deniz Çanı (ve *Looney*) ile Tolkien'in 1920'lerde yazılmış Eski İngilizce *Ides Ælfscýne* şiiri arasında paralellikler bulmuştur. Bu şiirde bir oğlan çocuğu okyanusu aşarak "gümüş kumsallı uzak bir diyara... loş ve kasvetli dalgaların yanında" gider ve sonunda memleketine döndüğünde "solgun ve yalnızdır." Flieger, Tolkien'in daha sonraları yazdığı *Büyük Wootton* hikâyesi (1967) yorumunda ise, *Deniz-Çanı*'na dair bir tür düzeltme olduğunu yazar, "yakıcı acıyı dindiriyor ve Faërie'nin kaybını bu dünyadaki şeylere dair yenilenmiş bir takdirle dengeliyor". Sık sık Peri Diyarı'nı (bu kitaptaki yazımıyla Faery) ziyaret eden Demirci sonunda, bir daha dönmemecesine oradan ayrılmak zorunda kalıyor ama "ailesinde ve dostlarında teselli buluyor". *Deniz-Çanı*'ndaki gezgin gibi, Demirci de "Ötedünya'nın ona göre olmadığını kavrıyor; ama yolcunun aksine" oradan gönülsüzce fakat kendi isteğiyle vazgeçiyor, "gittiği ve gördüğü yerler sonucunda yalıtılmış değil, zenginleşmiş" olarak (*Bir Zaman Meselesi: J.R.R.Tolkien'in Faërie Yolu* (1997)).

Looney'de *moonsheen*, *moonshine* (ay ışığı) sözcüğünün bir varyasyonu. *Frore* "aşırı soğuk" *freeze* sözcüğünün geçmiş zamandaki arkaik sıfat hali. *De-*

niz-Çanı'nda *ruel-bone* "balina kemiği" için kullanılan eski bir sözcük. *Rill* küçük bir dere. *Nenuphar* nilüfer. *Gladdon-sword* süsen ve aynı zamanda *flag* olarak biliniyor. Yaprakları kılıç şeklinde. Yani anlatıcının bahsettiği "*flag of gold*" sarı süsen. *Brock* porsuk, *sea-wrack* kıyıda yetişen yosunlara atıfta bulunuyor.

SON GEMİ

Son geminin önceli 1934'te, *Sacred Heart Manastırları Tarihçeleri* no.4'te yayınlanan *Firiel* şiiriydi:

Saat üçtü Firiel dışarı baktığında:
turşuni gece gidiyordu;
Altın bir horoz çok uzaklarda
tiz ve berrak bir sesle ötüyordu.
Ağaçlar karanlık, ışıksa solgun,
uyanan kuşlar cıvıldıyordu,
Bir rüzgâr esti serin ve kırılgan
loş yaprakların arasında süzülüyordu.

Pencereden izledi büyüyen aydınlığı,
güneş ışınlarının uzanmasını
Yaprakların ve toprakların üzerinde
çimenlikteki kurşuni çiylere.
Beyaz ayakları hareketlendi sessizce,
merdiveni indi bir kıvılcım gibi,

Çiy damlalarıyla süslü çimlerde
dans edercesine süzüldü geçti.

Elbisesinin eteklerinde mücevherlerle
koşarak indi ırmak başına,
Yaslanarak bir söğüt gövdesine
izledi suyun geçmesini salına salına.
Bir yalıçapkını taş gibi daldı suya
sazları hafifçe sallayıp bükerek
Mavi bir şimşek düşmüştü adeta
zambakları uzağa sürükleyerek.

Aniden bir ezgi geldi kulağına,
orada ışıl ışıl dururken
Salmış saçlarını omuzlarına
sabah alevi gibi beline dökülürken.
Flütler vardı, çalınan arpler,
rüzgâr gibi genç ve tizdi
Kulağına kadar gelen ezgiler,
sallanan yeşil yapraklarda.

Altın gagalı ve kürekli bir tekne geldi
bembeyaz tahtalarıyla süzülerek;

Onun hızlı rotasına yol gösterdi
kuğular gururla önden yüzerek.
Elf diyarının latif ahalisi
kürek çekiyordu beyazlar içinde
Ve ayakta duruyordu taç takmış üç tanesi
parlak saçlarını rüzgâra vere vere.

Arp ve flüt çalarken ozanları,
kutsal dağların altındaki
Yeşil çimenlikten duyulan denizin sesi gibi
söylediler şarkılarını.
Pruva döndü, tekne yanaştı
dediler ki: "Firiel! Gemiye gel!
Ey, yeryüzünün güzel kızı!"

"Nereye gidersiniz, ey Elf ahalisi,
süzüle süzüle sudan aşağı?
Belki alacakaranlığa, kayın ve meşenin altında
yeşil ormanda tuttuğunuz saklı?
Kıyıya vuran köpüklere
ve ak martıların feryatlarına?
Sırtında uçarak güçlü kuğuların
kurşuni ve soğuk Kuzey adalarına?"

"Hayır! İleriye, çok uzaklara
meşenin, karaağacın, söğüdün ardına
Sırtımızı vererek gri batı limanlarına,
yeşil dalgaları yara yara,
Döneceğiz Elf yuvasına,
son dağların ardında,
Ayakları dış köpüklerinde olan
dünyanın derin kaynaklarının.

Elfyuvası'nda berrak bir çan,
beyaz kulede çalıyor!
Ormana ve suya veda ederek
elfler uzun yola çıkıyor!
Burada yapraklar düşüyor, çimenler sarı,
güneş ve ay solup gidiyor,
Pek az kişiye gelen bu çağrı
onları bu yolculuğa sürüklüyor."

Firiel ırmak kıyısından baktı,
bir adım atmaya cesaret ederek;
Sonra yüreği burkuldu, kuruntuya kapıldı,
ve kalakaldı onları izleyerek.
Yuvarlak güneş yükseğe tırmandı,
ve çiy buharlaştı;

Teker teker solup gitti,
elflerin uzak sesleri.

Elbisesinin eteklerinde mücevher yoktu
firiel çimenlikte geri dönerken
Karanlık kapıdan geçip çatının altına
yeryüzünün güzel kızı girerken.
Saat sekizde yeşiller ve beyazlar içinde
ve örmüş uzun saçlarını,
Geceyi bırakarak indi aşağı
ve bir hayal soldu gitti.

Tırmandı yuvarlak güneş,
ve meşguldü dünya,
İçeri dışarı, yürü ve koş,
baş döndürücü bir karınca yuvası adeta.
Evin içinde ayaklar
pıtır pıtır yürüdüler;
Süpürgeler, fırçalar ve dövüldü kilimler,
tangırdadı tabaklar ve kovalar.

Kahvaltı sofrası serildi;
sesler yüksek ve neşeliydi;
Reçel, bal ve marmelat,

böğürtlen, meyve ve süt.
Ondan bundan konuştular,
iş güç bahsi, şakalar ve para,
Kuş avlamak, meşe kesmek,
bir de, "lütfen, balı uzatsana!"

Tolkien *Firiel*'i 1930'ların başlarında yazdı ve bir Roma Katolik rahibeler tarikatının yayınladığı dergiye yolladı. Tarikatın Oxford'daki (1929'da kurulmuş) manastırıyla yakın temas halindeydi: kızı Priscilla yazın ve Noel'de orada çocuk partilerine katılıyordu ve babası da bu partilerde çocukları eğlendiriyordu.

Fíriel ismi (1934 tarihli şiirde aksansız basılmıştı) Tolkien'in icat ettiği "Âli Elfçe" dilinde "ölümlü kadın" anlamına gelir ve "Silmarillion" mitolojisinde defalarca karşımıza çıkar. *Bombadil* önsözünde kullanımını aynı zamanda "bir Gondor prensesi" anlamına gelecek şekilde genişletir ve "[*Yüzüklerin Efendisi*'nde] Aragorn Güney soyunun *Fíriel* dalından geldiğini iddia eder". *Fíriel* aynı zamanda "Elanor'un kızı, Sam'in [Gamgee] kızıdır ama ismi, şiirle ile bağlantılıysa, ondan geliyor olmalıdır". *Aydaki Adam Çok Erken İndi* (bkz. yukarısı) ile birlikte, "Denize akan ırmaklarıyla"

Son Gemi'nin "nihai olarak Gondor'dan alıntı olduğu" söylenir ve "Güneyli metin yalnızca gözden geçirilmiştir ama Bilbo'ya [Elf sığınağı] Ayrıkvadi aracılığıyla ulaşmış olması mümkündür".

Firiel ve *Son Gemi* pek çok açıdan birbirlerine benzer. Ölümlü bir kadın (1934 tarihli şiirin isimsiz illüstratörü onu bir çocuk olarak betimlemişti) sabah erkenden evinden ayrılır, bir kıvılcım gibi (hızla ve hafifçe hareket ederek) merdiveni iner ve çimenliğe ulaşır. Batı limanlarına giderken suyun üzerinde oradan geçen bir grup elf görür, "Elf diyarının güzel ahalisini" (*fair folk* – elfler ve periler için kullanılan geleneksel bir terim). Elfler Firiel'i onlara katılmaya ve "Elf yuvasına" gitmeye davet eder. Firiel bir adım atmaya cesaret eder ama daha ileri gidemez. Sonunda evine, ailesine ve işine döner. Fakat *Firiel*'de elfler yalnızca "güzel yeryüzü kızına", gemiye gelmesi için seslenir; *Son Gemi*'de davet telaşla yapılır: Elf yuvasına gitmeleri "çağrısını işitmişlerdir", Firiel de duymuş mudur bu çağrıyı? Gemileri yalnızca bir kişi daha alabilir; Firiel'in "günleri hızla akmaktadır" – ölümlü hayatı hızla geçmektedir– ve "yeryüzünün elf kadar güzel kızı" için bu "son çağrıdır": başka elf gemisi geçmeyecektir.

Firiel'de, karar anında: "Sonra yüreği burkuldu, kuruntuya kapıldı,/ Ve kalakaldı onları izleyerek." Tekne geçip gider ve elflerin sesleri uzakta kaybolur. Firiel baştan çıkmamıştır. Buna karşın *Son Gemi*'de *Firiel*'in ayakları "çamura batar". Fíriel ölümlülüğünü hatırlayarak kaderine razı olur: ölümsüz elflerle birlikte *gidemez* çünkü "elf kadar güzel" olsa da, "Toprağın kızı" olarak doğmuştur. *Firiel*'de, sudan geri yürür, "geceyi bırakır ve bir hayal solar" ve yerini meşgul bir ev alır: "Süpürgeler, fırçalar ve dövüldü kilimler,/ Tangırdadı tabaklar ve kovalar." Ama hikâyenin sonu neşelidir: "yüksek ve neşeli sesler" ve "lütfen, balı uzatsana!" Buna karşın *Son Gemi* derin bir hüzünle biter, *Fíriel* "evin gölgesinin altında" "kızıl kahve" elbiseye bürünmüştür (eski versiyonda yeşil ve beyaz) ve günışığı ve elflerin şarkısı "solmuştur".

Elbisenin eteğindeki "mücevherler" açık ki çiy olarak kabul edilmelidir çünkü bir süre sonra "elbisesinin eteklerinde mücevher yoktu" –buharlaşmışlardır (1934 tarihli şiirde güneş yükselirken "çiy kurudu")– ama Firiel/Fíriel'in "karanlık kapıdan geçip çatının altına girmesiyle" zıtlık oluşturan, taze sabah vaadinin simgesi de olabilirler. Her durumda,

Tolkien'in kurduğu, ölümlülerin dünyasındaki doğa imgesinin bir parçasıdırlar ve ardından ötedünyadan "altın *gagalı* [pruvada bir çıkıntı] ve kürekli, beyaz tahtalı tekne" imgesini sunar. "Önde yüzen" kuğular "Silmarillion"da, Teleri gemilerine rehberlik eden kuğuları hatırlatır.

Elf Diyarı'na bir açıklama olarak, Tolkien önsözde "Langstrand ve Dol Amroth'ta [ikisi de Gondor'un güney yöresinde] pek çok geleneksel kadim Elf konutu olduğunu ve Morthond'un ağzındaki limandan "batıya açılan" gemilerin İkinci Çağ'da Eregion çağlayanına kadar gittiğini" belirtir. (Bkz. aynı zamanda Sam'in *Yüzüklerin Efendisi*, 1.kitap, 2. bölümdeki hüzünlü yorumu: "Gidiyorlar, Deniz"e açılıyorlar, bizi bırakıp Batı'ya gidiyorlar".) Şiirlerde, "Elf diyarı" elflerin gittiği "Elfyuvası"ndan farklı. "Elfyuvası" Tolkien'in mitolojisi bağlamında genelde dünyanın uzak Batı'sındaki, daha sonraki hikâyelerde ölümlülere yasaklanan, Aman diyarı anlamına geliyor. Buna karşın elf diyarı Orta-dünya'da. *Firiel*'de, Elfyuvası "son dağların ardında,/ Ayakları dış köpüklerinde olan/ dünyanın derin kaynaklarının": Tolkien'in mitolojisini ve Aman Dağları, Pelóri surlarının arkasındaki Valinor'u ha-

tırlatan bir tasvir. *Son Gemi*'de, elfler "son yoldaki gölge denizlerine" göğüs geriyor – "gölgeler ve şaşkınlıkla dolu" deniz-yolu (*Silmarillion*) – ve "Beyaz Ağaç'ın büyüdüğü" yere dönüyor; (mitolojiye göre) Galathilion, Tirion'un Beyaz Ağaç'ı, ve "Yıldız'ın köpüklerin üzerinde parladığı" yer muhtemelen semavi denizci Eärendil'e atıfta bulunuyor. Her iki şiirde, elfler beyaz veya yüksek, kuleden gelen "berrak çan çınlamasını" duyuyor: onları bu yolculuğa çağıran ses; "Silmarillion"da pek çok beyaz (veya gümüş) kule var: örneğin gümüş lambalı yüksek Ingwë Kulesi ve Ayıran Denizler'in kıyısındaki beyaz Elwing kulesi.

Eski şiirde, Firiel denizcileri açık seçik "Elf ahalisi" olarak selamlar fakat *Son Gemi*'de "latif yolculardır" – gerçi, muhtemelen Tolkien bunların aynı anlama gelmesini kastetmiştir. Firiel/Fíriel'in sorusunda tarif ettiği yer, "alacakaranlık", "kayın ile meşenin altı", "gizli in", yeşil (veya büyük) saklı orman, "gri ve soğuk Kuzey adaları" ve "kayalık kıyılar" genel olarak kuzey mit ve efsanelerindeki manzarayı hatırlatır.

Son Gemi'de Firiel'in kahverengi önlüğü (*smock*) çalışırken giysilerini koruyan bir üst giyidir.

Son kıtadaki *Yedi Nehir*, önsözde Lefnui, Morthond-Kiril-Ringló, Gilrain-Serni ve Anduin olarak sayılmıştır. İsimleri tireyle ayrılmış nehirler denize ulaşmadan birleşir.

Galeri

J.R.R.Tolkien tarafından yazılan bu sayfalar, "Elf" alfabesinin en erken üç örneğidir (1931 civarı) ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde gelişerek *tengwar* olmuştur. Kaligrafi tarzlarındaki farklılığa rağmen harf değerleri aynıdır. İlk ikisi *Tom Bombadil'in Maceraları*'nın eski versiyonundandır, üçüncüsü ise *Macera*'dan alıntıdır. Üçü de yayınlanan şiirlerden biraz farklıdır. Bu sayfaların reprodüksiyonları ilk kez, renkli olarak, 1978 *Silmarillion Takvimi*'nde ve daha sonra *J.R.R.Tolkien'den Resimler*'de (1979) basılmıştır. Aynı zamanda bkz., Tolkien, *Qenya Alfabesi* (2012).

Dar Pom Mapipic zef. meiriheg.

Pzéfp hy éa dit apiaff zef fo dé pmáfe zu fod.
Ri Cuian pzéan uzum dic, po gicéoic fichen
mogaiph ina dic écfa dap fodiar im fo zchen.

Dar Pom Mapipic zéafp cpaéfp fo mepni
cpaéfpiéar fo pmúnaiph, cejéiar cen fo dúpfe,
pinfiéar fo pmúfp Cpiz, cpuiéiar im fo bpáza,
Cipiar pzi fo zofeic éipp, bap éaz, ipdom éna.

Péan dic, pmúm pzéafp Cpiz, fo dúaf pzéan ifa fo zopp:
ap éfen, cú ó Cpiz, fo dúnaiph, pzéfp
Pzéfp Pom, dáiliu Mapi, fo zcpiz, fo zcpiz
ipdom fo zópfaiz Cpiz, pmúnaiph, fo ríoz Cpiz.

Ace! Pom Mapipic, cidon an fo eagdiar?
Cepp bec cap éaé Cpiz; pmúp, fo, an pzéiéa
Cadpuiniu fo buiri bid fo fo pzéan zópfa pép,
Apdapzéiu fo pzéfpic, pzéanica, fom chelm dáil!"

Fo pzéiu ip pzéf cpaéfa, mend, cpuiri mépnaiz!"
Cepp Pom Mapipic: a, pom, mop cpeéfa zépiu!
cpó pzéan Cpiz, cap éiéa, éa fo púz, an déini
bap púz ó Cpiz, pzéf, Cpiz zópfa Cpiri!"

Mácfua an muinn, láiz im fo pzípiu fo zé
Cpiz, fuc, apó Cpiz; pmúp Pom, ni zópfa mop bo.
Dia mopfiu ziz, pzéf, ni cápiu éuni zofeic
pzéan, láiz fo zé pzúp, fo dúf pzéafp fo chelm.

Ur, idef Dicomain pzípiu, ipdom dúf éiaiéar
Cpiz Pom, bafu, cú, cip, upén, pzéafpiuf Cpiaiéar;
im, cpóiri, dpfa dia, pzíp, cpaéf, fo, cpóf fo pzéafpiu,
pzúp fo Pom Mapipic, dpfaiz, dúf pi bchem.

Ace! Pom Mapipic, zof pi fo cpoiéiar,
pzíar, bocpaiz mac, dúf, zéiéar mi, cpoiéiar
pzíp, im mac, fuipem, dáil, pzíaf, iar mi, zlúaf chem
pzéiéiar zof pzéan mac, dúf, Cpiz, déam zofeic?"

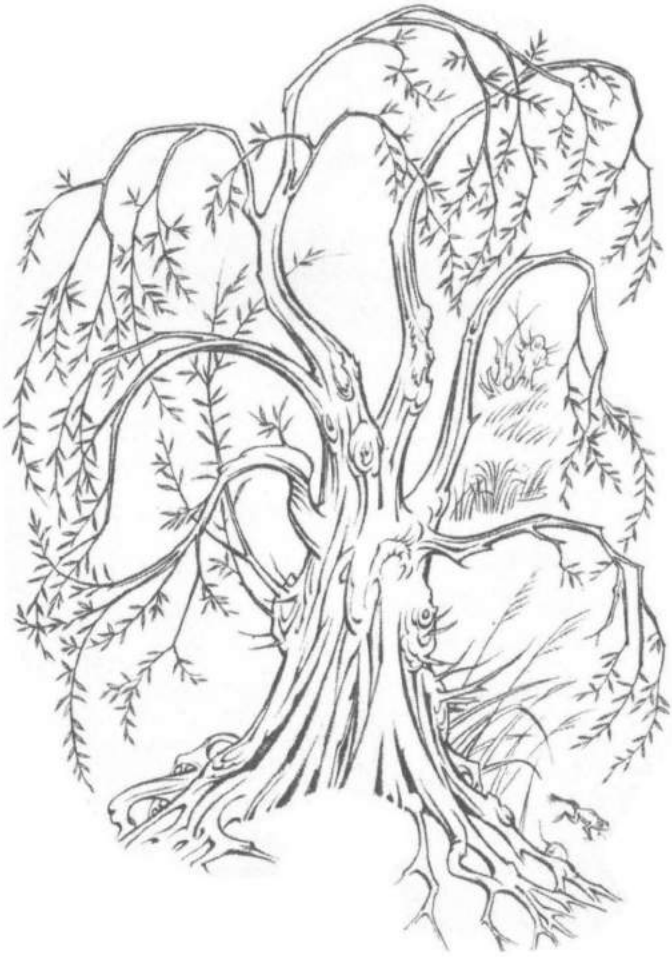
Ꝺe ꝑce ꝑce Mo[n]ꝺaꝓ
zoꝛ. ꝛuccꝛi bꝛeꝺ, ꝓꝛyꝺꝺ ꝓꝛeꝺ
lic, ceꝛꝺꝺ zoꝛ. ꝺe lic, ꝓꝛeꝺ
zo ꝺeꝺ. ꝺi ꝺibꝛe ꝓeꝛꝛu upꝺ
lic ꝺe ꝛꝺꝛeꝺe bebeꝛ ꝛuoꝓe
ꝺe ꝺu lic, ꝺeꝺe lice ꝓoꝛꝺeꝛ
ꝺu ꝺe zebeꝛ. Ibꝛeꝛ lic, ꝓeꝛ
ꝺe ꝓꝛꝺꝛeꝺe zoꝛꝺ ꝓeꝛꝛu ꝺu
ꝓu ꝺe zóꝓu: ꝺꝛe qem Mꝺꝺ
ꝓeꝓꝛecyꝺ ꝺe yibꝛꝛeꝛuuꝛ – ꝺe
eꝺe; ꝓuꝛꝺe ꝺoꝛꝛ. lꝛeꝺꝓꝺ
lceꝛꝛ – ꝺuꝛ li zeꝺ ꝛꝛeꝺzóꝺ
ciꝺeꝺ ꝺe zoꝺꝛuꝛzꝺ ꝛꝛeuꝛ
ꝺiꝛ ꝺe ꝛꝛeꝺzóꝺ. ‘lꝛe! ꝺe
ꝛꝛ Mo[n]ꝺaꝓ. zibꝛeꝛ ꝓꝛ
ꝺe eqóꝺ ‘ecꝺe bꝛeꝛ Mꝺꝺe
ꝓꝛecyꝺ. ‘ꝓꝛuꝓꝺe ꝺe ꝛꝛꝺ ꝓꝛzóꝺ,
bꝛeꝺꝓꝛꝺ ꝺe bꝛꝺꝛ bꝛeꝺ ꝺe ꝺe
ꝓꝛeꝺ ꝛꝛeꝺe zeꝺe ꝛeꝺꝺe. ecꝺꝺeꝺ
ꝛꝛꝺ ꝺe ꝓeꝺꝺeꝛꝺe. ꝓeꝺzꝛꝛꝺ

Psalm

Beati quorum remissæ sunt iniquitates
et quorum tecta sunt peccata.
Beatus vir cui non imputavit Dominus peccatum
nec est in spiritu eius dolus.
Quoniam tacui inveterauerunt ossa mea
dum clamarem tota die.
Quoniam die ac nocte grauata est super me manus tua
conuersus sum in erumpna mea dum configitur spina.

Ek

Bir sonraki sayfadaki illüstrasyon Pauline Baynes tarafından Tolkien'in *Şiirler ve Hikâyeler* (1981) kitabı için hazırlanan İhtiyar Söğüt Adam'dır. Bu derlemeden bir başka, Tom Bombadil illüstrasyonu bu kitabın sonunda yer almaktadır.

I. Tom Bombadil: Bir Düzyazı Parça

Oxford'daki Bodleian Kütüphanesi'nde bulunan Tolkien belgeleri arasında, *Tom Bombadil* başlıklı, muhtemelen 1920'lerde yazılmış ve Humphrey Carpenter'ın *Biyografi*'sinde kısmen basılmış bir nesir hikâye parçası bulunmaktadır. Ne yazık ki yalnızca üç paragraf sonra Tolkien yazmayı bırakmıştır veya günümüze kalan müsvedde eksiktir:

> Vahşi insanlar Ond'dan çıkıp buraya gelmeden, kara insanlar Euskadi'den çıkmadan, uzun demir kılıçlı sarı saçlı savaşçılar dar suyu geçmeden önce, Kral Bonhedig'in zamanında oldu; aslında, fantezi tarihinde veya ciddi efsanede bahsedilen kimse (o zamanlardaki adıyla) Britanya'ya gelmeden önce, uzun zaman önce, sayısız kapsamlı kehanet uzak ve makul gelecekte Arthur'dan bir işaret görmeden önce.

Yine de, burada olaylar çoktan olmuştu ve ada insanlar ve başka sakinlerle dolmuştu, pek çok işgal yaşamıştı ve (o zamandan bu yana olduğu gibi) adı dışında her şey defalarca değişmişti. Kral Bonhedig Bon [*ekleme:* &Barroc] Krallığı tahtında oturuyordu ve diyarı, Güney'deki en büyük ırmağa verdikleri isimle Tames'in her iki yakasında kilometrelerce uzanıyordu. Onu orada bırakalım çünkü yalnızca tarih belirlemek açısından ilgilendiriyor bizi. Kral Bonhedig yalnızca elli sene hüküm sürdü, bu yüzden bu olayları onun hükmünün neresine yerleştirirseniz yerleştirin çok yanılmış sayılmazsınız.

Tombombadil [*sic*] krallığın en yaşlı sakinlerinden birinin adıydı; ama sağlıklı ve dinç bir adamdı. Botlarının içinde yüz yirmi santim boyu ve doksan santim eni vardı; sakalları dizlerini geçerdi; gözleri keskin ve parlak, sesi gür ve ahenkliydi. Mavi tüy takılmış yüksek bir şapka takardı [;] ceketi mavi, çizmeleri sarıydı.

Bonhedig (Bonheddig) Galce "asil" anlamına gelir. *Ond* "taş" anlamına gelen eski bir sözcüktür, Kelt-

lerden ve Britanya'nın Cermen istilacılarından önce kullanılan bir dilin günümüze kalan neredeyse tek temsilcisi. Tolkien bu sözcüğü "Elfçe" sözcüklere katmıştır, örneğin *Gondor* "taş diyarı" anlamına gelir. *Euskadi* kuzey İspanya'daki Bask diyarıdır. "Dar su" muhtemelen Manş Denizi'dir. *Barroc* ismi ile – eğer doğru okunmuşsa; bu sözcük müsveddede lekeliydi – *Berkshire* isminin kökeni olan ve muhtelif şekillerde yazılan orman (veya belki tepe) kastediliyor olabilir. Berkshire Thames (burada "Tames") ırmağı kıyısında bir ilçe adıdır.

II. Bir Varmış Bir Yokmuş ve *Tavrobel'de Bir Akşam*

Tom Bombadil'in Maceraları ile *Tom Bombadil'in Maceraları ve Kırmızı Kitaptan Başka Şiirler*'deki *Bombadil Tekneyle Açılıyor*'a ek olarak, Tolkien Altınyemiş ve Tom Bombadil'in rol oynadığı üçüncü bir şiir yayınladı: *Bir Varmış Bir Yokmuş*. Şiir, yeni şiir ve hikâyelerin yayınlandığı bir derlemede yayınlandı: Çocuklar İçin Kış hikâyeleri 1, editör Caroline Hillier (1965):

> Bir varmış, bir yokmuş, bir gün mayıs çayırlarında
> çiçekler yerine yazın kar varmış;
> uzun düğünçiçekleri ışıklarını
> altın rengi buharlar gibi saçarmış.
> Yeşil çimen rengi gökyüzünde, orada
> yer-yıldızları dingin gözlerini açа açа
> güneşin yükselip alçalmasını izlermiş.
> Altınyemiş de oradaymış yabangülünden tacıyla,
> altınyemiş de oradaymış hanımefendi esvabıyla,

karahindiba saati üflermiş.
Nilüflerli havuza eğilerek
yeşil ve serin suyu süpürerek
elinin etrafında kıvılcımlanmasına bakarmış:
bir varmış, bir yokmuş, elf diyarında.

Bir varmış, bir yokmuş, bir gece alacakaranlıkta
kurşuniymiş çimen fakat çiyler beyazmış;
güneş gitmiş, gölgeler kara,
yer-yıldızları kapanmış, ama yüksek yıldızlar
parlarmış,
birbirlerine göz kırpa kırpa
Ay'ın yükselmesini beklerlermiş.
Yükselmiş de, yaprakların ve çimenlerin üstünde
beyaz ışınları şıngırdayan cama dönmüş,
ve gümüş damlamış çiçek saplarından
çiy toplayan çimen-ormanların arasında
lintipler yürürmüş.
Tom da oradaymış botsuz, ayakkabısız,
ay ışığı koca kahverengi ayak parmaklarını ıslatırmış:
bir varmış, bir yokmuş, böyleymiş bu masalda.

Bir varmış, bir yokmuş, bir ay haziran başında
çiy kaplı lintipler çok erken gitmiş.

Tom durup dinlemiş ve yere eğilmiş:
"Ha! Küçükler! Bu koku sizdenmiş!
Ne pis bir koku! Eh, çiy tatlı ama,
için madem, ama dikkat edin ayaklarıma!"
Lintipler gülerek kaçıp gitmiş,
ama ihtiyar Tom, "Keşke kalsaydılar!" demiş.
"Benimle konuşmayan bir o varlıklar,
ne ne olduklarını, ne de ne yaptıklarını anlatırlar.
Acaba herkesten neyi saklarlar?
Belki Ay'dan aşağı kaymışlar,
ya da, kim bilir, yıldızlar göz kırparken gelmişler":
Bir varmış, bir yokmuş, uzun zaman önceymiş.

1964'te çocuklar için derlenen bir antoloji dizisinin ilkine katkıda bulunmaya davet edilen Tolkien üç şiir teslim etti ve bunların ikisi yayınlandı: *Bir Varmış, Bir Yokmuş* ve *Ejderhanın Ziyareti*'nin gözden geçirilmiş versiyonu (bkz. girişi kısmı). *Bir Varmış, Bir Yokmuş*'u bu amaç için veya bundan kısa süre önce yazmış olabilir. En azından, şiir 1962'den sonra yazılmış görünüyor çünkü Tolkien'in bunu *Bombadil* derlemesi için düşündüğünü gösteren yazışma yok.

Bir Varmış, Bir Yokmuş diğer iki "Tom Bombadil" şiirinden başka sebeplerle de ayrışıyor. O eserlerde

(ve *Yüzüklerin Efendisi*'nde), Tom tüm canlı varlıklarla iletişim kurabiliyor ama burada lintipler "onunla konuşmayan tek varlıklar". Aynı zamanda, onları konu alan diğer şiirlerin aksine, *Bir Varmış, Bir Yokmuş* Tom ile Altınyemiş'in maceralarından çok doğal dünyayla ilgili: gündüzün rengarenk çiçekleri geceleri yerini yaprak ve çimenlerin üzerindeki çiylerin sessiz güzelliğine bırakıyor. Son olarak, Tom yalnızca "Tom" olarak adlandırılıyor ve Tolkien'in diğer eserlerindeki Tom Bombadil olduğunu fark etmek okuyucuya bırakılıyor, özellikle de aynı şiirde Altınyemiş"in de adı geçtiğinden.

İlk kıtada geçen "yazın kar" "yaz kar tanesi" (gül soğanı) adlı yabançiçeği olabilir fakat "karın" yere yağmış beyaz alıç çiçekleri olması daha olası. Alıç (hawthorn) aynı zamanda, ne zaman çiçek açtığına dayanarak, May/Mayblossom (Mayıs/Mayısçiçeği) olarak biliniyor ("Mayıs çayırları"). "Altın buharlar saçan" "yüksek düğünçiçekleri" muhtemelen bir *Ranunculus* türü. "Yeşil çimen-göklerde açılan" – yani, gökleri yankılayan yeşil bir manzarada – "yer-yıldızları", *geastraceae* familyasından sıradan bir mantar türü olabilir. Bu mantarlar, açıldığında aldıkları yıldız şekline bakarak, "yer-yıldızları" (tozak mantarı)

olarak adlandırılır. Fakat Kris Swank, *Tolkien Çalışmaları* (2013) kitabında, onun sıradan papatyayı mı kastettiğini merak eder. Papatyalar güneşte açılır ("gün gözü") ve gece kapanır, Güneş'in gökyüzünün bir yıldızı olduğu gibi, "yeryüzünün yıldızı". Altınyemiş'in "hanımefendi önlüğü" (*lady-smock*) koruyucu bir üst giysi olabilir –Tolkien *smock* sözcüğünü diğer şiirlerinde de bu anlamda kullanır– fakat *lady-smock* (çayır köpükotu) aynı zamanda bir tür yabançiçeğidir. Son olarak, *karahindiba saati* çocukların karahindiba tohumlarını üflemesi ve hepsini uçurmak için gereken üfleme sayısından saati bilme oyununa atıfta bulunuyor.

İkinci kıtada, Tolkien çiylerin ay ışığında oluştuğunu ve ışıklarının "şıngırdayan cama ve gümüşe dönüştüğünü" söyleyen halk inancını takip ediyor. Aynı zamanda burada "lintipleri" sunuyor. Akademisyenlerin tüm çabalarına rağmen lintipler hâlâ bir sır. "Çimen-ormanlarında yürüyecek" kadar küçükler, bu yüzden belki de (Douglas A. Anderson, Kris Swank ve diğerlerinin düşündüğü gibi) bir tür fare veya tarla faresi, hatta belki böcekler; ve gece, "alacakaranlıkta" ortaya çıkıyorlar. Yayınlanmamış tezinde Rhona Beare'in öne sürdüğü, (bize göre) daha güçlü

bir olasılığa göre, lintipler Tolkien'in *Tavrobel'de Bir Akşam*'da yazdığı aynı minik ruhlar. Bu şiir 1924'te yazıldı, *Leeds Üniversitesi 1914-24* kitabında yayınlandı ve *Bir Varmış, Bir Yokmuş* ile o kadar çok benzerliğe sahip ki, ilkinin geliştirilmiş hali olarak düşünülebilir:

"Mayısın ilk defa hazirana baktığı zamanda,
Badem kokulu alıçlar saçıldığında.
Titrek gün sonunda koştuğunda
Güneş'in altın merdiveninden aşağıya,
Dolduran düğünçiçeklerini ağzına dek ışıkla
Pasparlak döktüğü berrak bir şarap gibi;
Ve ışıltılı ruhlar orada dans etti
Ve o parlak kadehlerden içti.

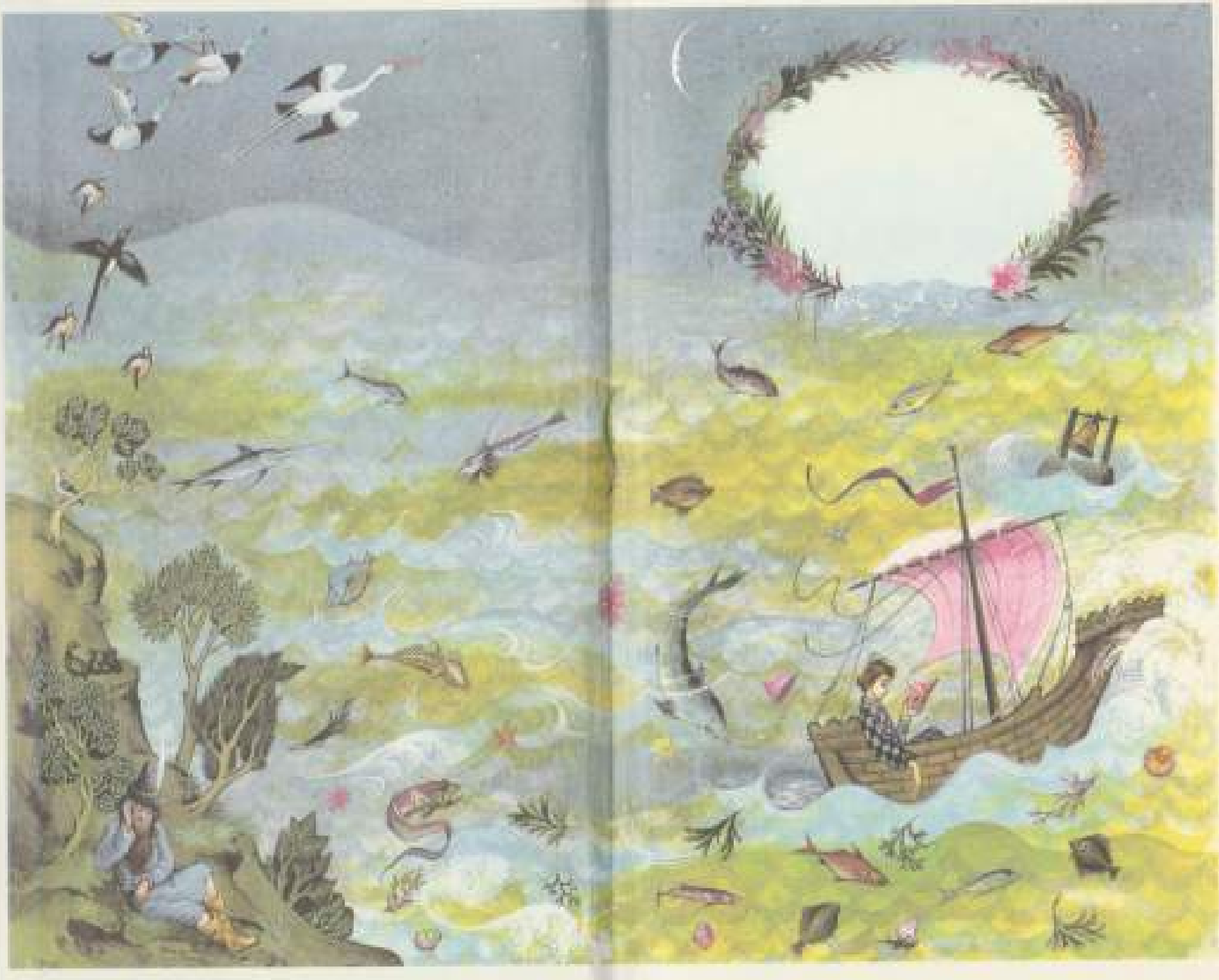
Hepsi soldu şimdi; ay çıkıyor;
Saçılan çiy damlaları billura benziyor
Akşamdan önce ve ışıldayan mücevherler
Yapraklara ve ince saplara asılıyor.
Çimenlerin arasında pek çok birikinti,
Minicik ve serin hepsi;
Minik yüzler uzanıyor, kahkahalar atıyor
Yıldızların camsı parçalarına

Yansıyan etraflarından,
veya içerler bardaklardan
İnanılmaz kırılgan,
Bu dolunay özünü,
Susuz kalmışlar çünkü, tüm gün dans etmekten.

Tavrobel, Tolkien'in ilk mitoloji kurgu çalışmalarında perilerin veya elflerin yuvası olarak görünür; ama şiirin "Silmarillion" ile bu bağlantısı başlığından öteye gitmez.

Sonuçta, tıpkı *Mewlipler* gibi, lintipler de tarif edilemez veya bir noktanın ötesinde, tasvir edilemez ve Tolkien başka açıklama yapmadığından, "ne yaptıkları ve ne oldukları" kimse tarafından bilinemez. *Lintip* adı için de, ne İngilizcede, ne de Tolkien'in icat ettiği dillerde (ilk kıtanın sonundaki "elf diyarı" sözcüklerinin ilham verdiği bir arayış) tatmin edici bir köken bulunamamıştır. *Lintip* sözcüğünü sırf ona keyif verdiği için kullanmış olabilir. Kendine özel diller icat etmek konusunda yazdığı *Gizli Zevk* adlı makalesinde söylediği gibi, tıpkı *lint* sesini "hızlı, akıllı, çevik" anlamı ile birleştirmekten hoşlandığı gibi (*Canavarlar, Eleştirmenler ve Diğer Makaleler*).

J.R.R. TOLKIEN

TOMBOMBADIL'in maceraları

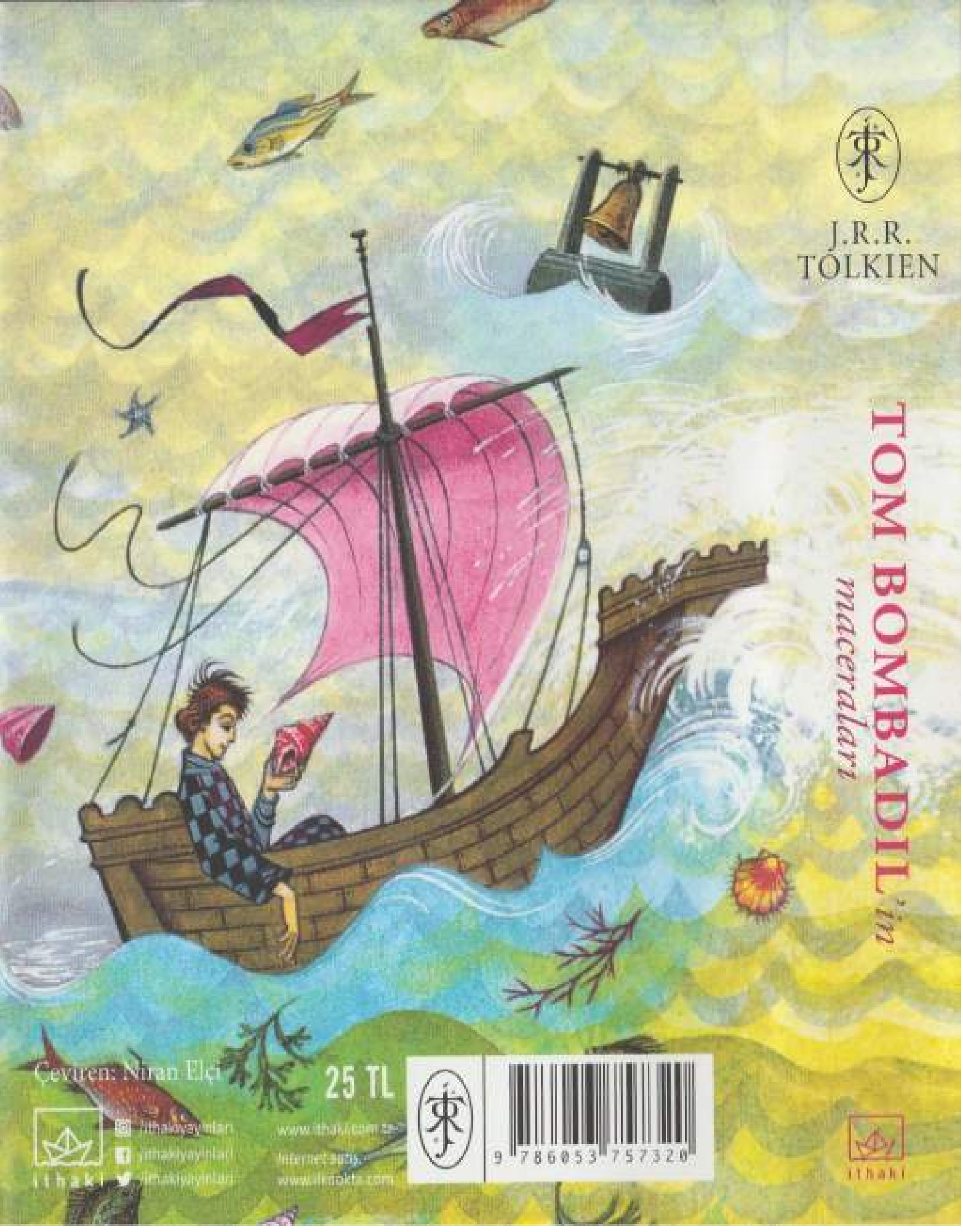

THQ
0154285
HLS
THQ

J.R.R. Tolkien 3 Ocak 1892 yılında doğdu. Uzun ve başarılı bir akademik kariyere ek olarak *Hobbit, Yüzüklerin Efendisi* ve *Silmarillion* gibi kurgu eserleriyle tanınmaktadır. Eserleri altmıştan fazla dile çevrildi. 1972 yılında Kraliçe II. Elizabeth tarafından Britanya İmparatorluk Nişanı ve Oxford Üniversitesi tarafından fahri Edebiyat Doktorası'na layık görüldü. 1973 yılında, 81 yaşında hayata gözlerini yumdu.

Christina Scull, Londra'daki Sir John Soane's Museum'un eski kütüphane müdürü ve *The Tolkien Collector* isimli derginin editörüdür. Eşi Wayne G. Hammond ise Chapin Library of Rare Books ve Williams Üniversitesi'nin kütüphane müdürü yardımcısı ve J.R.R. Tolkien ile Arthur Ransome'ın bibliyografilerinin yazarıdır. İkisi beraber Tolkien'in *Roverandom, Ham'li Çiftçi Giles* ve *Yüzüklerin Efendisi* kitaplarının editörlüğünü yaptılar ve *J.R.R. Tolkien: Artist and Illustrator, Lord of the Rings: A Reader's Companion, The J.R.R. Tolkien Companion and Guide* ve *Hobbit Resimleri* kitaplarını yazdılar.

Şömiz, Pauline Baynes'in 1962 yılında yayımlanan ilk baskı için hazırladığı 50 orijinal iç illüstrasyondan detaylarla süslenmiştir. Tolkien kitabın basımının öncesinde Tom Bombadil'in kitabın arkasında değil, önünde olmasının daha iyi olacağını dile getirmişti ve bu dileği nihayet bu edisyonda yerine getirildi.

Şömiz Tasarım: Pauline Baynes

J.R.R.
TOLKIEN

TOM BOMBADIL'in maceraları

Çeviren: Niran Elçi

25 TL

9 786053 757320

ithaki
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
/ithakiyayinlari
www.ithaki.com.tr
İnternet satış:
www.ikidokto.com